

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Právní institut vazby v trestním řízení

Legal concept of criminal detention in criminal proceedings

Konzultant: JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Zpracovatel: Mgr. Aleš Stluka

Praha, září 2010

Čestné prohlášení

„ Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem svou práci čerpal, způsobem na vědecké práci obvyklým“.

V Praze dne 20. září 2010

Mgr. Aleš Stluka

OBSAH

Část I. OBECNÁ ČÁST.....	7
Hlava I. Úvod	7
I.1. Historický aspekt.....	10
I.2. Mezinárodní komparace.....	16
I.3. Recentní stav a výhledy.....	19
Hlava II. Téma, cíl, základní pojmy.....	23
II.1. Objekt problému	23
II.2. Předmět problému.....	24
II.3. Cíl práce	25
II.4. Výklad základních institutů a pojmů.....	26
II.4. § 1 Pojem vazby.....	26
II.4. § 2 Obviněný.....	27
II.4. § 3 Obhájce.....	28
II.4. § 4 Orgány činné v trestním řízení.....	28
II.4. § 5 Trestní řízení.....	28
II.4. § 6 Osobní svoboda.....	29
II.4. § 7 Skutkové okolnosti.....	30
II.5. Právní úprava- prameny.....	30
 Část II. ZVLÁŠTNÍ ČÁST.....	 32
Hlava III. Vlastní problematika.....	32
Oddíl I. Obecné teze.....	32
III.1.1. Základní principy trestněprávní.....	32
III.1.2. Vymezení pojmu právního institutu vazby.....	43
III.1.3. Fakultativní charakter vazby.....	45
III.1.4. Subjekty řízení o vazbě.....	48

III.1.5. K objektu, předmětu a obsahu vazebních právních vztahů.....	51
III.1.6. Vazba jako řízení sui genesis.....	52
Oddíl 2. Zvláštní ustanovení – pozitivně právní úprava.....	55
III.2.1. Důvody vazby.....	55
III.2.1. §1 Důvody útěkové.....	60
III.2.1. §2 Důvody koluzní.....	61
III.2.1. §3 Důvody předstižné.....	64
III.2.2. Druhy vazeb.....	65
III.2.2. § 1 Vazba útěková.....	66
III.2.2. § 2 Vazba koluzní.....	67
III.2.2. § 3 Vazba předstižná.....	68
III.2.3. Vzetí do vazby.....	69
III.2.3. § 1 Vyrozumění o vzetí do vazby.....	69
III.2.3. § 2 Vyrozumění věznice.....	70
III.2.4. Trvání vazby.....	71
III.2.4. § 1 Obligatorní přezkum.....	73
III.2.4. § 2 Celková doba vazby.....	74
III.2.5. Nahrazení vazby.....	76
III.2.5. § 1 Zárukou, dohledem nebo slibem.....	77
III.2.5. § 2 Peněžitá záruka	79
III.2.6. Orgány rozhodující o vazbě.....	82
III.2.7. Rozhodování o vazbě, obecné shrnutí.....	84
III.2.8. Osoby oprávněné k stížnosti a návrhům v řízení o vazbě.....	86
III.2.9. Zvláštní druhy vazeb	89
III.2.9. § 1 Zvláštní druhy vazby dané povahou řízení.....	90
III.2.9. § 2 Úprava vazby mladistvých.....	94

Část III. ČÁST HODNOTÍCÍ.....	96
Hlava IV. Srovnávací aspekt.....	96
Oddíl 1. Komparace s jurisdikcí cizích států.....	96
IV.1. K srovnávacímu pojetí vazby.....	96
IV.1.2. Srovnání se slovenskou právní úpravou.....	98
Oddíl 2. Evropský soud pro lidská práva.....	105
IV.2.1. Postavení Evropského soudního dvora pro lidská práva – úvod a funkce.....	105
IV.2.2. Vazba v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.....	106
Oddíl 3. Kontext ústavně právní.....	112
IV.3.1. Ústavní soud.....	112
IV.3.2. Vazba v judikatuře Ústavního soudu.....	113
Oddíl 4. Kontext pozitivně právní.....	119
IV.4.1. Vazba v soudní rozhodovací praxi.....	119
Hlava V. Závěr.....	128
Oddíl 1. Právní institut vazby v pojetí de lege lata.....	128
V.1.1. Širší právní rámec působení institutu vazby.....	128
V.1.2. Nástin možných východisek pro právní úpravu de lege lata.....	133
Oddíl 2. Právní institut vazby v pojetí de lege ferenda.....	138
Seznam použité literatury.....	147
Resumé.....	150

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

OČTŘ - orgány činné v trestním řízení

Rt - označení před číslem judikátu znamená, že jde o judikát
uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek

TrŘ - zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

TrZ - zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

ÚS - označení před číslem rozhodnutí znamená, že jde o judikát
uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR

Část I. OBECNÁ ČÁST

Hlava I. Úvod

Jedním ze základních lidských práv je osobní svoboda člověka a svoboda pohybu pak zejména. Životní realita však přináší momenty, kdy s ohledem na ochranu práv třetích osob i ochranu společnosti jako celku, je nutno osobní svobodu jedince autoritativně omezit. Takové omezení osobní svobody je možné pouze na základě zákona a způsobem, který stanoví zákon. Je možno jej realizovat výhradně prostřednictvím orgánů, jež jsou k tomu nadány pravomocí a které jsou klasifikovány v zákoně.

Jelikož se při rozhodování o omezení osobní svobody jedince jedná o významný zásah do jeho základních práv a svobod, která jsou jinak nedotknutelná, je ústavně právní aspekt určujícím prvkem již od samého počátku řízení a eventuelní vybočení, či pouze odklon od hlavní doktríny, by tedy neměl být tolerován. Nicméně právo není exaktní vědou a není možné vyjádřit nuance jednotlivých případů v prvočíslech tak, aby se staly porovnatelnými z hlediska objektivních kritérií zkoumání. Stanovit limity pro omezení osobní svobody v požadované právní formě jistě není pro zákonodárce nesplnitelným úkolem, a to i přes odlišně politicky orientované přístupy. Ohledně ústavně právních standardů trestně právního omezení osobní svobody panuje mezi ústavními činiteli poměrně stabilní míra konsenzu. Avšak správná interpretace takových právních norem a především bezvadná subsumpce jednání konkrétní osoby, jež vyústí v právně a především ústavně konformní rozhodnutí, se jeví jako daleko obtížnější zadání. O těchto otázkách rozhoduje vždy nezávislý a nestranný soud, což se na

první pohled může jevit jako dostatečná záruka kvalifikovaného rozhodnutí. Ovšem i v rozhodování soudu může dojít k situacím, kdy vyvstane potřeba rozhodnout o osobní svobodě jedince, aniž by byly k dispozici přesvědčivé důkazy, nebo alespoň spolehlivě zjištěné skutkové okolnosti, které by jednoznačně potvrzovaly obvinění předložená stranou obžaloby. To je dáno zejména raným stadiem takového trestního řízení. Současně je nutno naplnit jeden z hlavních cílů trestního řízení, jímž je ochrana společnosti před negativními vlivy protispolečenského jednání. A právě tyto dva faktory je možno vypořádat jako určující ve většině rozhodnutí soudu o uvalení vazby. Často se mohou stát i zavádějícími a převážit nad racionálním přístupem, neboť obava z vadného rozhodnutí v jehož důsledku dojde k poškození některého ze zákonem chráněného zájmu, je daleko silnější motivací uplatnit represi, než šetřit občanská práva chráněná ústavou.

V rámci právní úpravy je výše zvažované trestněprávní řízení o vazbě jednoznačně kontradiktorním procesem, ve kterém musí být osoba obviněného zastoupena obhájcem, a které nabízí standardní prostředky procesní obrany. Tyto je možno uplatnit v průběhu procesu v limitech pozitivního práva. Ústavně právní dimenze je v rozhodování o opravném prostředku rovněž zvažována, avšak především v podobě uplatnění základních zásad trestního řízení. Aby mohl být uplatněn přezkum rozhodnutí o uvalení vazby výhradně dle ústavou zaručených práv a svobod, musí tomuto předcházet marné vyčerpání řádných opravných prostředků. To je zjevně správný princip, neboť jestliže by mělo dojít k flagrantnímu porušení práva, mělo by se takové porušení logicky projevit již v trestněprávní fázi řízení jako kolize s pozitivně právní úpravou v rámci rozhodování soudu nebo při uplatnění opravných prostředků. Tak tomu také v praxi

zpravidla bývá. Přetrvávají však určité otázky, které nemusí být v takovém řízení zodpovězeny vyčerpávajícím způsobem. Především se může jednat o to, zda oprávnění k omezení osobní svobody vazbou je uplatňováno způsobem, který je adekvátní k následku, jenž hrozí na chráněném zájmu, zda je dodržena zásada subsidiarity, zásada rovnosti zbraní atd., a to vždy v kontextu s ústavně právním aspektem.

Jak patrně, ústavní limity jsou obsaženy již v trestněprávní úpravě, která současně umožňuje jejich soudní kontrolu u vazebního omezení osobní svobody. Zda jsou respektovány v rámci vlastních rozhodnutí může ovšem kvalifikovaně posoudit až Ústavní soud. Ten přezkumává jak soulad právních norem s ústavou, tak jednotlivé individuální stížnosti směřující proti neoprávněnému zásahu do základních práv a svobod ze strany státní moci. Ústavní stížnost je považována za mimořádný opravný prostředek a tomu by tak mělo být především z hlediska mimořádnosti porušení ústavně právních limitů v řízení o vazbě. Rozhodně není účelem, aby Ústavní soud autoritativně zasahoval do průběhu trestního řízení. Hlavní těžiště činnosti Ústavního soudu je ochrana ústavnosti. Využívání ústavní stížnosti pouze jako prostředku procesní obrany obviněného proto není na místě. Ústavně právní ochrana jednotlivce má fungovat systémově a být a priori aprobována právním řádem. To je také cílem ústavní stížnosti, neboť na konkrétním případě je nalézáno ústavní právo, které ve svém důsledku působí vyšším stupněm právní síly než zákon a do budoucna tak reguluje danou skupinu případů stejného druhu, včetně zrušení eventuálně kolidujícího ustanovení zákona.

Působení ústavního práva do individuálních zájmů obviněných má spočívat především v zachování základních principů a záruk procesní povahy, kterými je determinováno vlastní trestní řízení.

I.1. Historický aspekt

Pohlédneme-li dále do historie lidské společnosti, kdy pojmy svoboda nebo právo neměly zatím místo ve slovníku tehdejších účastníků vztahů (záměrně neuvádím výraz právních), dokážeme si představit situace, kdy tato společnost postihla viníka, takřka bezprostředně po spáchání jeho zavrženíhodného skutku tehdy preferovanou, zpravidla bolestivou formou trestu.

Ovšem tak jak se společnost vyvíjela, činnost jejích příslušníků se racionalizovala a vytvářel se sociální systém, vyvstávala postupně potřeba hledání řešení situací a sporů již nikoli tak bezprostředním způsobem. Pokud měla být zachována alespoň elementární spravedlnost a vyloučen omyl, bylo nutno realizovat určitý postup, který znamenal časovou prodlevu mezi skutkem a uložením sankce. Zde bychom mohli oprávněně předpokládat počátek promyšleného, cílevědomého omezení osobní svobody. Avšak omezení pohybu zde nebylo trestem, ale pouze prostředkem k uložení sankce¹. Vzhledem k drakonické povaze tehdy ukládaných trestů² byla sama ztráta svobody zanedbatelnou záležitostí vedle utrpení, které odsouzeného čekalo při jejich vykonání. Od používání původních, drakonických

¹ Odnětí svobody nebylo jako trest podle staroegyptského trestního práva známo. Vězení je pouze zajištěním delikventa pro dobu do vynesení rozsudku. *Tureček, J., a kol., Světové dějiny státu a práva ve starověku, Orbis, Praha 1963, s. 50*

² Chammurapiho zákoník používal trest smrti jako jeden z nejčastějších trestů i u majetkových deliktů, a to ve formě upálení, utopení, zazdění, naražení na kůl apod. Uvozoval dále zmrzačující a tělesné tresty. Jako tresty, jež mají vztah k omezení svobody zde byl trest vypuzení nebo trest zotročení. *Tureček, J., a kol., Světové dějiny státu a práva ve starověku, Orbis, Praha 1963, str. 78*

trestů, postoupila současná moderní lidská společnost (až na bohužel četné výjimky)³ k trestu odnětí svobody jako trestu nejtvrdějšímu.

Ovšem i již před zde naznačeným pojetím tu zřejmě byly další důvody k omezení svobody pohybu pramenící například z mytologických, rituálních a obdobných pohnutek, případně to bylo prosté válečné kořistění, zajetí nepřátel a otroctví. Vazba, tak jak ji známe v moderní době, je omezením osobní svobody, které není sankcí. Tento, z dnešního pohledu velice významný zásah do lidské integrity, zřejmě nebyl historicky konkrétně popsán nebo pojmenován. Nejedná se zde o to, že by se prameny k takovému institutu snad nedochovaly, ale spíše o fakt, že tehdejší pojetí práva spočívalo převážně na materiální stránce věci a možnosti kodifikace i přezkum uplatnění práva samého byly poměrně problematické. V tehdejších procesních postupech byly vysloveny pouze základní teze, neboť jestliže nepožíval zvláštní ochrany život člověka, pak jeho svoboda nebyla z hlediska práva natolik významnou hodnotou. Zabývat se tedy úzce právně podmínkami omezení osobní svobody osob podezřelých ze zločinu nebylo v minulosti natolik důležité a především by neodpovídalo tehdejšímu trestnímu procesu, který byl přirozeně daleko triviálnější, než jak ho známe v současné podobě.

Pokud bychom přístup k věci poněkud odlehčili a odhlédli od religiózní stránky věci, můžeme jako jeden z dochovaných historických příkladů uvést situaci, do které se dostal Ježíš Nazaretský, kdy byl po večeři se svými přáteli zadržen vojáky římského

³ Pozn. autora Zde je na mysli přirozeně trest smrti, kdy je všeobecně známo, že i v tak staré demokracii jakou jsou USA, je tato sankce v některých státech ukládána. Poněkud zužujícím a tedy i zjednodušujícím se jeví pohled na maximální tresty v pouze v kontextu na západní civilizaci. Svět je daleko rozmanitější a jistě existují i jiné svébytné systémy. V afrických zemích často přežívají funkční komunity na bázi kmenových společenství. Za příklad můžeme vzít i poražený náboženský režim v Afgánistánu Talibán, který na druhy a ukládání trestů nepohlížel v příliš moderním pojetí, byť se jedná o současnost.

místodržícího Piláta Pontského. Čekal jej soud pro jeho domnělou činnost proti římské správě, a proto byl zjevně zajištěn pro účely tohoto řízení.

Podle dochovaných historických pramenů, například ve starém Egyptě, dle nalezených fragmentů, fungoval pevný soudní systém,⁴ kterým uplatňovala svou moc vládnoucí despotie. To samozřejmě předpokládá i jistou formu donucení k účasti na projednání věci. Stejně tak je tomu i v případě státních útvarů vzniklých v oblasti Mezopotámie a jedné z nejvýznačnějších právních památek - Chammurapiho zákoníku.⁵ Výše naznačené tresty drakonické povahy se týkají právě tohoto starověkého souboru norem uvozeného králem Babylónanů.

Chceme-li nahlédnout k písemným historickým právním pramenům s přihlédnutím územního prvku ve vztahu k dnešnímu právnímu řádu, pak je nutno zmínit jednu z nejstarších slovanských právních památek, kterou je *Zákon sudnyj ljudem*⁶. Dílo spadá do období druhé poloviny 9. století našeho letopočtu a autorsky je připisováno věrozvěstům Cyrilu a Metodějovi. Ve 33 člancích především trestněprávní povahy doplňuje tehdy převládající obyčejové

⁴ V období Staré říše (kolem 2700 př. n. l. podle nalezených památek byl řád egyptské despotie pevně ustanoven např. Ptahhotepova nauka formulovala jedno z pravidel staroegyptského trestního zákoníku : „Trestej tvrdě a nápravu určuj s přísností – pak bude příkladem zabránění špatného činu“. Tureček, J., a kol.: Světové dějiny státu a práva ve starověku, Orbis, Praha 1963, s. 50

⁵ Chammurapi vládl na přelomu 18. a 17. stol. a za jeho čtyřicetileté vlády se mu podařilo ovládnout většinu Mezopotámie. Ke sjednocení práva na jím ovládaném území vydal zde uváděný zákoník, který je po formální stránce souborem kauzuistických ustanovení, vykazující určitý stupeň systematičnosti, vystavěný na premise božského původu práva. Zákoník obsahuje značné množství trestněprávních předpisů, ze kterých lze dovodit jednotlivé trestné činy. Tresty za ně vycházely ze zásady odvety „oko za oko“ a „kost za kost“ (viz. pozn. 1) Tureček, J., a kol.: Světové dějiny státu a práva ve starověku, Orbis, Praha 1963, s. 60 a násl.

⁶ Pozn. autora Nejedná se přirozeně o památku jedinou. Stejně tak možno zmínit Břetislavova dekreta z r. 1039 nebo Konrádova statuta z konce 12. stol.

právo a kromě předpisů hmotných obsahuje i úpravu postavení svědka.⁷

Na Velké Moravě bylo v trestním řízení používáno jako důkazního prostředku „božích soudů“ – ordálů. Orgány veřejné moci pak zabezpečovaly výkon rozsudku prostřednictvím drábů, žoldnéřů a jejich materiálního vybavení (žaláře, vězení, železné okovy, klády atd.)⁸ o tom poskytují jasný důkaz. V českých zemích, v dobách středověku, jak ukazují dochované Zemské desky, byl proces zaměřený na rozhodnutí před božím soudem rovněž provázen „poháněním“ podezřelého a takto bychom mohli pohlížet na dobu mezi zadržením a vyslovením odsuzujícího rozsudku jako na vazbu. Avšak zjevná písemná procesní úprava zajištění osoby obdobná dnešnímu pojetí i nadále schází.

Jistou změnu znamenalo až přijetí Constitutio Criminalis Carolina⁹ císaře Karla V. (1500-1558) z r. 1532, který je považován za nejznámější zákon Svaté říše Římské. Obsahoval již i procesní řády a ustanovení o trestech, které i nadále vyjadřovaly snahu o brutální vymýcení zlých skutků. Pokud se týká norem procesních v návaznosti na vazbu, pak čl. VI uvozuje že: „podezřelý na základě věrohodného udání má být vzat vrchností z úřední povinnosti do vazby a má být proti němu postupováno dle útrpného práva“. To vše na základě „řádného udání“, bez kterého nelze útrpné právo použít.¹⁰ Tato norma měla subsidiární platnost, ale v zásadě sjednocovala trestní právo ve

⁷ Malý, K., Dějiny státu a práva v Československu, Panorama, Praha 1988, s. 42

⁸ Malý, K., Dějiny státu a práva v Československu, Panorama, Praha 1988, s. 41

⁹ Hrdelní soudní řád císaře Karla V., vyhlášen v Regensburgu 1532, Hattenhauer, H., Evropské dějiny práva, C.H. Beck, Praha 2008, s. 352, ISBN: 80-7179-056-7,

¹⁰ Za řádné udání bylo považováno takové, které bylo doloženo výpovědí 2 dobrých svědků., kdy 1 svědek znamenal pouze poloviční důkaz. Při mučení nebyl obviněný dotazován na jména spolupachatelů nebo obětí a stupňovaným mučením se očekávalo, že je vyřkne sám („sám si vzpomene“). Balík, S., Texty ke studiu obecných děj státu a práva, I, II., 1. svazek, SPN Plzeň 2005 s. 198

střední Evropě. Lze proto předpokládat, že zde již existovala vyzrálá právní věda, neboť bez odborné obce by Carolina těžko dosáhla takového věhlasu. Jednou z dochovaných reakcí na Carolinu je právní kniha *Praxi rerum criminalium* Josse Damhoudera (a.d. 1551). Autor považoval samotný proces za důležitější než vyslovení hmotné stránky. Vycházel ze zásady aplikované kanonickým právem, kde byla jako právní záruka procesu právě vlastní řízení.¹¹ Damhouder popsal postup orgánů od předvolání až k samotnému rozsudku.

V období feudalizmu mělo trestní řízení v našich zemích charakter akuzačního (obžalovacího) procesu¹², ovládaného např. zásadou inkviziční a právem útrpným. Zájem o úpravu omezení svobody do doby vynesení odsuzujícího rozsudku tu i nadále nebyl nikterak zjevný. Je zde samozřejmě i mnoho dalších aspektů, které umožňují historicky nahlížet zkoumaný institut. Nabízí se otázka rozdílu mezi vazbou a prostým zadržením. Ale doba byla tehdy natolik bezformální, že v případě vsazení osoby podezřelé do žaláře nebyl činěn rozdíl mezi vazbou a zadržením jak z hlediska subjektu, který o zajištění osoby rozhodl, tak ani z pohledu běhu času nebo práva opravného prostředku. Proto zjevně nebyl k současné (recentní) diferenciaci na dva instituty důvod.

Avšak v 16. stol., kromě trestů na hrdle, a trestů zmrzačujících, se začal objevovat i trest vězení,¹³ z čehož můžeme dovodit, že částečné omezení svobody člověka jako sankce, začíná z hlediska tehdejší společnosti nabývat na významu.

¹¹ „Má se vycházet ze spolehlivého řízení“ *Tractatus criminalis Italiae Tiberia Deciana* 1550, Hattenhauer, H., *Evropské dějiny práva*, C.H. Beck, Praha 2008, s. 352, ISBN:80-7179-056-7

¹² Malý, K., *Dějiny státu a práva v Československu*, Panorama, Praha 1988, s. 249

¹³ Malý, K., *Dějiny státu a práva v Československu*, Panorama, Praha 1988, s. 221 (viz. Koldínův zákoník městského práva z r. 1579)

V období feudálního absolutismu, tedy období po roce 1620, kdy ovládli české země Habsburkové, se začínají objevovat podstatné změny ve vývoji trestního řízení. Ty přinesl trestní zákoník Josefa I. z r. 1707 (*Constitutio Criminalis Josephina*), který sjednotil postup řízení u všech soudů v zemích České Koruny a to i přes to, že nebyl zcela výlučný a neodstranil zcela Koldínův zákoník.

V roce 1768 pak následoval *Constitutio Criminalis Theresiana*, jenž zakotvil základní pravidla inkvizičního procesu, kdy soudce byl současně žalobcem, soudcem a obhájcem zároveň. Důraz byl kladen na torturu, zde považovanou za korunu důkazů a základním východiskem pak presumpce viny.¹⁴ Z hlediska trestního procesu se jedná o propracovaný souhrn norem, zakotvující přesná pravidla použití tortury. Tereziánský trestní zákoník pak ovlivnil Obecný soudní řád kriminální z roku 1788, který odstranil zbytky procesu obžalovacího a důsledně zavedl pravidla pro zásadu inkviziční, řízení bylo nadále písemné, tajné a trestní soud byl složen z odborných právníků.¹⁵

Pro ilustraci uveďme i Dekret o podezřelých z r. 1793, který doplňoval francouzské revoluční právo a navazoval na Jakobínskou ústavu, jež byla považována za tehdy nejdemokratičtější na světě. O zmiňovaném dekretu to lze však tvrdit pouze v omezené míře a pokud se týká vazby v něm obsažené, její podmínky jsou tak široké, že ji bylo lze uvalit takřka na každého.¹⁶

¹⁴ Malý, K., Dějiny státu a práva v Československu, Panorama, Praha 1988, s. 330

¹⁵ V tomto trestním zákoníku Josefa II se objevují již zásady *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*. Zákoník je považován za technicky dokonalý, stručný a úplný. Avšak obsahuje i nadále kruté tělesné tresty. Malý, K., Dějiny státu a práva v Československu, Panorama, Praha 1988, s. 335 a násl.

¹⁶ „Bezprostředně po uveřejnění tohoto dekretu budou vzati do vazby všichni podezřelí lidé, kteří se nalézají na území republiky a jsou ještě na svobodě.“ Dále jsou podezřelí klasifikováni jako zastánci tyranie, feudalismu a nepřátelé svobody, nemohl prokázat zdroj existenčních prostředků a plnění občanských povinností, bývalí úředníci atd. Balík, S., Texty ke studiu obecných dějin státu a práva I, SPN Plzeň 2005, s. 106

V trestním zákoníku č.119 z roku 1873 říšského řádu se v ustanovení § 179 již můžeme dočíst, že vyšetřující soudce má předvedenou osobu vyslechnout do 24 hodin a pak se ihned usnést, zda na něj bude uvalena vazba. Ustanovení §180 pak upravuje obligatorní důvody vazby a následující ustanovení stručně postihují její výkon. Zrušení vazby je upraveno dále a je vázáno na pominutí jejích důvodů či délku trvání 3 měsíců v případě méně závažných trestných činů. Účinnost předpisu trvala v českých zemích do roku 1950, kdy vzala za své v důsledku tzv. právnické dvouletky, která instalovala socialistické zákonodárství.

Obdobně v Německu Trestní soudní řád pro Německou říši z r. 1877 v ustanovení § 112 uvádí že : *“obviněný smí být vzat jen tehdy do vyšetřující vazby, když proti němu existuje důvodné podezření a když je tu buď podezření z útěku nebo jsou skutečnosti z nichž lze dovodit, že zničí stopy činu, navede svědky nebo spolupachatele k nesprávné výpovědi.“*

Zde předestřený úvod má takřka výlučně historickou povahu. Je tomu tak proto, že bez vědomí souvislosti vývoje institutu v čase by bylo zřejmě obtížné vyhnout se zavádějícím a účelovým úvahám mimo rámec základních postulátů institutu vazby.

I.2. Mezinárodní komparace obecně

Jak již bylo naznačeno, vazba bývá nahlížena různými právními systémy rozdílně co do vlastní úpravy po stránce formální i pokud se týká její předmětné podstaty z hlediska materiální.

Mohli bychom dokonce vyslovit určitou přímou úměrnost mezi stupněm ochrany a dodržování základních lidských práv a úpravou

tohoto institutu. Jde však spíše o vlivy sociální, demografické a kulturně obyčejové povahy. Klíčovým faktorem je nastavení určitého společenského standardu, který má původ v nastíněných faktorech.

Svět, v celém svém globálním uspořádání, tak jak jej dnes můžeme nejen vnímat, ale být s ním v kontaktu a interakci díky telekomunikačním technologiím, se sice spojuje v jakýsi na první pohled homogenní organismus, avšak jako u obdobných procesů přirozené integrace, i v tomto případě dochází ke spontánní komunikaci a vazbám u těch systémů, které vycházejí ze shodných nebo alespoň druhově příbuzných postulátů. Systémy fungující na základě odlišných fundamentů nejsou jaksi přirozeně kompatibilní. To má za následek jejich vytěsnění rozvinutějšími a životaschopnějšími systémy. Konkrétně naše, tedy tzv. západní civilizace na určitém stupni expanduje na „východ“ do alespoň v základních bodech kompatibilních společenství. To s sebou přináší i přizpůsobování základních standardů právních systémů. Případné neakceptování standardů například základních lidských práv a svobod mívá za následek embarga ekonomické nebo mezinárodně politické povahy.

Jako hlavní mezinárodně právní dokument upravující problematiku základních lidských práv a svobod je na místě uvést Všeobecnou deklaraci lidských práv uvozenou OSN v r. 1948, jež byla vystavěna na základě zásady prvenství práva (rule of law), a ke které se v práci ještě vrátíme.

Z hlediska starého kontinentu je spolupráce jednotlivých států v oblasti základních lidských práv a svobod zastřešena Radou Evropy,

která vznikla v roce 1949 a jejím nejdůležitějším smluvním dokumentem Úmluvou o lidských právech z 3.9. 1953.¹⁷

Zvolíme-li však demografický přístup, již se ovšem nejedná o vyčerpávající pojetí. Takzvaný třetí svět má rovněž své právní systémy, lhostejno jak dokonalé a na jakém stupni vývoje. Z hlediska počtu obyvatel a plochy obývaného území se jedná o významný, nepřehlédnutelný fenomén, zpravidla spočívající na náboženství a zvykovém právu.

Například na africkém kontinentu byla teprve v roce 1981 přijata tzv. Banjulská charta, která prochází zdlouhavým ratifikačním procesem afrických států, jež byly ochotny projevit vůli k přistoupení k tomuto dokumentu. Charta uvozuje některá základní lidská práva v kontextu na jednotlivé národní právní řády a není v zásadě nepodobná obdobným mezinárodně právním dokumentům.¹⁸

Zde nastíněné má být určitým východiskem pro uchopení problému institutu vazby jako takového, neboť pro vědecká pojednání nebo dokonce přímý výkon práva se může stát teritoriální hledisko více než určujícím¹⁹. Vědomí šíře záběru problému by mělo posloužit jako jakýsi filtr proti výrokům o „prokázaném nade vší pochybnost“ a

¹⁷ V čl. 5. je obsaženo právo na svobodu a osobní bezpečnost. Předpokládá se zákonné zatčení nebo předvedení, důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo zabránění v útěku po spáchání. Dále je zde právo být předveden před soudce a právo na projednání nezávislým, nestranným soudem v přiměřené lhůtě.

¹⁸ Hashim, A. El R.A., Africký systém ochrany lidských práv podle Banjulské charty, UK PF Praha 1998.s. 43. Čl. 6 a 7 upravují svobodu a bezpečnost. je zde vysloveno právo na svobodu, presumpce neviny, zákaz svévolného omezení osobní svobody než na základě zákona. I tak dle autora údajně nepostačuje k ochraně před svévolným uvězněním nebo zadržením, neposkytuje dostatečnou ochranu před „mizením v palácích“, kdy takovéto praktiky nadále panují v řadě afrických zemí třetího světa zatčením nadále dochází

¹⁹ Pozn. autora Při jedné z právnických debat s kolegy o obdobném problému spočívajícím v legislativní úpravě a jejím kontextu na mezinárodně právní úpravu byla vyslovena teze, že současná globalizace sice umožňuje komunikaci, avšak to zda je realizována a za jakých podmínek záleží právě na nastíněných faktorech. Kupříkladu mezinárodní smlouva o transplantaci lidských orgánů bude těžko inkorporovatelná do právních řádů např. některých afrických států, ať už již z náboženských či jiných důvodů. Stejně tak by tomu mohlo být i v případě mezinárodně právní úpravy nejen vazby ale i dalších daleko fundamentálnějších institutů. Mám-li na mysli hledisko teritoriální, pak jaksi současně předjímám i jistý kvalitativní stupeň vývoje toho kterého právního systému

vynášení jednoznačných soudů. Svět sám takto jednoduchý není a o právu v globálním kontextu to platí o to více.

Tím je dáno i jisté zúžení tématu, z hlediska vymezení cíle práce. Pokud tedy budeme mít dále na mysli vazbu, pak tedy to, co je v tom kterém právním řádu pojato jako omezení svobody člověka z důvodů zajištění jeho osoby pro účely trestního řízení, je určitým způsobem kodifikováno a vykazuje druhově shodné atributy. Pro teritoriální hledisko, a současně i aspekt právního systému bude určujícím zejména systém kontinentální s náhledem k systému anglosaskému a common law. Ostatní právní systémy, aniž by byl jakkoli snižován jejich význam, nebudou zahrnuty do takového hloubky zkoumání a ve vztahu k nim platí právě shora řečené.

I.3. Recentní stav a výhledy

V úvodu lze předeslat že institut vazby, tak jak ji pojímá český právní řád, ať již z hlediska trestního řádu nebo v rámci úpravy navazujících zákonů o jejím výkonu, spočívá na pevných demokratických principech právního státu a je inkorporován na základě právních zásad, jež reflektují všeobecné standardy základních lidských práv. Pokud se ptáme obecně, zda institut vazby u nás odpovídá požadavkům či kritériím právního státu, pak můžeme s jistotou odpovědět, že tomu tak je. Nejde pouze o deklaratorní vyjádření kontrolních mechanismů a principů. V reálu jsou tyto principy skutečně naplňovány, o čemž obecně svědčí i nízký počet případů dovolání se práv u soudu pro lidská práva, nebo úspěšnost stížností proti vazbě či vyslovení odsuzujících rozsudků u vazebních věcí.

Vazba je vykonávána ve vazebních věznicích, kdy režim jejího výkonu je odlišný od výkonu trestu odnětí svobody. Shodné rysy výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody jsou dány zejména svým dopadem na obviněného z hlediska účinku, který oba instituty vyvolávají. Délka trvání vazby má samozřejmě závažný dopad na životní osudy obviněného a současně i na společnost z hlediska důvěry v právní řád a základní občanské jistoty. Dosahuje-li doba mezi obviněním a odsuzujícím výrokem soudu téměř horní hranice trestu odnětí svobody, který může být podle zákona uložen, nabízí se otázka, zda by nebylo lépe použít spíše nástroje k urychlení trestního řízení, čímž samozřejmě dojde ke zkrácení doby trvání vazby. V praxi pak může především u laické veřejnosti docházet ke spekulacím, zda soud rozhodoval po právu v otázce uložení trestu odnětí svobody a zda ve skutečnosti nebyl motivován uložit trest takové délky, jako trvala vazba obžalovaného, byť v obdobných případech bývají ukládány tresty odnětí svobody kratší. Zejména u případů, kdy v soudním řízení dojde k překvalifikování skutku na trestný čin s nižším stupněm nebezpečnosti činu pro společnost se takové úvahy nabízí. Proto již v přípravném řízení by se měla promítnout jedna ze základních zásad řízení trestního - *zásada rovnosti zbraní*, která ve své podstatě znamená nárok obviněného, aby bylo rozhodnuto nezávislým orgánem kvalifikovaně a též, a to zdůrazněme, včas. V této souvislosti bývá hovořeno o zkoušce časem, kdy platí, že s délkou trvání vazby klesá význam jejích důvodů.

Nelze opomíjet ani další aspekty tohoto tématu jako společenského jevu a je na místě problém též kvantifikovat. V České republice bylo v roce 2009 vzato do vazby cca 6000 obviněných. Na tento počet můžeme pohlížet jako na ustálený, a to od roku 2006, když v roce 1999 se jednalo o cca 12000 obviněných. V roce 2009 vazba

trvající do 3 měsíců činila 40% z celkového počtu případů, do délky trvání 6 měsíců se pak jednalo o 28% podíl. Z výkonu vazby obvinění nastoupili přímo výkon trestu odnětí svobody v počtu přesahujícím polovinu všech případů uvalení vazby. V uváděném roce pak ministerstvo spravedlnosti evidovalo cca 3000 žádostí o náhradu škody v souvislosti za neoprávněný výkon vazby.²⁰ Jakkoli nelze jednotlivé případy shrnout do jedné veličiny pouze prostým sčítáním bez dalšího porovnání individuálních odlišností, je tu již patrný určitý vyrovnaný trend, který je jistě správné hodnotit pozitivně. Svědčí o tom, že institut vazby je orgány činnými v trestním řízení zjednodušeně řečeno využíván z padesáti procent správně z hlediska výsledku řízení, tehdy když došlo k vynesení pravomocného odsuzujícího rozsudku. Zjevně by nemělo být kritériem pro hodnocení využití institutu vazby pouze odsouzení na vinu. Zprošťující rozsudek ve vazebním případě nemůže automaticky znamenat, že byla vazba nadužívána a jednalo se o účelový a šikanózní výkon práva na úkor osoby obviněného.

S jistými obtížemi je ovšem spojena již výše zmiňovaná délka trvání vazby v České republice. Tomu však není pouze v důsledku samotného pojetí vazby, ale rovněž i charakterem celého přípravného trestního řízení. To má silně formalistický charakter, svým těžištěm spočívá právě na přípravné fázi a je tedy významně vzdáleno odsuzujícímu výroku soudu. Nutně pak dochází k tomu, že pro zajištění veškerých důkazů je potřeba rovněž zajistit i osobu obviněného. Lze si představit významnější roli soudu právě ve fázi dokazování v přípravném řízení a přezkoumání tedy i hmotné stránky

²⁰ Srov. Ročenka Vězeňské služby České republiky, Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, Praha, 2009

věci z hlediska postavení obviněného na něhož byla uvalena vazba. Je to současně též otázka pohledu na vazbu, protože z úhlu obhajoby se může zdát, že vazba je uvalována příliš často a nikoli právě důvodně, spíše již jen z podstaty či chceme-li logiky věci. Tak bývá v odborných kruzích hovořeno i o tzv. "obligatorní" vazbě, tedy případech, kdy je skutek kvalifikován jako zločin, aniž jsou naplněny útěkové, koluzní nebo předstižné důvody má se za to, že je na místě s jistou mírou prevence před kriminalitou a v zájmu ochrany společnosti vazbu uvalit.

Na straně druhé musí policejní orgán věnovat značné úsilí na splnění zákonných kritérií pro uvalení vazby, a to ve velice krátkém čase. V rozsahu lhůt pro zadržení²¹ musí uvést skutečnosti zakládající důvodnou obavu pro níž je nutné vazbu uvalit, anebo se vypořádat s tvrzeními obviněného, které podává soudu v řízení o vazbě, aby se uvalení vazby vyhnul. Myslím, že takovéto názory kontradiktorní povahy jsou na místě, ba dokonce nutnými a potřebnými pro aplikaci i další legální vývoj institutu.

Máme tedy před sebou materii, která obecně spadá do moderního pojetí kontinentálního práva a je všeobecně v souladu se základními nároky na humanitu a dodržování základních lidských práv. Způsob, jakým je s tímto institutem nakládáno v praktickém právním životě považuji za úzce legální a odpovídající požadavku naplnění základních principů právního státu. V oblasti českého trestního práva necítím zásadní rozpor mezi limity deklarovanými zákonem a aplikační praxí a lze říci, že svým pojetím i naplněním tohoto institutu Česká republika nevybočuje ze standardů evropských demokracií.

²¹ Srov. § 75 a §77 odst. 1, 2 TrŘ

Hlava II. Téma, cíl a základní pojmy

II.1. Objekt problému

Objektem vymezeného problému je ústavně právní ochrana před neoprávněným zásahem do práv a svobod při rozhodování o trvání vazby.

Vazbu je možno vnímat z historického, sociologického, psychologického, forezního, či například i filozofického úhlu pohledu. Naznačená pojetí se však nutně adekvátní měrou promítají právě v právním pojetí vazby, které je úzce legálním vymezením vůle zákonodárce. Ten při tvorbě právních norem, coby pravidel chování lidí, vychází z jakési strukturálně heterogenní materie, v níž se shora uvedené aspekty promítají, a která je v požadované formě inkorporována do celého právního řádu, co by systematického, funkčního celku.

V kontextu se shora naznačeným je tedy zjevné, že vymezení vazby pouze trestním řádem by samo o sobě nemohlo obstát. Protože vazba sama má i další relevantní stránky, jež spočívají mimo užší předmět trestního práva, je nutno brát v potaz i další souhrny norem, jako především Listina základních práv a svobod²², Ústava, zákon o výkonu vazby²³, vazební řád²⁴, zákon o náhradě škody za nesprávný úřední postup²⁵ atd.

Při nahlížení vazby jako právního institutu samozřejmě nelze zcela odhlédnout od jejího vlastního objektu, který jako takový,

²² Ústavní zákon č. 2/1993 Sb.

²³ Z.č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby ve znění pozdějších předpisů

²⁴ Znění vyhl. č. 292/2001 Sb. ve znění pozdějších předpisů

²⁵ Zák. č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů

alespoň v tomto vymezení, není úzce právní povahy. Základní rysy objektu zkoumání tedy nejsou postiženy pouze v úvodní a závěrečné části práce, ale jsou logicky, implicitně a různou měrou odraženy i v pasážích obsahově odpovídajících vymezení předmětnému.

Tímto je naznačeno, že rigorózní abstrakce v duchu učlenění tohoto oddílu není zcela na místě při vlastních úvahách v rozsahu zadání práce. Dokonce snad i naopak, v zájmu zachování systematické návaznosti jevu je nutno z takto přísné diferenciacie ustoupit.

II.2. Předmět problému

Předmět této práce je užším právním vymezením institutu vazby, jehož těžiště spočívá v právních vztazích vymezených trestním právem procesním. Tedy obecně se jedná o chování účastníků těchto právních vztahů v kontextu k právní normě, jež těmto vztahům dodává potřebnou relevanci. Obecně lze vyslovit, že chování samo má zde ryze legální, pozitivistický rámeček.

Procesualistická povaha institutu předznamenává, že se jedná o postup zúčastněných subjektů a vazba jako taková je tedy povahy formální, kdy předpokladem jejího vzniku (uvalení) je splnění hmotněprávních (materiálních) podmínek.²⁶

Chování účastníků, nebo chceme-li postup *extra legem*, bude způsobilý vyvolání právních účinků jen obtížně a zřídka. Zpravidla jen v důsledku pochybení, omylu orgánů činných v trestním řízení či jejich uvedení v omyl. Byť nutno předpokládat existenci i takovýchto

²⁶ § 67 TrŘ – osobou musí být vždy obviněný, tedy uvalení vazby musí předcházet spáchání trestného činu, ze kterého je obviněna konkrétní osoba

jednání, nebudou z hlediska zkoumání v rámci této práce brána v potaz.

II.3. Cíl práce

Tato práce si klade za cíl právnicky jasně a současně systematicky popsat institut vazby v kontextu s ústavně právní úpravou i trestněprávním vymezením a formulovat recentní právní úpravu institutu vazby v českém právním řádu jako celku. Nejedná se tedy pouze o pozitivistický kontext k právu trestnímu jako určující právní disciplíně, ale rozhodně zde nemají být opominuta další dotčená právní odvětví, včetně vyslovení multidisciplinární povahy problému.

Sama zvláštní část této práce je po obsahové stránce konstituována přísně pozitivisticky. Avšak vlastní učlenění zvláštní části již dovoluje odklon od vymezení v trestním řádu, které je nutně podřízeno systémovému uspořádání takovýchto norem jako celku a nikoli pouze jedinému institutu. Ten je vyzdvižen jako dominantní objekt, aniž by došlo k jeho vytržení z kontextu.

Hodnotící části práce nemají být povahou kritické, ale spíše glosující v širším pojetí jak práva, tak i sociálních vazeb. Teze vyslovené v těchto částech by měly být odůvodněny již ve vlastním textu, či v odkazech na ně navazujících.

Jedná se tedy o předložení jednoho z možných přístupů uchopení vazby jako právního problému, kdy hlavním kritériem práce je správná interpretace nikoli jen právních norem, jež je zde předkládána jako hlavní podmínka úspěšné praktické aplikace zákona.

II.4. Výklad základních institutů a pojmů

II.4. § 1 Pojem vazby

Pojmové vymezení vazby jako samostatného institutu v trestním řádu schází. Zákon jej neupravuje (jak bychom mohli předpokládat) ve svých obecných ustanoveních. Vazbu v obecné rovině šířeji uvozuje marginální označení: „zajištění osob, věcí a jiných majetkových hodnot“ hlavy IV. Oddíl I. trestního řádu, který pojednává o vazbě. Vyslovení toho co je vazba je tedy ponecháno trestněprávní teorii a je proto nutné pojem vazby dovodit, ať již z hlediska její podstaty nebo účelu.

Obecně převládá pozitivní vymezení spočívající na formulaci vazby jako dočasného omezení osobní svobody obviněného rozhodnutím soudu v uzavřeném ústavu (vazební věznici) ministerstva spravedlnosti, kdy o vzetí do vazby rozhoduje vždy soud (soudce)²⁷.

Případně lze zvolit procesulaističtější přístup a popsat vazbu jako procesní úkon, kterým se osoba obviněného zajišťuje pro účely trestního řízení a výkon trestu a jejímž účelem je též zabránit obviněnému, aby mařil a ztěžoval provádění důkazů, popřípadě i zabránit dokonání trestného činu.²⁸

Z hlediska podstaty pojmu se jeví i možnost vyslovit se o vazbě jako o dočasném opatření spočívajícím v omezení osobní svobody obviněného soudem na dobu nezbytně nutnou pro účely trestního řízení.

²⁷ Jelínek, J., a kol. Trestní právo procesní, Leges, Praha 2010, s. 208, ISBN 978-80-8712-30-1

²⁸ Růžek, A., a kol. Trestní právo procesní Univerzita Karlova, Karolinum, Praha 1997, s. 48

Vazbu je nutno chápat jako zajišťovací institut, který slouží k dosažení účelu trestního řízení. Je přirozené, že rozhodování o vazbě je vedeno vždy v rovině pouhé pravděpodobnosti a nikoli jistoty ohledně důsledků, které mohou nastat, nebude-li obviněný držen ve vazbě. Zjištěné skutečnosti musí nasvědčovat tomu, že skutky pro které se vede trestní stíhání, byly spáchány, mají znaky stíhaného trestného činu, jsou zřejmé i důvody k podezření, že daný trestný čin spáchal právě obviněný, že existuje důvodná obava, že se obviněný zachová způsobem uvedeným v ustanovení § 67 TrŘ a také, zda účelu vazby není možno dosáhnout jinak, pokud to trestní řád umožňuje. Nevyžaduje se zcela nezvratná jistota o naplnění konkrétních skutečností odůvodňujících vazbu.²⁹

Není zde cílem kvalitativně posuzovat jednotlivé definice, ale spíše ukázat, že uchopení problému může preferovat různé aspekty, aniž by byla dotčena základní kritéria zkoumání, kdy k postižení problému v celé šíři dochází k jejich profilaci v jiném pořadí či rozsahu³⁰.

II.4. § 2 Obviněný

Vzít do vazby lze pouze obviněného, tedy osobu, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání. Účinky trestního stíhání nastávají doručením opisu písemného vyhotovení usnesení o zahájení trestního stíhání

²⁹ Nález Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 1115/09

³⁰ Škoda snad jen že z pohledu obviněného, který se nachází v reálné životní situaci neposkytuje zákon formulaci, která by postihla základní rysy toho co je vazba. Jistě by tak bylo přispěno k vyšší míře právní jistoty osob, a to i přes to, že účast obhájce v otázkách vazby je obligatorní.

obviněné osobě.³¹ Pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného, rozumí se obviněným též obžalovaný a odsouzený³².

II.4. § 3 Obhájce

Obhájcem může být jen advokát,³³ který se může dát v rozsahu stanoveným zákonem zastoupit koncipientem,³⁴ je zástupcem osoby, proti které je řízení vedeno. Je-li obviněný ve vazbě, je tato důvodem nutné obhajoby už v přípravném řízení.³⁵

II.4. § 4 Orgány činné v trestním řízení

Stejně tak jako v rozsahu celého trestního řádu jsou v rámci institutu vazby zainteresováni jako orgány činné v trestním řízení soudce, státní zástupce a policejní orgán. Pokud se týká policejního orgánu jsou jimi kromě útvarů policie rovněž i orgány Vojenské policie, Vězeňské služby, Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace, pověřené orgány Vojenského zpravodajství a pověřené celní orgány, a to v zákonem vymezených případech.³⁶

II.4. § 5 Trestní řízení

Je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, případně i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož účelem

³¹ Srov. ustanovení. § 67 TrŘ Důvody vazby a ustanovení § 160 odst. 1,2 TrŘ zahájení trestního stíhání

³² Srov. ustanovení § 12 odst. 7,8,9 TrŘ

³³ Srov. z.č. 85/1996 Sb. o advokacii ve znění pozdějších předpisů

³⁴ Srov. ustanovení § 35 odst. 1 TrŘ

³⁵ Srov. ustanovení § 36 odst. 1 písm. a) TrŘ

³⁶ Srov. ustanovení § 12 odst. 1 a 2 TrŘ

je zjistit, zda byl spáchán trestný čin, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření, rozhodnutí vykonat nebo jeho výkon zařídit. Dále působit k upevňování zákonnosti, předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů³⁷.

Trestní řízení jako celek má legálně vymezené úseky jakými jsou trestní stíhání a přípravné řízení³⁸.

II.4. § 6 Osobní svoboda

Osobní svoboda člověka je základní svobodou garantovanou Listinou základních práv a svobod, vycházející z koncepce nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí, jež je Listinou zaručena, a která může být omezena pouze na základě zákona.³⁹ Principy a meze trestního práva při omezení osobní svobody vymezuje poměrně konkrétně Listina základních práv a svobod v článku 8.⁴⁰

Zákonné důvody, pro něž může být kdokoliv postupem orgánů státu omezen na osobní svobodě, je nutné vždy vykládat restriktivně. Pouze zákonem, a nikoliv jeho výkladem, lze rozšířit důvody pro omezení osobní svobody.⁴¹ To je odůvodněno jednak přednostní a nezastupitelnou hodnotou práva každého na osobní svobodu, a jednak tím, že omezení osobní svobody vazbou v trestním řízení má vždy povahu předběžného opatření k umožnění provedení řádného a

³⁷ Jelínek, J., Trestní právo procesní, Leges, Praha 2010, s. 15, ISBN 978-80-8712-30-1

³⁸ Srov. ustanovení § 12 odst. 10 TrŘ

³⁹ Úst. zák. č. 3/1990 Sb. Listina základních práv a svobod čl. 7 a 8

⁴⁰ Nález Ústavního soudu I ÚS 1252/2008

⁴¹ Srov. Např. nález Ústavního soudu sp.zn. II ÚS 317/04, rovněž nález Ústavního soudu I. ÚS 98/2005

spravedlivého trestního řízení.⁴² Nemá tedy převážně povahu preventivní a vůbec ne povahu satisfakční či represivní.⁴³

II.4. § 7 Skutkové okolnosti a skutkový stav věci

Skutkovými okolnostmi rozumíme ty okolnosti, které byly zjištěny v rámci řízení, jsou ve shodě se skutečností a jejichž předmětem je skutkový stav věci. Ten musí být zjištěn tak, aby o něm nebyly důvodné pochybnosti a to v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení (dále též OČTŘ).⁴⁴

II.5. Právní úprava - prameny

- z.č. 1/1991 Sb. Ústava České republiky
- z.č. 23/1991 Sb. Listina základních práv a svobod
- sdělení č. 67/2002 Sb. m.s. MZV smlouva České republiky se Spolkovou republikou Německo o dodatcích k Evropské úmluvě o vydání
- sdělení č. 549/1992 Sb. m. s. FMZV o Evropské úmluvě o vydávání
- sdělení č. 551/1992 Sb. m.s. FMZV o Evropské úmluvě o předávání trestního řízení
- sdělení č. 80/2001 Sb. m.s. MZV o přijetí Mezinárodní úmluvy o potlačování teroristických bombových útoků
- z.č. 141/1961 Sb. Trestní řád ve znění pozdějších předpisů

⁴² Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 6/2010

⁴³ Nález Ústavního soudu sp.zn. I ÚS 98/05

⁴⁴ § 2 odst. 5 TrŘ a srov. § 68 odst. 1 TrŘ

- z.č. 283/1993 Sb. o státním zastupitelství ve znění pozdějších předpisů
- z.č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby ve znění pozdějších předpisů
- z.č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem
- vyhl. č. 292/1994 Sb. řád výkonu vazby ve znění pozdějších předpisů
- pokyn NSZ č.1/2005 obecné povahy , postup státních zastupitelství při právním styku s cizinou v trestních věcech a trestním stíhání cizinců ve znění pozdějších předpisů
- pokyn NSZ č. 7/2009 obecné povahy, o trestním řízení ve věcech mládeže

Část II. ZVLÁŠTNÍ ČÁST

Hlava III. Vlastní problematika

Oddíl I. Obecné teze

III.1.1. Základní principy trestněprávní

Jedním ze základních principů právních v právním státě a současně jedním z jeho hlavních atributů je právo na soudní ochranu⁴⁵, se kterým je úzce spjat požadavek na právní jistotu občana.

Ta ve své podstatě spočívá v naplnění požadavku každého, jehož subjektivní práva byla porušena, na poskytnutí efektivní ochrany ze strany státu. Současně je zde kritériem i jistota, že v případě jím zaviněného jednání bude postižen předvídatelnou sankcí za to, že porušil právní předpis. Dále pak právní jistota spočívá v tom, že každý může spoléhat na to, že v podobné věci bude rozhodnuto podobně a v různé věci různě, kdy o věci bude rozhodovat ten orgán, který je ve věci příslušný, tento orgán rozhodne v zákonném řízení a tedy nestranně atd.⁴⁶

Posilujícím prostředkem právní jistoty je právní domněnka a právní fixe, konstantní judikatura, literatura a rovněž i právní pravidla respektive základní principy právní. Význam základních zásad pro postižení charakteristických atributů právního institutu vazby je zjevně neoddiskutovatelný. Samo trestní právo procesní jako celek se

⁴⁵ Čl. 36 Listiny základních práv a svobod

⁴⁶ Nález Ústavního soudu I. ÚS 2705/2007

významně opírá o jisté zásady, které jsou ať již explicitně či implicitně uvozeny obecnou částí trestního řádu.

Praxe ukazuje, že absence byť jen alespoň vědomí základních zásad trestního řízení působí značné obtíže při zejména interpretaci některých ustanovení procesních norem. Proto je nutno se jimi zabývat nikoli pouze jako jakýmsi fosilními právními idejemi, ale jako funkčními součástmi celistvé právní normy, kterou je v našem případě již zmiňovaný trestní řád. Ostatně platí i obecně, že přihlížet pouze např. ke zvláštní části kteréhokoli zákona je ve svém důsledku zavádějící, právě pro shora zmiňované. Rovněž přihlédneme-li k současnému stavu normy, která byla od svého uvození již několikrát významně novelizována, jedná se pak o jeden ze základní předpokladů úspěšného zvládnutí interpretačních úskalí.⁴⁷

Kromě formulací základních zásad obsažených v obecných ustanoveních trestního řádu, konkrétně v ustanovení § 2, platí pro tuto oblast další obecné principy trestněprávní, které se v těchto zásadách promítají.

Za ta pravidla, jež mají původ již v římském právu a do současnosti jsou považovány za jeden z pilířů jak ústavního tak i trestního práva, můžeme uvést následující :

Nullum crimen sine lege – není zločinu bez zákona⁴⁸.

Nulla poena sine lege – není trestu bez zákona⁴⁹.

Nullus procesus criminalis sine lege – jen podle zákona, může se konat trestní řízení.

In dubio pro reo - pochybnostech ve prospěch obžalovaného⁵⁰

⁴⁷ Nález Ústavního soudu III. ÚS 788/2010

⁴⁸ Čl. 4 odst. 3 úst. zák. č. 1/1993 Sb.

⁴⁹ Čl. 39 Listiny základních práv a svobod

⁵⁰ Knapp, V., Teorie práva, C.H. Beck, Praha 2009, ISBN: 80-7179-028-1

Základní zásady trestního procesu je na místě zmínit všechny, byť jen v rozsahu nezbytném, tak by nebyl překročen původní rámec zaměření práce. Rovněž není účelem poskytnout strohý legislativní výčet, ale poukázat na význam obsahové stránky a vyzdvihnout jejich systémovost v rámci trestního řádu jako celku.

Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů je považována za nejdůležitější zásadu trestního řízení a říká, že nikdo nemůže být stíhán jako obviněný než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon.⁵¹ Jedná se v podstatě o vyjádření zásady řádného zákonného procesu.⁵²

*Presumpce nevin*y je zásadou spočívající na formulaci, že dokud pravomocným rozsudkem soudu není vyslovena vina, nelze na toho, proti němuž je vedeno trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.⁵³ Tuto zásadu je nutno důsledně uplatňovat ve všech stádiích procesu a pokud se týká institutu vazby, pak zejména v takovýchto případech.

Je zde rovněž obsažen požadavek, aby vina obžalovaného byla úplně a nepochybně prokázána a tím se váže k další ze zásad – *pravdivého zjištění skutkového stavu věci* (viz níže, § 2 ods. 5 TrŘ). Dále platí, že pro dokazování v trestním procesu z této zásady vyplývá, že vina musí být obviněnému prokázána zákonnými prostředky a obviněný není povinen dokazovat svoji nevinu – nebo-li důkazní břemeno je na straně orgánu činného v trestním řízení, nikoliv na straně obviněné osoby. Konec platnosti presumpce nevin y je

⁵¹ § 2 odst. 1 TrŘ, srovnej nullum crimen sine lege

⁵² Viz Jelínek, J. Trestní právo procesní, Leges, Praha 2010, s. 79, obdobně, ISBN 978-80-8712-30-1, Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 10

⁵³ § 2 odst. 2 TrŘ; čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

v našem právu formulován konkrétně, kdy mezníkem je pravomocný odsuzující rozsudek.⁵⁴

Právě při výkonu vazby se ukazuje, nakolik je toto pravidlo důležité pro zacházení s obviněným, neboť vyjadřuje, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny postupovat vůči obviněnému nestranně a nezáužatě.

Státní zástupce je povinen stíhat v rámci *zásady legality*⁵⁵ veškeré trestné činy o nichž se dozví, pokud zákon, nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak. Pak samozřejmě platí, že zde musí být zákonné důvody takového stíhání, jak vyplývá ze zásad již uvedených. Rovněž jsou zde výjimky, které stanoví zákon, kdy je trestní stíhání nepřípustné.⁵⁶

Zásada oficiality vyjadřuje, nestanoví-li zákon něco jiného, že orgány činné v trestním řízení postupují z úřední povinnosti.⁵⁷ Pak zde platí i povinnost orgánů činných v trestním řízení provést určitý procesní úkon, jsou-li dány pro jeho provedení zákonné podmínky, a to bez ohledu na stanovisko dotčených osob (například obviněného, svědka, poškozeného). Nebo-li orgány činné v trestním řízení musí z vlastní iniciativy provést vše pro naplnění účelu trestního řízení.⁵⁸

Z hlediska vazby se pak jeví jako zvláště významný prvek vyjádření *požadavku rychlosti řízení*, kdy je zde vyslovena povinnost pro orgány činné v trestním řízení projednávat trestní věci co nejrychleji a s plným šetřením základních práv a svobod. Omezení osobní svobody člověka z důvodu zajištění osoby pro trestní řízení, jak

⁵⁴ Viz Jelínek, J. Trestní právo procesní, leges, Praha 2010, s. 81, ISBN 978-80-8712-30-1, obdobně Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 11

⁵⁵ § 2 odst. 3 TrŘ

⁵⁶ Srov. § 10 a § 11 TrŘ a pod.; obdobně Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání C.H. Beck, Praha 2008, str. 12

⁵⁷ § 2 odst. 4 TrŘ

⁵⁸ Viz Jelínek, J. Trestní právo procesní, Leges, Praha 2010, s. 88, ISBN 978-80-8712-30-1, a obdobně Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 13

bude vysloveno v následujících pojednání, je odraženo v této zásadě zejména. Tím je zde implikována další ze zásad a to *zásada přiměřenosti* případně nazývána též jako *zásada zdrženlivosti*. Obsahuje požadavek, aby orgány činné v trestním řízení zachovávaly humánnost tohoto řízení a úctu k lidským svobodám.⁵⁹ Otázka zmiňované adekvátnosti již byla vyslovena v předchozí kapitole tohoto oddílu (viz. III.1.1.)

Vzhledem k tomu, že jakýmsi obecným, přirozeným cílem celého trestního řízení je spravedlivé potrestání viníka, musejí se orgány, které nahlízejí na celý tento proces, rovněž dobrat určitých skutečností, jež je možné považovat za pravdivé. Zde tedy vyvstává potřeba dobrání se pravdy. Nebo-li nutno zde zmínit princip obecně nazývaný *zásada materiální (objektivní) pravdy*.⁶⁰ Toto vyjádření však můžeme chápat pouze jako vůdčí ideu, které je zjevně obtížené dosáhnout v takto předkládané kvalitě a rozsahu, což vyplývá již z její podstaty samé. Dosažení pravdy absolutní nelze chápat jako splnitelný cíl za současného stavu možnosti poznání vnější reality.

V řízení před soudem je však zapotřebí rozhodovat na základě skutečného děje, tedy prokázaných faktů. Pouhá, byť i shodná tvrzení stran případně předkládaná soudu tak, jako například civilním řízení (formální pravda), nemohou v trestním procesu sloužit jako podklad pro rozhodnutí, aniž by tu byly prokázány skutečnosti objektivní povahy.

Zásada byla postupně transformována a její pojmenování dnes může být i poněkud odlišné. Nejčastěji bývá nazývána *zásadou*

⁵⁹ Viz Jelínek, J. Trestní právo procesní, Leges, Praha 2010, s. 90, ISBN 978-80-8712-30-1, obdobně Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 15

⁶⁰ Viz Jelínek, J. Trestní právo procesní, Leges, Praha 2010, s. 91, ISBN 978-80-8712-30-1, obdobně Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 18

zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností. V tomto duchu upravuje rozsah skutkových zjištění i zákon.⁶¹ A to ve vztahu ke kvalitě dokazování, jeho předmětu a již zmíněnému rozsahu. Skutkový stav musí být zjištěn spolehlivě, úplně, v souladu s realitou, mimo důvodnou pochybnost.

Na zde zmiňovanou zásadu z hlediska jejího naplnění těsně navazuje *zásada vyhledávací*, podle které nesou odpovědnost za zjištění skutkovém stavu orgány činné v trestním řízení, kdy konečný rozsah dokazování stanoví soud. Současně je zde významná role stran. Procesní strany nejen navrhují, ale i předkládají důkazy v řízení. Za další navazující zásady můžeme rovněž uvést zásadu presumpce nevinny vyjádřenou principem *in dubio pro reo*, zásadu zajištění práva obhajoby a rovněž skutečnost, že vlastní postup provádění jednotlivých procesních úkonů je stanoveno trestním řádem tak, aby nedocházelo ke skutkovým pochybnostem.

Povinnost orgánů činných v trestním řízení zjišťovat právně relevantní skutečnosti a vyhledávat o nich důkazy i bez návrhu stran je trestněprávní teorií pojmenována *zásadou vyhledávací*.⁶² Úzký vztah k zásadě oficiality, která se však svou podstatou váže k celému řízení jako celku a nikoli jen k dokazování, je zde zjevný.

Procesní odpovědnost za zjišťování skutkového stavu již byla zmíněna výše. Jedná se zde i o tu stránku této povinnosti, kdy například může být strana obviněného nečinnou a procesní orgány mají povinnost i bez návrhu, již z úřední povinnosti, zjišťovat relevantní skutečnosti jak v prospěch, tak i v neprospěch obviněného. Současně platí to, že důvodem pro odmítnutí důkazu nemůže být

⁶¹ § 2 odst. 5 TrŘ

⁶² § 2 odst. 5 TrŘ

pouhá skutečnost, že důkaz nebyl vyhledán nebo předložen orgánem činným v trestním řízení.

Obecně platí, že povinnost prokázat vinu leží na orgánu veřejné žaloby a z pochybností těží obžalovaný, neboť celý proces má *kontradiktorní povahu*, čili jedná se o spor dvou rovnoprávných stran. Vyhledávací role částečně rovněž spočívá i na soudu, kterému zákon ukládá, aby v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí dokazování doplnil.⁶³

Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu, je vyjádřením zásady volného hodnocení důkazů.⁶⁴ Zákon nestanoví žádná pravidla co se týče míry důkazů k prokázání určité skutečnosti, ani jejich váhu nebo důkazní sílu jednotlivých důkazů. Zásada se váže zejména k samému závěru řízení, tedy hodnocení důkazů po dokazování provedeném před soudem, kdy jsou jak jednotlivé důkazy, tak jejich působení v souhrnu srovnávány z hlediska jejich pravdivosti a věrohodnosti. Orgány činné v trestním řízení obdobně hodnotí důkazy po celou dobu procesu, což významně ovlivňuje jeho průběh. Při hodnocení se vylučují důkazy nepodstatné, jež se nevážou k předmětu dokazování. Vždy jsou však jako neplatné odmítnuty ty důkazy, které byly provedeny nebo získány v rozporu s procesními pravidly, přičemž vykazují charakter podstatné vady řízení. Nedostatky důkazu administrativní povahy, jež lze v dalším průběhu řízení zhojit nestíhá *a priori* sankce neplatnosti.

Rozhodnutí, ke kterému orgán při hodnocení důkazů dospěje, musí tento řádně odůvodnit. V odůvodnění uvede, které skutečnosti

⁶³ Viz Jelínek, J. Trestní právo procesní, Leges, Praha 2010, s.95, ISBN 978-80-8712-30-1, obdobně Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 23

⁶⁴ § 2 odst. 6 TrŘ

vzal za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil, jak se vypořádal s obhajobou, proč například nevyhověl návrhům na provedení dalších úkonů atd. Z toho vyplývá, že predestřená zásada není výrazem libovůle procesního orgánu, ale má své zásadní limity a nelze ji užívat v rozporu se samotnou podstatou trestního řízení.⁶⁵

Pro aplikaci vazby nikoli zanedbatelným a to zejména z hlediska osoby obviněného je *zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů*,⁶⁶ k jejíž faktickému naplnění může dojít právě v této oblasti při nahrazení vazby zárukou.⁶⁷ Jedná se o jistou formu zajištění účasti veřejnosti na trestním procesu, a to i v dalších případech vymezených trestním řádem. Spolupráce se má především týkat oblasti předcházení trestné činnosti, odhalování trestných činů, účasti veřejnosti při projednání věci a též při převýchově a vytváření podmínek pro řádný život odsouzeného po výkonu trestu. Zájmové sdružení občanů přejímá povinnost působit na obviněného, aby dostal povinností v trestním řízení, nahradil škodu, kterou způsobil trestným činem a přijmout k tomu potřebná opatření osob.⁶⁸

Uplatňování této zásady je současně promítnutím další ze zásad a to *zásady veřejnosti*,⁶⁹ která vzhledem k jejímu uvození v ústavním pořádku bývá nazývána zásadou ústavní.⁷⁰ Poskytuje především záruku zákonnosti a zachovávání práv a svobod obviněného účastí dalších osob na trestním procesu jako celku. Požadavek práva na spravedlivé trestní řízení úzce souvisí i s jeho průhledností, poskytující

⁶⁵ Viz Jelínek, J. Trestní právo procesní, Leges, Praha 2010, s.97, ISBN 978-80-8712-30-1, obdobně Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 26

⁶⁶ § 2 odst. 7 TrŘ

⁶⁷ § 3 a § 6 odst. 2 ve vztahu k § 73 odst. 1 písm. a), odst. 2 TrŘ

⁶⁸ Viz Jelínek, J. Trestní právo procesní, Leges, Praha 2010, s.101, ISBN 978-80-8712-30-1, obdobně Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 27

⁶⁹ § 2 odst. 10 TrŘ

⁷⁰ čl. 96 odst. 2 Úst a čl. 38 odst. 2 LPS

možnost obecné kontroly veřejností. Je důležité, aby se občanská společnost ať již formou sdružení nebo občané jednotlivě byť nejsou přímými účastníky řízení, mohla projednání trestní věci účastnit a jednání sledovat. Je tím rovněž naplňována jedna ze záruk pro obžalovaného, neboť je tak chráněn před svévolným, nekontrolovatelným rozhodováním. Přípravné řízení však oproti řízení před soudem spočívá na zásadě neveřejnosti a to především z důvodu naplnění principu presumpce nevinu.⁷¹ Veřejným je zásadně hlavní líčení a veřejné zasedání, až na výjimky vyloučení veřejnosti z hlavního líčení vymezené zákonem.⁷²

*Zásada ústnosti*⁷³ a *zásada bezprostřednosti*⁷⁴ jsou úzce spjaty se zásadou veřejnosti. Avšak požadavek bezprostřednosti je směřován především na soud, který se má osobně seznámit se všemi důkazy jež se navrhuji, kdy platí pravidlo nezměnitelnosti soudu.⁷⁵

Soud rozhoduje na základě ústně provedených důkazů a ústních přednesů stran, což neplatí bez výjimky.⁷⁶ Dále soud ústně řídí jednání, má ústní styk se stranami a ostatními účastníky procesu, ústně vyhlašuje rozsudek a jiná rozhodnutí jím učiněná.⁷⁷ Tato zásada je pak významně omezena zvláště při jednání před samosoudcem, a to vzhledem k povaze tohoto řízení, jež má být maximálně zjednodušeno.

Vzhledem k již zmíněné kontradiktornosti procesu jsou zde i další významné zásady, jež tento charakter řízení postihují. Zásada

⁷¹ Viz Jelínek, J. Trestní právo procesní, Leges, Praha 2010, s. 106, ISBN 978-80-8712-30-1 obdobně Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 33

⁷² § 220 odst. 1 a § 297 odst. 3 písm. a) TrŘ

⁷³ § 2 odst. 11 TrŘ

⁷⁴ § 2 odst. 12 TrŘ

⁷⁵ § 202 odst. 1, § 234 odst. 1 a § 242 odst. 1 TrŘ a institut náhradního soudce srov. § 197 TrŘ

⁷⁶ Zejm. ustanovení § 211, § 212 TrŘ, § 102 odst. 2, § 207 atd.

⁷⁷ Viz Jelínek, J. Trestní právo procesní, Leges, Praha 2010, s. 108, ISBN 978-80-8712-30-1 obdobně Šámal, P. Trestní řád- komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 34

obžalovací⁷⁸ implicitně dělí procesní funkce mezi různé procesní subjekty, kterými je obžaloba, obhajoba a soud. V rámci této zásady označované jako akuzační princip je postavení stran před soudem procesně rovnoprávné, ať se již týká důkazů, návrhů nebo námitek. Na obžalobě však zůstává povinnost prokázat vinu obžalovaného, a tak je na místě hovořit o rovnosti stran v právech, nikoli v povinnostech. Řízení před soudem je možné pouze na základě obžaloby⁷⁹ nebo návrhu na potrestání,⁸⁰ které podává státní zástupce. Po podání obžaloby tuto již nemůže státní zástupce rozšířit. Je však nadán dispozičním oprávněním obžalobu za daných podmínek vzít zpět,⁸¹ a takto ji vrátit do přípravného řízení a případně rozšířit. To souvisí s požadavkem na zachování podmínky, že soud může rozhodnout pouze o skutku, který je uveden v obžalobním návrhu.⁸² Účast státního zástupce na hlavním líčení je takto povinná.

O zásadě *zajištění práva na obhajobu*⁸³ rovněž platí, že se jedná o zásadu ústavní,⁸⁴ která se vztahuje na celé trestní řízení a všem orgánům činným v trestním řízení je uloženo umožnit osobě proti které je řízení vedeno, uplatnění jejich práv. Její ústavní charakter dále vyplývá i z uvození v mezinárodních dokumentech o lidských právech.⁸⁵ O tomto svém právu musí být osoba, proti které se řízení vede, poučena. Mimo toto právo je nutno rovněž zmínit institut nutné obhajoby, spočívající na zákonem stanovených případech, kdy

⁷⁸ § 2 odst. 8 TrŘ

⁷⁹ § 180 odst. 1 TrŘ

⁸⁰ Zkrácené přípravné řízení § 179c odst. 2 písm. a) a násl.

⁸¹ § 182 TrŘ

⁸² § 220 odst. 1 TrŘ

⁸³ § 2 odst. 13 TrŘ

⁸⁴ Čl. 40 odst. 3 LPS

⁸⁵ Čl. 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 6 odst. 3 písm. b),c) Evropské Úmluvy

obviněný musí mít obhájce, a to i v případě, že si ho nepřeje.⁸⁶ V případě uvalení vazby se rovněž jedná o jednu z podmínek, kdy obviněný musí být obligatorně zastupován obhájcem, tedy o případ nutné obhajoby.

Dojde-li k porušení práva na obhajobu, je tato skutečnost zpravidla důvodem vrácení věci státnímu zástupci soudem, pokud se nejedná o tak zásadní nedostatky v nichž lze spatřovat podstatnou vadu řízení. Důkazy získané na základě donucení k výpovědi, záměrného nepoučení obviněného a podobně jsou považovány za absolutně neúčinné, tedy v trestním řízení nepoužitelné. Tyto zásadní chyby v procesním postupu v rámci přípravného řízení často vedou k zproštění obžaloby a nemožnosti vinu obžalovanému dokázat. V rámci této zásady je osoba proti které je řízení vedeno nadána celou sumou práv, jejichž výčet však vzhledem k povaze této kapitoly není na místě. Právo na obhajobu spočívá jak v materiálním pojetí tohoto institutu, tedy z hlediska toho, jaké důkazy jsou předkládány a navrhovány, tak i ve formálním smyslu slova, čili právu radit se o postupu v řízení se svým obhájcem.

Ať již pojmáme vazbu z hlediska obhajoby, nebo obžaloby, nelze při institutu, který má bezprostřední dopad na osobní svobodu obviněného opominout kritéria základních zásad trestního procesu. Nezřídka právě základní zásady bývají vzhledem ke své povaze pilířem opravného prostředku či ústavní stížnosti. Proto a současně i z důvodu způsobu nazírání práva autorem je jim věnován prostor v tomto rozsahu.

⁸⁶ § 36 a § 36a TrŘ

III.1.2. Vymezení pojmu právního institutu vazby

Hledáme-li původ slova vazba ve smyslu sémantickém, spatřujeme jeho základ v infinitivu slovesa vázat. To cosi vázáním vzniklé pak můžeme považovat za spojení, čili vazbu například atomů, stavebních dílů atd. Stejně tak jsou užívána i významově odlišná vyjádření, kdy je slovem vazba označován vztah, souvislost, závislost apod. Vzhledem k trestněprávnímu významu námi zkoumaného pojmu a rovněž s přihlédnutím ke skutečnosti, že se jedná o zajištění osoby, tedy omezení jejího pohybu je termín vázání češtinářsky zcela uspokojivým, a důvodně používaným slovem.

Definovat vazbu lze obdobně jako v obdobných případech za využití několika základních metod. K použití se nabízí například pozitivistický nebo přirozenoprávní, materiální či formální, pozitivní nebo negativní přístup a další. Tak se můžeme dobrat jistě i několika pojmů, které ač případně na první pohled odlišné, mohou zcela spolehlivě vystihnout základní atributy problému, s odlišením spočívajícím na použití aspektu nahlížení. V našem případě půjde o pozitivní vymezení ve smyslu uvést co je vazba a co je pro ni charakteristické v recentní právní úpravě. Trestněprávní procesualistická teorie rovněž předkládá definice vazby z nichž je patrná různorodost přístupu.

Vazbou tedy můžeme rozumět dočasné omezení svobody obviněného rozhodnutím soudu v uzavřeném ústavu (vazební věznici) ministerstva spravedlnosti. O vzetí do vazby rozhoduje soudce.⁸⁷

Stejně tak za svébytnou definici můžeme považovat vyjádření, že vazba je procesní úkon, kterým se osoba obviněného zajišťuje pro

⁸⁷ Viz Jelínek, J. Trestní právo procesní, Leges, Praha 2010, s. 208, ISBN 978-80-8712-30-1

účely trestního řízení a výkon trestu. Jejím účelem je též zabránit obviněnému, aby mařil a ztěžoval provádění důkazů, popřípadě i zabránil dokonání trestného činu nebo novému trestnému činu.⁸⁸

Rozhodování o vazbě nelze chápat jako rozhodování o vině či nevině obviněného. Vazba je zajišťovacím institutem, který slouží k dosažení účelu trestního řízení a každé rozhodování o vazbě je vedeno vždy v rovině pouhé pravděpodobnosti – nikoli jistoty - jak ohledně důsledků, které mohou nastat, nebude-li obviněný stíhán vazebně, tak ohledně dalšího vývoje řízení, který lze jen odhadovat. Tento závěr vyplývá jak z teorie trestního práva, tak z dikce příslušných ustanovení trestního řádu.⁸⁹

Vyjádření podstaty institutu vazby není jen předmětem zkoumání právní teorie, ale vyslovuje se k němu i ústavní soud při své praktické činnosti. Tento nahlíží na vazbu jako nezbytné omezení osobní svobody, u něhož platí princip presumpce neviny, kdy smyslem tohoto omezení je umožnit orgánům činným v trestním řízení uskutečnění a umožnění tohoto řízení. Rozhodnutí o vzetí do vazby a o dalším pokračování vazby představuje citelný zásah do práva na osobní svobodu, který je nutno interpretovat restriktivně.⁹⁰

Pro správné uchopení tohoto institutu není podstatným vyčerpávající výčet všech nuancí, stejně tak jako vytýkání případných nedostatků nebo implicitnosti předložených definic. Spíše je důležité mít na mysli, že každá definice se sebou nese i určitou míru abstrakce, slouží pro pouhou orientaci v problému, a jako taková nesmí být, z právního, či chceme-li, právně vědeckého hlediska, nikterak přeceňována.

⁸⁸ Růžek, A., Trestní právo procesní, Karolinum, Praha 1997 s.48

⁸⁹ Nález Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 98/05

⁹⁰ Viz nález ÚS 131/02, ev. č. 26302, Ústavní soud ČR,

III.1.3. Fakultativní charakter vazby

Chceme-li dále vystihnout podstatu vazby než její pouhou definici, je na místě ztotožnit se s legální úpravou. Ta spočívá na výčtu podmínek, jež musí být splněny, abychom mohli vůbec hovořit o vazbě jako takové. Musí být naplněn předpoklad existence obviněného, tedy osoby, proti které je vedeno trestní stíhání, kdy osobě bylo sděleno obvinění⁹¹ z některého z trestných činů vymezených zvláštní částí trestního zákona.

Avšak zákonná dikce, že obviněný *smí* být vzat do vazby je vyjádřením *fakultativní povahy* vazby. Tím je dán její základní charakter a vystižena role, kterou má vazba v trestním řízení plnit z hlediska dosažení jeho účelu. To bývá často opomíjeným faktem v kontextu s taxativně vymezenými důvody vazby.

Orgány činné v trestním řízení se při rozhodování o vazbě nejdříve musí vypořádat s otázkou vhodnosti uvalení vazby. Zde je na místě postupovat nanejvýš v duchu základních trestněprávních principů a základních zásad řízení.

Nutno zkoumat *adekvátnost* takto vážného omezení práv a svobod u osoby obviněného, který dosud nebyl shledán vinným. To zejména ve vztahu k předpokládanému stupni nebezpečnosti činu pro společnost a očekávanému trestu nebo jiné sankci a při zachování *principu presumpce nevinny*. Názor, že vzetí do vazby není na místě tam, kde lze očekávat uložení trestu nespojeného s odnětím svobody lze považovat za správný. Tento přístup je podporován explicitním vymezením ustanovení, § 68 odst. 2 TrŘ, avšak s výjimkami uvedenými v odstavci 3 cit. ustanovení.

⁹¹ § 160 odst. 1-7 TrŘ

Jde o vyjádření odrazu zásady v literatuře též nazývané jako *zásada zdrženlivosti*, tedy takového postupu orgánů činných v trestním řízení, který co nejméně zasahuje do základních práv a svobod občanů (*ultima ratio* - použití trestní represe jako nejkrajnějšího právního prostředku, jehož použití by mělo předcházet vyčerpání prostředků práva občanského a správního).

Zkoumání důvodů vazby tedy musí předcházet výše naznačený postup, z čehož vyplývá, že pouhé naplnění některého z taxativně vymezených důvodů a priori nezakládá kladné rozhodnutí soudu o uvalení vazby.⁹²

Jak již bylo uvedeno, vazba rozhodně nesmí vykazovat prvky sankční, výchovné nebo dokonce donucovací.⁹³ Účelem je pouze zajištění osoby obviněného pro trestní stíhání. Zcela protizákonné se tak jeví postupy orgánů činných v trestním řízení, v tomto případě především policistů provádějících procesní úkony v rámci přípravného řízení, kteří by se pokoušeli obviněnou osobu donutit k přiznání viny výměnou za to, že nebude na obviněného uvalena vazba. Vazba nemůže sloužit jako donucovací prostředek k získávání důkazů ať již přiznáním obviněného, nebo tím, že obviněný uvede skutečnosti o trestné činnosti jiných osob, často spolupachatelů.

Následně musí v řízení o rozhodování o vazbě přistoupit další z podmínek, kterou je *důvodná obava*, jež vyplývá z jednání obviněného nebo dalších konkrétních skutečností.⁹⁴ Důvodná obava je dále konkretizována co do naplnění její obsahové stránky, a to pod písmeny a),b),c) § 67 TrŘ. Je na místě se však rovněž zabývat vymezením pojmu důvodné obavy.

⁹² Srov. ustanovení § 73 a § 73a TrŘ

⁹³ Obdobně Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 356

⁹⁴ V návěti ustanovení § 67 TrŘ

Dle § 67 písm. a) TrŘ smí obviněný být vzat do vazby jen tehdy, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest. Z jazykového a logického výkladu uvedeného zákonného ustanovení plyne, že jím zakotvený důvod vyhýbání se trestnímu stíhání spočívá alternativně v důvodné obavě, že obviněný uprchne, nebo v důvodné obavě, že se bude skrývat, přičemž důvodnost této obavy musí být založena jeho jednáním nebo dalšími konkrétními skutečnostmi, jejichž demonstrativní alternativní výčet zahrnuje nemožnost zjištění jeho totožnosti, neexistenci jeho stálého bydliště anebo hrozbu vysokého trestu. Jinými slovy řečeno, každá z premis, jelikož jejich uspořádání je alternativní a nikoli kumulativní, je tím jednáním, příp. konkrétní skutečností, jež zakládá sama o sobě důvodnou obavu, že se obviněný bude vyhýbat trestnímu stíhání, a to buď tím, že uprchne anebo tím, že se bude skrývat⁹⁵.

Fakultativní pojetí vazby však neplatí absolutně. Vazba má i své zvláštní druhy, které jsou níže popsány.⁹⁶ Takto například u vazby vydávací (*extradice*)⁹⁷ platí, že se jedná o vazbu *obligatorní*. Jediným důvodem je zde pouze skutečnost, že se jedná o osobu, u níž bylo rozhodnuto, že její vydání do ciziny je přípustné.

⁹⁵ Nález Ústavního soudu III.ÚS566/03

⁹⁶ Viz. část II. hlava III. oddíl 2. druhy vazeb

⁹⁷ Ust. § 400b TrŘ

III.1.4. Subjekty řízení o vazbě

Účastníky právních vztahů vznikajících v rozsahu institutu vazby, co by recipienti právních norem jsou *obviněný* a *orgány činné v trestním řízení*.

Ze zákonné dikce jednoznačně platí, že subjektem procesního postupu o vazbě je *obviněný*. Zákon však již takto brilantně a na jednom místě neposkytuje výčet ostatních subjektů, které mají v rámci vazby určitá další, nikoli zanedbatelná procesní postavení. To není výtkou zákonodárci, ale pouze konstatování faktu, jež má svůj racionální důvod, neboť jednotlivá ustanovení týkající se vazby jsou učleněna spíše dle chronologického aspektu geneze vazby coby procesního úkonu.

Rovněž teorie tento pojem, co do hodnocení postavení subjektů, či chceme-li účastníků takového řízení zpravidla blíže neupravuje. Avšak takovýto aspekt zkoumání vazby z pohledu povinností a oprávnění všech zúčastněných předkládá nikoli nezajímavé stránky problému.

Obviněný má z hlediska vazby výlučné a aktivní postavení subjektu, které mu nelze bez dalšího odejmout. Byť i jen v teoretické rovině, nelze na něj pohlížet jako na jakýsi procesně nezpůsobilý předmět v řízení o vazbě.

V tomto případě naplnění kontradiktornosti postavení obviněného a orgánů činných v trestním řízení jako subjektů řízení má své nezastupitelné místo. To proto, že hned po aplikaci mezi stranami prvního sporného institutu, jakým je zahájení trestního stíhání doručením usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému (samozřejmě nikoli tehdy, pokud obviněný s obviněním souhlasí a

vinu doznává), je případné uvalení vazby dalším a z hlediska omezení základních práv a svobod velice významným momentem sporné povahy.

Vedle *obviněného*⁹⁸ je nutno dále uvést jeho *obhájce*,⁹⁹ jako osobu nadanou zvláštní sumou práv ve prospěch obviněného,¹⁰⁰ kdy tento může podávat opravné prostředky i proti vůli obviněného. Účast obhájce v řízení o vazbě je obligatorní, neboť se jedná o zákonem taxativně vymezený důvod nutné obhajoby,¹⁰¹ a to jak v přípravném, tak i ve vykonávacím řízení.

Subjekty řízení o vazbě jsou pak též osoby oprávněné k podání opravného prostředku a dalším úkonům zpravidla ve prospěch obviněného, stejně jako další osoby, např. v případech nahrazení vazby, jakož i osoby, které můžeme považovat za *osoby oprávněné* ve smyslu ustanovení § 142 odst. 1,2 TrŘ, ve vztahu k ustanovení § 247 odst. 2 TrŘ. Tento vymezuje jako osoby oprávněné k podání opravného prostředku příbuzné obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozence, osvojitele, osvojence, manžela a druha, včetně případu jeho podání proti vůli obviněného, ke kterému je rovněž nadán oprávněním jeho zákonný zástupce a jeho obhájce, pokud se jedná o obviněného zbaveného způsobilosti k právním úkonům, nebo je-li tato jeho způsobilost omezena. Osobami s různou mírou účasti na řízení o vazbě jsou tak :

*zákonný zástupce obviněného*¹⁰², případně jeho *opatrovník*¹⁰³ , zejména v řízení o vazbě *mladistvého* .

⁹⁸ § 32 TrŘ

⁹⁹ § 35 odst. 1,4 TrŘ.

¹⁰⁰ § 35 až 41 TrŘ

¹⁰¹ § 36 odst. 1 písm. a) TrŘ a § 36a odst. 1 písm. c)

¹⁰² Srov ustanovení § 34 odst 1 TrŘ

¹⁰³ § 34 odst. 2 TrŘ

*zájmové sdružení občanů*¹⁰⁴ v případě nahrazení vazby zárukou, dohledem nebo slibem dle ustanovení § 73 odst. 1, 4 TrŘ a stejně tak i

důvěryhodná osoba, která převezme záruku za chování obviněného¹⁰⁵ a stejně tak zde

*probační úředník*¹⁰⁶, kdy může být vazba nahrazena jeho dohledem § 27b a § 73 odst. 1 písm. c)

*ministr spravedlnosti*¹⁰⁷ v řízení o vydávací vazbě, pokud nařídí propuštění osoby, o jejíž vydání se jedná.

Orgány činnými v trestním řízení jsou zde *předseda senátu soudu, soudce, státní zástupce a policejní orgán*. Tito jsou v postavení adresátů aplikujících právo, tedy zejména nadání pravomocí podle něj rozhodovat, kdy obviněný a další výše uvedení účastníci jsou adresáty povinnými se při svém chování tímto právem řídit.¹⁰⁸

Hodným zřetele je rozsah práv a povinností, který je subjektům přiznán zákonem vždy v závislosti na jejich postavení z pohledu základních práv a svobod a základních zásad řízení.¹⁰⁹ V rámci zvláštní části této práce a rovněž v její hodnotící části je tento přístup často volen.

¹⁰⁴ § 3 odst. 1 TrŘ a § 6 odst. 2 a 3 TrŘ

¹⁰⁵ § 73 odst. písm. a) TrŘ

¹⁰⁶ § 73 odst. 1 písm. c) a § 27b odst. 1, 3 TrŘ, blíže z.č.257/2000 Sb. o Probační a mediační službě ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁷ § 397 odst. 3 TrŘ

¹⁰⁸ Srov. Knapp, V., Teorie práva, C.H. Beck, Praha 2009, ISBN:80-71-79-028-1 s. 70 a násl.

¹⁰⁹ Například v kontextu se zjevně v teorii i praxi značně frekventovanou zásadou - zásadou rovnosti zbraní, jako obecným korektivem při interpretaci i aplikaci norem upravujících vazbu.

III.1.5. K objektu, předmětu a obsahu vazebně právních vztahů

Práva a povinnosti subjektů, jako účastníků výše zmiňovaných právních vztahů jsou v našem pojetí zpracovávané problematiky vymezena jako *obsah* problému.

Jejich pozitivní vymezení z hlediska trestního řádu není nikterak transparentní. Právní vymezení institutu není vystavěno na diferencovaném, explicitním výčtu práv a povinností obviněného nebo orgánů činných v trestním řízení. Zde je opět prostor spíše pro trestněprávní teorii. Vedle předmětu daného problému, stejně tak i jeho obsah, je dalším z dominantních segmentů práce, který si zaslouží pozornost jako významný, ne-li dokonce určující aspekt celého zkoumání. A to zejména pak s ohledem na postavení obviněného, jehož osobní práva jsou dotčena tak zásadní měrou. V neposlední řadě je nutno problematiku nahlížet i v intencích legální licence, která vždy svědčí obviněnému¹¹⁰.

Pro zachování kontextu a návaznosti obsahové stránky práce je vhodné na tomto místě poukázat na vymezení objektu, obsahu a předmětu, jak je tomu obdobně při vymezení těchto základních prvků z hlediska vlastního zkoumaného tématu v hlavě druhé tohoto pojednání.

Zde se jedná o vymezení aspektu právních vztahů v rámci řízení o vazbě, kde je vazba jako institut omezení osobní svobody za účelem zajištění osoby obviněného námi označována za *předmět* těchto právních vztahů, které samy o osobě vytváří právně relevantní

¹¹⁰ čl. 2 odst. 3 LZPS

prostor pro *objekt* – tedy chování účastníků takového řízení, kdy z hlediska *obsahu* hovoříme o právech a povinnostech subjektů.

Toto teoretické učlenění vyplývá z obecné teorie právní a při zkoumání dílčích problémů tématu jsou zde uváděné prvky právního vztahu nazírány jako jeho základní a neměnné atributy. Vymezení předmětu, obsahu a objektu a jejich vzájemného vztahu zde není dále odůvodňováno, neboť taková pojednání by přesahovala rámec této práce a směřovala by pohled více do jurisprudence. Podstatnějším se na místo toho jeví vědomí takovýchto zákonitostí při interpretaci jednotlivých institutů.

III.1.6. Vazba jako řízení sui generis

V rámci předmětného vymezení této části, a to k pojmu „řízení o vazbě“, můžeme říci, že veškeré právní úkony týkající se vazby, mají v uceleném souhrnu povahu zvláštního řízení. Nejedná se pouze o marginálně použitý výraz, ale jde zde o postup, který je zaměřen na stanovení nebo zjištění práv a povinností vydáním formálního rozhodnutí.

Procesní subjekty, jimž jsou orgány činné v trestním řízení a fyzické osoby, o jejichž právním postavení se rozhoduje na straně druhé, jsou zde nadány vzájemnými procesními právy a povinnostmi. Tento postup vedoucí k rozhodnutí je upraven určitými procesními normami. Tím je zaručena jedna z hlavních zásad řízení – zákonnost.¹¹¹

¹¹¹ Srov. Hendrych, D., Správní právo-obecná část, 7 vydání, C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-049-2,

Jak již bylo v obecné rovině zmíněno výše, je vazba z hlediska úzce procesního, *postupem* orgánů činných v trestním řízení, obviněného a taktéž i dalších osob. Zákon¹¹² předmětně pojmenovává takovýto postup jako vazbu a věnuje tomuto úseku trestního řízení oddíl první hlavy čtvrté. Zvláštní povahu tomuto řízení dodává pak jeho materiální stránka, kdy v rámci tohoto zákonem upraveného postupu není tak jako v celém trestním řízení zjištění trestného činu, důkazů o něm a o jeho pachateli, ale jedná se zde „pouze“ o rozhodnutí, zda bude obviněný ponechán na svobodě, nebo bude na své svobodě dočasně omezen. Otázky subjektivní stránky tu po splnění kritérií fakultativnosti a subsidiárního charakteru¹¹³ vazby nahrazují taxativně vymezené důvody vazby.¹¹⁴

Přirozeně je v rámci odůvodnění takovýchto rozhodnutí uvedeno, jakými skutkovými zjištěními se orgán činný v trestním řízení při rozhodování řídil, a o které důkazy své rozhodnutí opírá. Zde dochází k jakémusi logickému protnutí hodnocení důkazního stavu a zkoumání důvodů vazby. Avšak předmětem tohoto řízení zůstává výhradně omezení osobní svobody obviněného a nikoli zkoumání míry jeho zavinění.

Neboli zde řečené bychom mohli sumarizovat výrokem, že tento úsek trestního řízení vykazuje výrazné prvky kontradiktorní povahy a je odlišný svým úzce vymezeným předmětem, rozdílným od ostatních fází řízení.

Aspekt vycházející z pojetí vazby, jako zvláštního druhu řízení v trestním procesu se ale neodráží v pozitivní úpravě. Legální koncepce nezohledňuje formální pojetí, ale naopak je vystavěna

¹¹² Zák. č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹¹³ Nahrazení vazby zárukou, dohledem nebo slibem, zejm. ust. § 73 TrŘ a další

¹¹⁴ § 67 TrŘ

materiálním přístupu. To s sebou přináší i určitou míru nepřehlednosti, pokud bychom pokládali oddíl první hlavy čtvrté trestního řádu za vyčerpávající úpravu vazby. Nejedná se snad o postup spočívající na určení příslušnosti orgánů, nebo například obsahových náležitostech rozhodnutí, jež jsou upraveny trestním řádem obecně. Takto vydávací či vyhošťovací vazba je upravena až čtvrtou částí trestního řádu, a to z pohledu vykonávacího řízení, případně právního styku cizinou nebo zvláštního způsobu řízení.

Nutno uzavřít s tím, že pro zvolený přístup zákonodárce existují racionální důvody dané povahou celé normy z hlediska funkčně systematického učlenění. Obligatorní účast obhájce, jako osoby právně erudované, přináší rovněž záruku eliminace interpretačních nesnází neodborného výkladu při uplatnění práv obviněného.

Oddíl 2. Zvláštní ustanovení – pozitivně právní úprava

III.2.1. Důvody vazby

Hlavním a jediným účelem použití institutu vazby je naplnění vlastního účelu celého trestního řízení. Tím je zjištění trestných činů a potrestání jejich pachatelů, za použití zákonem upraveného procesního postupu orgánů činných v trestním řízení. V případě nutnosti zajištění přítomnosti osoby obviněného na některých procesních úkonech, lze za zákonem stanovených podmínek využít institutu vazby vůči obviněnému. V žádném případě tato zajišťovací opatření nesmí mít povahu trestně právní sankce nebo donucení. Jedná se zde tedy vždy pouze o dosažení základního cíle užití tohoto procesního úkonu a tím je zajištění osoby pro trestní řízení. Podstata vazby tedy spočívá na dočasném omezení osobní svobody obviněného, o kterém rozhoduje soudce a v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce.

Problematiku důvodů vazby je na místě považovat v rámci celého řízení o vazbě za zjevně nejdůležitější část.¹¹⁵ Je to vyjádření určitých takřka materiálních podmínek, jež jsou rozhodné pro uvalení vazby.

Důvody vazby můžeme pro snazší orientaci metodologicky učlenit na:

důvody obecné, které jsou vyjádřeny v návěti a dovětku ustanovení § 67 TrŘ a

důvody zvláštní, jež jsou vyjádřeny uprostřed této normy a současně druhově rozděleny do tří základních skupin, odlišených písmeny a), b), a c).

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu II. ÚS 479/2010

Ve vztahu k uvedenému platí, že jsou-li splněny veškeré důvody námi označené jako obecné, je nutno, aby k těmto přistoupil alespoň některý z důvodů zvláštních. Následně je pak nutno zkoumat další základní kritéria jako fakultativnost vazby a možnosti jejího nahrazení.

Hlavní podmínkou uvalení vazby je vedle skutečnosti, že jejího účinku nelze dosáhnout jinak, splnění důvodů, které jsou vymezeny ustanovením § 67 TrŘ. Jedná se o kogentní normu, jejíž výklad je kromě standardních interpretačních metod možno činit zásadně restriktivním přístupem. Norma je učleněna do jednoho celku jediné právní věty, kde jsou mimo vyjádření hypotézy dále diverzifikovány tři hlavní skupiny dispozice, které jsou označeny písmeny a), b) a c).

Nezbytným předpokladem aplikace ustanovení upravujících vazbu je existence obviněného. Obviněným je osoba, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání dle ustanovení § 160 odst. 1,2 TrŘ.

Tímto je vyloučeno využití vazby vůči osobám od obviněného rozdílných. Vazba dalších osob, jejichž účast při řízení je rovněž nezbytná jako např. svědka nebo znalce je vyloučena. Výjimka vyplývá z ustanovení u vazby vydávací, jež se týká osoby odsouzené rozhodnutím cizozemského soudu a rovněž vazby dle ustanovení § 454 TrŘ, aplikovaná v souvislosti s uznáním takového rozhodnutí.¹¹⁶

Slovy „*obviněný smí být vzat do vazby*“¹¹⁷ je dán alternativní charakter vazby, kdy lze *a contrario* dovodit, že v případě, kdy důvod vazby absentuje, je tedy vazba vyloučena zcela. Současně se však nabízí i výklad filologický a současně logický, kdy zákonodárcem použité slovo „smí“ vyjadřuje, že zde a priori není povinnost orgánů činných v trestním řízení použít institutu vazby v případě, že důvody

¹¹⁶ Viz části čtvrté hlavy dvacáté páté, právní styk s cizinou trestního řádu

¹¹⁷ Srov. znění ustanovení § 67 TrŘ (zák. č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním)

naplněny jsou.¹¹⁸ Takováto povinnost pro orgány činné v trestním řízení by jistě byla zákonodárcem vyjádřena explicitně a výrazem odlišným, jako „*bude vzat do vazby*“ nebo „*musí být vzat do vazby*“ a podobně. Lze tedy předjímat, že nikoli pouhé konstatování například existence „*důvodné obavy*“ z toho, že obviněný svým jednáním bude „*mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání*“ bude ve svém důsledku znamenat uvalení vazby.

Naopak zmíněné vyjádření ponechává určitý prostor pro posouzení skutečností rozhodných nikoli jen z pohledu zda tu důvod vazby je či nikoli, ale rovněž pro kvalitativní stránku věci. Tedy nakolik jsou takovéto skutečnosti reálné, způsobilé mít vliv na trestní řízení, či zda intenzita zásahu do základních práv a svobod garantovaných Ústavou a Listinu základních práv a svobod je adekvátní. Pro zachování posledně zmíněné zásady přiměřenosti nepostačí pouhé konstatování horní hranice trestu odnětí svobody toho kterého trestného činu, pro nějž je obviněný stíhán, ale je nutno se posouzením konkrétních skutkových okolností případu dobrat reálné výše trestu, která u obviněného může připadat v úvahu.¹¹⁹ Takovýchto faktorů může působit řada a v kumulovaném účinku, a proto se jeví zákonná úprava, která svou povahou brání jednostranné pozitivistické interpretaci, jako vysoce účinná a splňující kriteria základních zásad trestního řízení.

Zákon dále v úvodu ustanovení alternativně předpokládá, že z obviněného „*jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava*.“ Tato důvodná obava je dále klasifikována vlastními jednotlivými vazebními důvody. Avšak již sama důvodnost obavy by

¹¹⁸ Srov. kapitulu III.1.4. této práce Fakultativní charakter vazby

¹¹⁹ judikatura: R14/1994

měla být určitým způsobem konkrétní, neboť při uplatnění takto významného zajišťovacího institutu nelze rezignovat na pouhé vágní odůvodnění, konstatující jakousi objektivní existenci možnosti pro jednání obviněného naplňující některých v normě následně uvedených důvodů.

Po jejich výčtu, chtělo by se říci až nečekaně, ustanovení pokračuje dále rozvíjenou hypotézou. Takto vyjádřením předpokladu, že se stal skutek, který je trestným činem a jsou zřejmé důvody k podezření, že jej spáchal obviněný, s ohledem na jeho osobu, povahu a závažnost trestného činu a skutečnost, že v době rozhodování nelze účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, celé ustanovení uzavírá.

Zmiňovaný dovětek byl vložen za již existující a jinak ve svém celku na první pohled jen nepodstatně změněné ustanovení novelou z roku 2002.¹²⁰ K této části lze podotknout, že nepřináší žádný zásadní zlom pokud se týká samé podstaty celého právního institutu. Z hlediska interpretace a aplikace však novela napomáhá jejich zpřesnění, a současně v tomto případě určuje, že soud musí zkoumat i důvodnost trestního stíhání.¹²¹

Takovéhoto závěru však jistě dosáhneme za použití systematického výkladu trestního řádu. Lze si jen těžko představit aplikaci vazby za tak vážných pochybení, na základě kterých by současně muselo být zahájeno trestní stíhání stížené vážnou procesní

¹²⁰ zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., s účinností od 1.1. 2002. Srov. Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, s. 354, Novelizace se všech ustanovení o vazbě dotkla poměrně významnou měrou, se záměrem přiblížit koncepci úpravy mezinárodním trendům směřujícím zejména k zkrácení délky doby trvání vazby, náhrady vazby a způsobům rozhodování o vazbě. Cílem bylo rovněž omezení počtu osob, které jsou brány do vazby pro méně závažné trestné činy a rovněž snížit počet osob, které setrvávají ve vazbě delší dobu.

¹²¹ Pozn. autora : Zajímavé srovnání povinnosti soudu zkoumat důvodnost trestního stíhání při rozhodování o vazbě v kontextu s novelizací nabízí SR 15/1997.

vadou.¹²² I v případě absence dovětku, by rozhodnutí soudu o vazbě na základě pro soud zjevně nezákonného trestního stíhání, nemohlo být akceptovatelné.

Závěrem ke shora uvedenému však nutno rovněž podotknout, že vzhledem k povaze celého řízení nelze při rozhodování o vazbě očekávat rozhodnutí soudce mající kvalitu rozhodnutí meritorního. Požadavek jistoty *bez důvodných pochybností* zde není zcela reálným, neboť zejména v řízení přípravném nemusí být zcela jasno o veškerých skutkových okolnostech. Nelze tak požadovat, aby z rozhodnutí plynul jednoznačný závěr, že v případě, že nebude obviněný vzat do vazby uprchne nebo se bude skrývat. Spíše jde o to, aby výrok rozhodnutí byl opřen o dostatečné a racionální podklady obsažené v odůvodnění a mající vztah ke zmiňované důvodné obavě.¹²³ Pro správné posouzení důvodů vazby je jistě důležité hodnotit veškeré skutečnosti v jejich souhrnu a zejména přihlédnout k takovým, které vyplývají z dosavadního jednání obviněného.

Faktem zůstává závažnost samotného rozhodnutí o vazbě, neboť v případě, kdy není obviněný vzat do vazby a dojde k naplnění některého z důvodů vazby (např. ovlivňování či dokonce odstranění svědků), může se jednat o nezhojitelný následek, v důsledku kterého může dojít ke zmaření celého trestního stíhání.

V rámci zkoumání vazebních důvodů je potřeba vždy přihlížet k možnostem využití nahrazení vazby zárukou, dohledem nebo slibem podle ustanovení § 73 TrŘ či peněžitou zárukou podle § 73a TrŘ.

¹²² Pozn. autora: Není však cílem poukazovat na případné duplicity, kterých je v rámci oddílu prvního hlavy IV. povícero. Dovětek má podle důvodové zprávy vyjádřit, že soud má povinnost zkoumat i důvodnost trestního stíhání při zkoumání důvodů vazby. Zřejmě se jedná o vliv chronické novelizace trestního řádu a současně i značně formalistické povahy a komplikovanosti celého českého trestního procesu. Rozhodně se nejedná o ustanovení kolidující, avšak lze na něj pohlížet i jako na určitou indikaci vhodnosti komplexnější změny, kterou by mohla být rekodifikace.

¹²³ Obdobně Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6. vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 357.

III.2.1. §1 Důvody útěkové

Obecně se v trestně právní teorii používá jisté, užíváním již takřka standardní, učlenění důvodů vazby tak, jak je vyjádřil zákonodárce. Obvykle se pak hovoří o tzv. *vazbě útěkové, koluzní a předstižné*.¹²⁴

Pod důvody útěkové je zahrnut předpoklad, že obviněný *uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stále bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest*.

K vyslovení existence útěkového důvodu postačí splnění některé z uváděných okolností. To je dáno užitím alternativní formulace vyjádřené spojkou nebo. Vyjádření, že se jedná o výčet demonstrativní, by mohlo být zavádějícím ve vztahu ke zjevné kogentní povaze celé normy. Demonstrativní povahu má však část uvozená slovem „zejména“ „...nelze-li jeho totožnost..atd.“, kterou je formulována určitá přípustnost posouzení obdobných skutečností dokonce i méně významných než jaké jsou uvedeny či dokonce jejich absence vůbec.

Poměrně bohatá judikatura usnadňuje orientaci ohledně těchto důvodů. Ve svém souhrnu klade důraz na jejich konkrétnost, když vyslovuje nutnost použití jiných způsobů zajištění účasti na trestním řízení.¹²⁵ Útěkové důvody lze aplikovat po celou délku trestního řízení, tedy až do konečného vykonání trestu po pravomocném odsuzujícím rozsudku soudu.¹²⁶

¹²⁴ Blíže kapitola III.2.2. této práce.

¹²⁵ Judikatura R 8/1989

¹²⁶ Judikatura R 7/1996

K zjišťování totožnosti používají orgány činné v trestním řízení celý soubor oprávnění a úkonů, které je osoba povinna strpět. Často se jedná o časově náročný proces, za využití ustanovení trestního řádu¹²⁷ nebo zvláštní právní úpravy.¹²⁸

Ohledně stálého bydliště není rozhodným, zda obviněný má trvalé bydliště vyznačeno v průkazu totožnosti, či zda je k trvalému pobytu přihlášen. Důležitou je zde skutečnost, jestli se v tomto bydlišti zdržuje, či nikoli. Opačně má-li osoba v důsledku svého např. zaměstnání pobyt střídavý, nepostačuje tento fakt pro uplatnění zmíněného důvodu.

Problematika hrozby vysokého trestu již byla zmiňována výše.¹²⁹ Platí nutnost zkoumání konkrétních okolností, stejně jako osobních poměrů obviněného, stupně nebezpečnosti činu pro společnost v kontextu s právní úpravou ukládání trestu a rovněž i důvodnosti obavy, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat.

III.2.1. §2 Důvody koluzní

Koluzní důvody vazby uvedené pod písmenem b) citovaného ustanovení spočívají ve vyjádření důvodné obavy, že obviněný „*bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání.*“

Pokud se týká interpretace, platí již výše uvedené ohledně důvodů útěkových. I zde je předpokládána jistá aktivní činnost obviněného směřující k maření trestního stíhání, jež může mít značně

¹²⁷ § 114 odst. 3,4 TrŘ

¹²⁸ Srov. Zákon č. 273/2008 Sb. o Policii ČR

¹²⁹ Srov. III.1.4. a III.2.1. této práce

různorodou povahu, a která je vyjádřena slovem *jinak*. Působení na svědky nebo spoluobviněné pak může spočívat i v nepřímém, zprostředkovaném ovlivňování způsobem, jaký zákon nepřipouští. Nemusí se tak nutně jednat o jednání, které by bylo kvalifikované jako konkrétní trestný čin, pokud se týká objektivního trestněprávního posouzení.¹³⁰ Ovšem v kontextu s trestným činem pro který je obviněný stíhán může ovlivňování vyvolat u svědka nebo obviněného velice vážnou obavu, v důsledku které je ochoten se raději vystavit případnému trestnímu postihu (např. za křivou výpověď) nebo i za některou z jiných forem trestné součinnosti.¹³¹

Jiným mařením objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání je rovněž padělání, pozměňování, ničení nebo ukrývání listinných i věcných důkazů.¹³²

Spoluobviněným je osoba obviněná v téže trestní věci spolu s jinou osobou.

Často bývá dovozováno, jestli rozhodnutí o vazbě na základě koluzních důvodů naplní sledovaný záměr, neboť se může jednat i o to, že jednání směřující k ovlivňování a maření buďto ani nemůže být způsobilé zamýšlených účinků, nebo takovéto účinky zjevně nastanou i bez aktivní role obviněného v důsledku reálně předpokládaného vývoje situace.

Koluzní důvody by měly být brány v potaz jako velice závažný faktor rozhodování o vazbě. Ustanovení § 71 odst. 2, věta druhá, TrŘ

¹³⁰ Pozn. autora : V praxi může docházet k případům různého fyzického kontaktu mezi osobou, která má být ovlivněna a osobou rozdílnou od obviněného. Prokázat, že např. při intenzivním tělesném kontaktu na veřejnosti (přistoupení a tlumený úder do trupu, intenzivní šepot) je osobě vyhrožováno právě v souvislosti s projednávanou kauzou bývá zpravidla obtížné a tato jednání bývají a priori posuzována jako běžný přestupek proti občanskému soužití dle ustanovení § 49 odst. 1,2 z.č. 200/1990 Sb. o přestupcích.

¹³¹ Pozn. autora : V úvahu samozřejmě přicházejí i další trestně právní kvalifikace podle konkrétních okolností skutku. Uvedené je pouze demonstrativním příkladem.

¹³² Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, s. 362

je nutno vykládat tak, že po uplynutí tří měsíců trvání vazby může být obviněný nadále ponechán ve vazbě z důvodu § 67 písm. c) TrŘ jen, je-li dostatečně prokázáno, že již koluzně jednal, ať už před samotným vzetím do vazby, nebo v průběhu vazebního řízení. Nestačí pouhá obava z koluzního jednání, která je důvodem vzetí do vazby a jejího trvání po dobu tří měsíců.¹³³ Pokud má být účel trestního řízení efektivně naplněn, měly by být koluzní důvody brány v potaz jako velice závažný faktor při rozhodování o vazbě.

V současnosti se díky informačním technologiím nabízí daleko širší paleta prostředků využitelných pro maření trestního stíhání.¹³⁴ Avšak současně platí obecné podmínky zkoumání důvodů vazby, zejména pak kritérium konkrétnosti ve vztahu k jednání obviněného. Za maření nelze považovat uplatnění zákonného práva na obhajobu, jako odmítnutí vypovídat nebo popírání viny. Nesplnění povinnosti vydat věc, podrobit se prohlídce těla, strpět odběr krve také nelze považovat za maření objasňování a lze je vymáhat pouze pořádkovou pokutou ve smyslu ustanovení § 66 TrŘ.¹³⁵

K možnostem nahrazení vazby o níž bylo rozhodnuto na základě koluzních důvodů viz. blíže v následujících kapitolách.¹³⁶

¹³³ (Rt) 3 To 656/2003

¹³⁴ Pozn. autora : Velké možnosti skýtá použití anonymních mobilních telefonů, internetu včetně formulování implicitních hrozeb prostřednictvím masmédií. Uvedené však platí i v opačném gardu, neboť uvalení vazby zdaleka neznamená, že bude koluzi zamezeno vyčerpávajícím způsobem. Vězeňská služba ČR se v nedávné době potýkala s nálezy mobilních telefonů jak mezi odsouzenými, tak osobami ve výkonu vazby. I s osobní vírou v etický kodex obhájce si lze představit, že rovněž při návštěvách advokátů ve vazbě může docházet k činnostem, které nemusí být zcela v souladu a s etikou, ba i dokonce trestním právem. Např. při pozměňování listinných důkazů se technicky nabízejí možnosti scanování a kopírování, nebo ničení dat v osobních počítačích prostřednictvím spuštění vymazávacích programů na dálku prostřednictvím internetu.

¹³⁵ Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 362

¹³⁶ Srov. kapitoly III.2.2. a III.2.4. této práce

III.2.1. §3 Důvody předstižné

Důvody vazby, které spočívají v obavě, že obviněný *bude opakovat trestnou činnost pro níž je stíhán* je možno nazvat důvody předstižnými (často též tzv. vazba předstižná).

Výčet těchto důvodů uvedených pod písmenem c) je taxativní a vyjadřuje explicitně případné jednání obviněného. Vzájemný vztah pak z hlediska jejich aplikace je alternativní.

Mimo důvodné obavy z opakování se dále jedná o předpoklad, že obviněný *bude opakovat trestnou činnost, pro níž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin který připravoval nebo kterým hrozil*.

U nebezpečí z páchání další trestné činnosti se zde předpokládá jistá bezprostřednost a použití těchto důvodů přichází v úvahu pouze u dolózních trestných činů.¹³⁷

Řadu otázek ovšem vyvolává exaktní terminologie u samotného výkladu pojmu opakování trestné činnosti. U tohoto je potřeba vycházet z procesního vymezení skutku v případě pokračující trestné činnosti.¹³⁸ Jinak se můžeme přiklonit k pojetí nastíněné výrazem trestná činnost – trestný čin, a z nich vyplývající interpretace na základě standardní trestně právní teorie.¹³⁹ Vymezení požadavku na druhovou identitu inkriminované trestné činnosti je však neoddiskutovatelné, a proto účelová extenzivní interpretace

¹³⁷ Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 362 a 363

¹³⁸ § 12 odst. 11, 12 TrŘ a § 220 odst. 1 TrŘ

¹³⁹ Pozn. autora : Zjednodušeně lze říci, že jedná se o vymezení procesualistické – skutek a hmotně právní – trestný čin. Oba pojmy se navzájem ovlivňují a to zejména proto, že bližší koezistentní legální vymezení schází. V tomto případě vazby je však dáno jisté zužující zpřesnění pojmu trestný čin, neboť je vázáno na konkrétní jednání osoby pachatele, pro které bylo zahájení trestního stíhání.

vycházející z předpokladu, že se jedná takřka o veškerou trestnou činnost není možná.

Zajímavá však může být situace, pokud by zde byla odůvodněná obava, že obviněný spáchá např. v důsledku pro něj nepříznivé situace vyplývající z trestního stíhání jeho osoby, zcela jiný, případně i daleko závažnější trestný čin, který je trestnému činu pro nějž bylo zahájeno trestní stíhání druhově naprosto vzdálen.¹⁴⁰

Ohledně dokonání trestného činu platí, že takovému jednání nutně předcházet pokus k takovému trestnému činu a obdobně je tomu u přípravy.¹⁴¹

V případě trestného činu, kterým by měl obviněný hrozit přichází v úvahu tzv. ohrožovací delikty.¹⁴²

III.2.2. Druhy vazeb

Z legálního vymezení nevyplývá konkrétní druhové členění právního institutu vazby. V žádném případě se zákonodárce nevydal cestou označení jednotlivých charakteristických prvků vazby paragrafy a celou záležitost uvozuje komplexně. Právní praxe a trestně právní teorie tak v důsledku této absence zavedla vlastní druhové pojmenování, které se jeví jako funkční, vžité a s právní úpravou

¹⁴⁰ Pozn. autora : Představme si, že v průběhu sdělení obvinění pro majetkovou trestnou činnost vyjdou najevo pro obviněného dosud neznámé skutečnosti. Např. dřívější nečestné jednání jeho partnerů nebo partnerky, které je z hlediska vlastního vyšetřování irelevantní. Důkazní situace je již taková, že maření trestního stíhání je takřka vyloučeno. Vzhledem k násilnické povaze obviněného však vyvstává důvodná obava, že se po propuštění může dopustit násilné trestné činnosti. Podle názoru autora, takováto situace není pod příslušné ustanovení subsumovatelná.. V praxi se často žertem hovoří o tzv. vazebním důvodu pod písmenem d), který samozřejmě neexistuje a jehož obsahem má být vyjádření toho, že obviněný bude vzat do vazby protože určitě ještě něco provede, i když orgány činné v trestním řízení zatím neví co.

¹⁴¹ § 21 odst. 1 - 5 a § 20 odst. 1 - 5 TrZ

¹⁴² § 324, § 326, § 196 a § 353 TrZ,

korespondující. Je to konec konců dobrý příklad toho, že i v takto rigidním systému, jakým je nepochybně trestní proces, existuje prostor pro vlastní život norem rozvíjený profesní obcí.

V zásadě o níže uvedeném druhovém učlenění vazby není v odborné obci sporu a můžeme hovořit i o historicky ověřeném přístupu v kontextu kontinentálního právního systému. Tři základní druhy korespondují s již popsanými důvody vazby a jsou doplněny o další, zvláštní druhy vazby, jež vyplývají z méně frekventovaných procesních úkonů zpravidla určených mezinárodním prvkem. Posledně zmíněné jsou popsány v následujících kapitolách.¹⁴³

III.2.2. § 1 Vazba útěková

Zejména ve vlastní praxi v řízení o vazbě, ať již z pohledu orgánů činných trestním řízením při zkoumání důvodů vazby nebo při uplatnění stížností proti vazbě ze strany obhajoby, užitím tohoto označení dochází k věcnému zaměření a vymezení obsahu činnosti zmíněných subjektů. Společným jmenovatelem je filologické vyjádření objektu této vazby a tím je obava z útěku nebo vyhýbání se obviněného trestnímu stíhání.

Platí, že v případě útěkové vazby přichází v úvahu postup podle ustanovení § 73 TrŘ, tedy nahrazení vazby zárukou, dohledem nebo slibem. Dále lze rovněž postupovat ve smyslu ustanovení § 73a TrŘ

¹⁴³ Srov.kapitolu III.2.7. Zvláštní druhy vazeb

a poskytnout na místo vazby peněžitou záruku. Zde je již však omezení vztahující se na taxativně vymezené trestné činy v kombinaci s předstižným vazebním důvodem.¹⁴⁴

III.2.2. § 2 Vazba koluzní

Vazba používaná v souvislosti s ovlivňováním svědků nebo spoluobviněných nebo pro případnou možnost maření trestního stíhání je nazývána vazbou koluzní.¹⁴⁵ To, že opět koresponduje s danými vazebními důvody je zjevné.

U tohoto druhu vazby ovšem vyvstávají jistá omezení, jež mají původ v naplnění vyjádřeného vlastního účelu, kterého lze dosáhnout než izolací obviněného od osob nebo věcí, které by mohl svým jednáním ovlivnit. Z těchto důvodů zákon nahrazení koluzní vazby jinými náhradními prostředky zajištění osoby nepřipouští.

Pokud se týká délky trvání takového druhu vazby, je kromě obecného omezení na dobu nezbytně nutnou dále zúžena ustanovením § 71 odst. 2 TrŘ, věta druhá na maximální hranici tří měsíců. Podmínkou je ovšem skutečnost, že se obviněný jednáním spočívajícím v maření trestního stíhání doby již nedopustil dřívějším působením na svědky nebo spoluobviněné nebo mařil jinak objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání.

V případě, že obviněný je ve výkonu vazby z důvodů útěkových nebo předstižných a v průběhu trestního stíhání vyjdou najevo

¹⁴⁴ § 73a odst. 1 TrŘ

¹⁴⁵ Koluze, nebo-li spoluaktérství, tajné dorozumívání, tajné srozumění poškozující oprávněné zájmy. Viz. Akademický slovník cizích slov, Academia Praha 2007, ISBN:978-80-200-1351-4

skutečnosti odůvodňující použití vazby koluzní, pak rozšíření o tento vazební důvod může být provedeno opět pouze rozhodnutím soudu.¹⁴⁶

III.2.2. § 3 Vazba předstižná

U vazby tohoto druhu jsou zjevné prvky, které můžeme co do účelu vazby z hlediska chráněného zájmu označit za nejvýznamnější. Předstižná vazba vyjadřuje naplnění ochrany společnosti před trestnou činností. Zejména u závažných násilných trestných činů v případě, kdy by tato vazba nebyla použita, může dojít k těžko odstranitelným následkům, nebo může být odstranění následků vyloučeno zcela. Je zde výrazný prvek prevence, a to ve stadiu řízení, kdy je současně potřeba uplatňovat zásadu presumpce neviny. Nerozhoduje se zde tedy pouze o právech a právem chráněných zájmech obviněného, ale i osob od něj rozdílných, které se mohou stát poškozenými v souvislosti s dokonáním nebo opakováním jeho trestné činnosti.¹⁴⁷

Obecně orgány činné v trestním řízení nemohou žádnými prostředky zabránit recidivě. Avšak je-li to v jejich možnostech a jsou dány důvody, je existence předstižné vazby jednoznačně legitimní.

Ohledně nahrazení předstižné vazby platí již uvedené ohledně vazby útěkové.

¹⁴⁶ Srov. R 58/1992

¹⁴⁷ Srov. ustanovení § 1 odst. 1 TrŘ

III.2.3. Vzetí do vazby

Realizace vlastního rozhodnutí o vzetí do vazby představuje nutnost použití celé řady oprávnění ve formě procesních úkonů nebo úkonů služebních, zpravidla ze strany policejních orgánů, pracovníků a příslušníků vězeňské služby vůči obviněnému.

Vlastní nakládání s osobou obviněného (eskorta), zamezení jeho volného pohybu za použití donucovacích prostředků (pouta, poutací pás), nebo využití dalších oprávnění (k jeho fotografování, daktyloskopování, lékařská prohlídka těla apod.), jsou upraveny zvláštním obecně závazným právním předpisem.¹⁴⁸ Tato oblast je velice významnou z hlediska zkoumání právních vztahů a postavení jednotlivých účastníků, avšak svou povahou již poněkud vybočuje mimo stanovený rámec této práce. Obdobně trestní řád upravuje ohledně uvedeného zásadní otázky a další správně ponechává na úpravě zvláštními zákony v rámci celého právního pořádku.¹⁴⁹

III.2.3. § 1 Vyrozumění o vzetí do vazby

V případě vzetí obviněného do vazby, zákon stanoví povinnost vyrozumění.¹⁵⁰ Není však zcela jasné, který z orgánů činný v trestním řízení je touto povinností vázán. Nepochybně správným stanoviskem bude, že vyrozumění provede soudce, který o vzetí do vazby rozhodl. Ten, ještě před tím dotazem na obviněného v rámci jeho výslechu

¹⁴⁸ Srov. zák. č. 283/1991 Sb. o Policii ČR a zák. č. 293/1993 o výkonu vazby, vyhl. č. 292/2001 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

¹⁴⁹ Srov. § 360 TrŘ Výkon vazby

¹⁵⁰ Srov. § 70 TrŘ

zjistí okruh osob, které je možno vyrozumět. Kromě rodinných příslušníků v rozsahu běžně uváděném trestním řádem¹⁵¹ se může taktéž jednat o zaměstnavatele. Zde můžeme předjímat i možnost, že se bude jednat i o případné společníky obchodních společností, členy právnických osob nebo podnikatele fyzických osob apod.¹⁵² Pokud obviněný výslovně s takovýmto vyrozuměním nesouhlasí, nebude vyrozumění provedeno s výjimkou, že se jedná o mladistvého.

Obdobně je tomu u příslušníka ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru, kde zákon stanoví povinnost vyrozumět jejich nadřízeného.

Je-li obviněným, který je brán do vazby cizinec, vyrozumí soud konzulární úřad státu, jehož je cizinec občanem,¹⁵³ pokud nestanoví vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána jinak. Informační povinnost soudu je plněna zasláním opisu usnesení o vzetí do vazby s uvedením jména a adresy obhájce a je potřeba ji splnit bez zbytečných průtahů. Informační povinnost lze předpokládat u většiny zemí.¹⁵⁴ Obviněného cizince je potřeba o právu na spojení se zastupitelským úřadem svého státu poučit za účasti tlumočníka.¹⁵⁵

III.2.3. § 2 Vyrozumění věznice

Informační povinnost dále zákon stanoví rovněž vůči vazební věznici, která musí být vyrozuměna již v době, kdy dojde k rozhodnutí v prvním stupni, neboť případně podaná stížnost nemá odkladný

¹⁵¹ Srov. analogicky § 37 odst. 1 TrŘ

¹⁵² Srov. Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 390 a 391

¹⁵³ Seznam konzulárních úřadů viz. instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 554/2001-MO-J příloha č. 6

¹⁵⁴ Srov. Vídeňskou úmluvu o konzulárních stycích, publik. jako vyhl. č. 32/1969 Sb.

¹⁵⁵ Srov. Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 392

účinek. Kromě vzetí obviněného do vazby je dalším důvodem k vyrozumění věznice změna důvodů vazby, rozhodnutí o dalším trvání vazby, rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby, zákonné označení trestných činů, pro které je obviněný stíhán nebo o jejich změně. Dále je věznici nutno vyrozumět o nacionálních obhájce, osobních údajích spoluobviněného, pokud je ve vazbě, postoupení věci jinému orgánu činnému v trestním řízení a o podání obžaloby nebo o pravomocném rozhodnutí o vrácení věci státnímu zástupci k došetření. Povinnost vyrozumění má orgán činný v trestním řízení, který vede řízení v době, kdy došlo ke skutečnosti, kterou je třeba věznici oznámit. Vrácení věci státnímu zástupci oznamuje soud, který takové rozhodnutí v prvním stupni učinil.¹⁵⁶

Věznice tyto informace potřebuje k naplnění účelu zákona o výkonu vazby a rovněž splnění úkolů vyplývajících z řádu vazby.¹⁵⁷ V případě vzetí do vazby, trvání vazby nebo propuštění z vazby bývá doručován opis usnesení a obdobně i v ostatních případech, pokud je vydáváno usnesení.¹⁵⁸

III.2.4. Trvání vazby

U věcí, které jsou stíhány vazebně, mají orgány činné v trestním řízení povinnost tyto vyřizovat přednostně a s nejvyšším urychlením.¹⁵⁹ Tím je zdůrazněna základní zásada trestního práva procesního - co nejrychlejšího projednávání trestních věcí v případě

¹⁵⁶ Srov. § 70a odst. 1 a 2 TrŘ

¹⁵⁷ Srov. zák. č. 293/1993 o výkonu vazby a vyhl. č. 292/2001 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

¹⁵⁸ Srov. Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 393

¹⁵⁹ Srov. § 71 odst. 1 TrŘ ve vztahu k § 72 odst. 2 TrŘ

tohoto právního institutu. Hlavním limitem trvání vazby je skutečnost, že vazba může vždy trvat pouze po nezbytně nutnou dobu.¹⁶⁰ Další omezení se pak týká maximální délky trvání vazby tak, jak ji stanoví zákon. Ve zmíněných intencích pak může vazba trvat prakticky po zahájení trestního stíhání od momentu zatčení nebo zadržení obviněného,¹⁶¹ do skončení celého trestního řízení přirozeně včetně řízení vykonávacího.

Zákonnou lhůtu, vymezující dobu trvání vazby, je tudíž potřeba považovat za lhůtu nezbytného omezení osobní svobody obviněného (resp. Obžalovaného), u kterého platí presumpce neviny, určenou orgánům činným v trestním řízení pro ukončení tohoto řízení.¹⁶² Z uvedeného plyne, že při rozhodování o prodloužení vazby, kromě existence zákonného vazebního důvodu nutno prokázat vážné důvody, v důsledku nichž v uplynulé lhůtě nebylo možno řízení ukončit.

Omezení v souvislosti s koluzní vazbou a případech jeho vyloučení bylo již pojednáno výše.¹⁶³

Pro trvání vazby je taktéž významná skutečnost, v jakém stádiu řízení je vazby použito. Zákon stanoví, že z celkové maximální doby vazby připadá jedna třetina na přípravné řízení a dvě třetiny na řízení před soudem. Pokud tato doba uplyne, musí být obviněný propuštěn z vazby na svobodu.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Srov. § 71 odst. 2, TrŘ,

¹⁶¹ Srov. § 71 odst. 10 TrŘ

¹⁶² srov. I ÚS 1252/08

¹⁶³ Viz. hlava III.2.2. § 2 této práce

¹⁶⁴ Srov. § 71 odst. 9 TrŘ

III.2.4. § 1 Obligatorní přezkum

Poslední novelizace přinesla ohledně trvání vazby nový, významný prvek obligatorního přezkumu. Jestliže je obviněný ve vazbě již tři měsíce musí být státním zástupcem do pěti pracovních dnů po uplynutí této doby rozhodnuto, *zda se obviněný ponechává i nadále ve vazbě, nebo zda se z vazby propouští na svobodu*.¹⁶⁵

Podmínky ponechání obviněného ve vazbě spočívají v důvodném závěru, že *nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit*, a současně s tímto důvodem musí hrozit, že propuštěním obviněného na svobodu *bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání*.¹⁶⁶ Jedná se o určité zpřísnění využití tohoto institutu, kdy pro další trvání vazby nepostačí skutečnost, že trvají důvody, pro které bylo o vazbě rozhodnuto, ale musí ještě přistoupit některá z uvedených podmínek.

Povinnost obligatorního přezkoumání zákon dále vyslovuje i pro soud, kterému je stanoveno nejpozději do třiceti dnů ode dne podání obžaloby či případně doručení spisu na základě rozhodnutí o postoupení nebo přikázání věci obviněného.¹⁶⁷ Obdobně je rozhodováno o ponechání nebo propuštění obviněného z vazby. V případě, že soud bere obviněného do vazby až po podání obžaloby nebo jej ve vazbě ponechává, má další povinnost přezkumu, stejnou jako státní zástupce.¹⁶⁸ Je-li zde podán opravný prostředek a v průběhu

¹⁶⁵ Srov. § 71 odst. 3 TrŘ

¹⁶⁶ Srov. § 71 odst. 4 TrŘ

¹⁶⁷ Srov. § 71 odst. 5 TrŘ

¹⁶⁸ Srov. § 71 odst. 6 TrŘ a odstavec 4 cit. ustanovení

řízení o něm před nadřízeným soudem výše zmiňovaná tříměsíční lhůta končí, je příslušným k rozhodnutí tento nadřízený soud.¹⁶⁹

III.2.4. § 2 Celková doba vazby

Zákon stanoví maximální hranici trvání vazby, jež nesmí být překročena.¹⁷⁰ Základním kritériem rozhodným pro stanovení celkové doby vazby je určení věcné příslušnosti soudce nebo soudu podle nebezpečnosti trestného činu, pro který je vedeno trestní stíhání. Tímto je současně implicitně vyjádřeno, že určovatelem je zde výše trestní sazby obecně nebo výše trestní sazby taxativně vymezeného konkrétního trestného činu.¹⁷¹

Z hlediska celkové délky vazby dělí zákon vazbu do čtyřech skupin, vyjádřených pod písmeny a), b), c) a d), ustanovení § 71 odst. 8 TrŘ.

Celková délka vazby do jednoho roku je přípustná u trestných činů, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let.

U délky dvouleté musí být kromě vyjádřené příslušnosti rovněž splněna podmínka, že se nejedná o trestný čin subsumovatelný pod písm. c) a d) citovaného ustanovení. V zásadě by se mohlo jednat o přečiny i zločiny.

Obdobně je tomu u zločinů s horní hranicí trestu odnětí svobody vyšší než pět let, za splnění podmínky, že se nejedná o trestný čin

¹⁶⁹ Srov. § 71 odst. 7 TrŘ

¹⁷⁰ Srov. čl. 8 odst. 5 LPS ...nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem,

¹⁷¹ Srov. § 16, § 314a, § 17 TrŘ

uvedený pod písm. d) cit. ustanovení. Celková délka vazby pak nesmí přesáhnout tři roky.

Vazba trvající čtyři roky je přípustná u těch nejzávažnějších trestných činů –zločinů a zvláště závažných zločinů, tedy takových za které může být uložen výjimečný trest. Tím se rozumí trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let a trest odnětí svobody na doživotí. Lze jej uložit pouze u trestných činů, u kterých to dovoluje trestní zákon ve své zvláštní části.

O rozložení celkové doby vazby na jednu třetinu v přípravném řízení a dvě třetiny bylo již pojednáno výše. Po uplynutí doby je nutno obviněného z vazby ihned propustit. Pro určení doby se použije nejprísnější trestní sazby, je-li obviněný stíhán pro více trestných činů. Dojde-li k překvalifikování skutku pro který je obviněný stíhán a délka vazby již byla překročena, musí být obviněný propuštěn do patnácti dnů od upozornění na změnu kvalifikace skutku.

Zcela jinou skupinou případů jsou zvláštní druhy vazby¹⁷² u nichž se doba trvání vazby posuzuje samostatně a nezávisle na vazbě v původním řízení.¹⁷³

Trvání vazby je velice významným aspektem posouzení fungování celého institutu. Při jeho komplexním posouzení může plnit i jistou funkci indikátoru rychlosti trestního řízení u zločinů¹⁷⁴ a dalších faktorů. O těchto otázkách bude pojednáno v dalších částech práce.

¹⁷² Srov. hl. III.2.7. této práce a ust. § 265o odst. 2, § 275 odst. 3, § 287 nebo § 314k odst. 1 TrŘ

¹⁷³ Srov § 71 odst. 11 TrŘ.

¹⁷⁴ Srov. §14 odst. 1 - 3 TrZ

III.2.5. Nahrazení vazby

Vazbu je možno nahradit užitím procesních institutů, které plní zajišťovací funkci obdobně jako vazba, avšak nepředstavují již tak významný zásah do práv a svobod obviněného. Jejich existence je promítnutím mnoha ze základních zásad trestního práva procesního. Za všechny uveďme zásady zdrženlivosti a adekvátnosti,¹⁷⁵ nebo v řízení před Evropským soudem pro lidská práva často užívanou zásadu rovnosti zbraní.

Trestní řád takto nabízí čtyři základní způsoby nahrazení vazby a současně k nim stanoví omezení, pro která nemohou být realizovány. Hlavním kritériem ovšem zůstává posouzení nabízené náhrady za vazbu orgánem, který o vazbě rozhoduje. To je vždy vyjádřeno zákonodárcem slovy „...*může orgán rozhodující o vazbě...*“, z čehož vyplývá, že nahrazení vazby má jednoznačně fakultativní povahu.

Přirozeně musí platit, že přijetí nahrazení vazby některým ze zmiňovaných způsobů musí předcházet skutečnost, že vůči obviněnému již bylo rozhodnuto o vazbě anebo soud shledal důvody pro uvalení vazby a současně nahrazení přijal. Státní zástupce o ponechání obviněného na svobodě v důsledku přijetí některého z nahrazujících opatření rozhodnout takto nemůže, neboť zde již musí být rozhodnutí soudu o zjištění důvodů vazby.¹⁷⁶

Způsoby nahrazení vazby je možno navzájem kombinovat, na což v praxi obvykle nebývá přistupováno.

¹⁷⁵ Srov. čl. 4 odst. 4 LPS

¹⁷⁶ Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 429

III.2.5. § 1 Zárukou, dohledem nebo slibem

Ponechání obviněného na svobodě nebo jeho propuštění na svobodu je možné za podmínky, že je orgánu rozhodujícímu o vazbě nabídnuto převzetí záruky od sdružení občanů¹⁷⁷ nebo od důvěryhodné osoby schopné příznivě ovlivňovat chování obviněného.¹⁷⁸ Podmínkou pro to, aby orgán rozhodující o vazbě mohl přijmout záruku za další chování obviněného ve smyslu ustanovení § 73 odst. 1 písm.a) TrŘ, je schopnost osoby nabízející její převzetí účinně ovlivňovat obviněného a jeho chování. Taková schopnost je podmíněna existencí určitého vztahu (např. rodinného, pracovního) mezi těmito dvěma osobami. Z povahy věci vyplývá předpoklad, že osoba, nabízející záruku za další chování obviněného v situaci pro něho osobně velmi nepříznivé, bude schopna účinně ovlivňovat jeho chování. Aby tak mohla činit, měla by obviněného blíže znát, měla by k němu mít vytvořený jistý psychický vztah, znamenající možnost určité stimulace žádoucím směrem. Záruka pak musí spočívat v tom, že je dána za další chování obviněného a za to, že se obviněný na vyzvání dostaví k příslušnému orgánu a vždy předem oznámí vzdálení se z místa pobytu.

Pokud orgán rozhodující o vazbě považuje záruku vzhledem k osobě obviněného a k povaze projednávaného případu za dostatečnou, může být tato přijata.¹⁷⁹ Z hlediska formy se musí jednat o písemnou záruku s výše uvedenými obsahovými náležitostmi včetně popisu konkrétních opatření, která mají být vůči obviněnému uplatňována.

¹⁷⁷ Srov. ust. § 3 odst. 1 TrŘ

¹⁷⁸ Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 429 a 430 – důvěryhodnou osobou může být vychovatel internátu, nadřízený vedoucí zaměstnanec, rodiče nebo příbuzný mladistvého.

¹⁷⁹ Srov § 73 odst. 1 písm. a) TrŘ

Slib obviněného musí být rovněž písemný a může jej dát výhradně jen sám obviněný. Vyžaduje se vlastnoruční podpis obviněného, koncipování co do obsahu slibu nevylučuje činnost osoby od obviněného rozdílné, např. obhájce. Nemusí se jednat o samostatné podání, lze jej akceptovat i v rámci v žádosti o propuštění z vazby nebo ve stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby.¹⁸⁰

Obdobně jako u záruky je účelem apel na obviněného, aby vedl řádný život a nedopouštěl se již trestné činnosti a současně zajištění účasti obviněného na úkonech trestního řízení.¹⁸¹ Závazek obviněného dále směřuje k plnění omezujících opatření, která mu mohou být uložena.

V případě vazby koluzní, nepřichází nahrazení vazby zárukou, dohledem nebo slibem v úvahu.¹⁸²

Uvedené způsoby nahrazení vazby však nedopadají na zvláštní druhy vazeb, tedy na vazbu vydávací, na vazbu na základě dožádání podle mezinárodní smlouvy a na vazbu v souvislosti s předáním odsouzeného k výkonu cizozemského rozsudku v trestní věci.¹⁸³

Použití dohledu probačního úředníka zákon spojuje s ohledem na osobu obviněného a povahu projednávaného případu, pokud je takto možno dosáhnout účelu vazby. Role probačního úředníka vyplývá obecně z tzv. diverzifikace v trestním řízení, která je naplňována jeho činností.¹⁸⁴ Obviněnému tak vyplývá povinnost se ve stanovených lhůtách dostavit k probačnímu úředníkovi, místo pobytu může měnit pouze s jeho souhlasem, včetně respektování dalších

¹⁸⁰ Srov. Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 431

¹⁸¹ Nález Ústavního soudu I. ÚS 1115/2009

¹⁸² § 73 odst. 1 TrŘ věta první

¹⁸³ Srov. § 381 a § 382a odst. 5, § 384 odst. 4, § 384c TrŘ

¹⁸⁴ Srov. § 27b TrŘ a zák.č.257/2000 Sb. o Probační a mediační službě

omezení stanovených ve výroku rozhodnutí, jež mají směřovat k tomu, aby se nedopustil trestné činnosti a nemařil průběh trestního řízení.

Pokud obviněný povinnosti uložené v souvislosti s nahrazením vazby neplní a vazební důvody přetrvávají, soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce rozhodne o vazbě.¹⁸⁵

III.2.5. § 2 Peněžitá záruka

Příslušným ustanovením trestního řádu je uvozen klasický kauční systém do našeho právního pořádku. Absenci jeho tradice netřeba připomínat. Efektivita tohoto institutu není dána pouze samotnou podstatou, ale spíše jeho správným používáním.¹⁸⁶

S výjimkou koluzní vazby přichází v úvahu obdobně jako u předchozích případů rozhodnutí orgánu o ponechání na svobodě nebo propuštění z vazby v případě, že tento orgán přijme peněžitou záruku. Přijetí peněžitě záruky je opět fakultativní a navíc vyloučeno u taxativně uvedených trestných činů¹⁸⁷ za podmínky, že k nim navíc přistupují důvody vazby předstižné.

Poskytnutí peněžitě záruky není vázáno na osobu obviněného. Tu může složit i jiná osoba, která musí být před jejím přijetím peněžitě záruky seznámena s podstatou obvinění a důvody vazby. S poskytnutím peněžitě záruky jinou osobou musí obviněný souhlasit.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Srov. § 73 odst. 3 a 4 TrŘ

¹⁸⁶ Pozn. autora : Blíže k funkci tohoto institutu hlava V. Závěr

¹⁸⁷ Srov. § 73a odst. 1 TrŘ a z.č. 40/2009 Sb. trestní zákon - trestný čin teroru (§312 a § 313), obecného ohrožení podle §272 odst.2,3, nedovolené držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § odst. 283 odst. 3,4, vraždy §140, ublížení na zdraví §146 , loupeže podle § 173 odst. 2,3,4 znásilnění podle § 185 odst. 2 až 4 a pohlavního zneužití podle § odst. 3,4 trestného zákona.

¹⁸⁸ Srov. § 73a odst. 1 TrŘ

Na základě návrhu obviněného nebo osoby, která složení peněžité záruky nabízí, příslušný orgán rozhodne s přihlédnutím k zákonem stanoveným skutečnostem, zda záruku přijímá či nikoli.

Vedle výroku o přípustnosti přijetí peněžité záruky je dále vyžadováno určení výše peněžité záruky v odpovídající hodnotě od 10 000 Kč výše, a to s přihlédnutím k osobě a majetkovým poměrům obviněného nebo toho kdo záruku nabízí a dále k povaze a závažnosti trestného činu pro který je obviněný stíhán, včetně určení způsobu jejího složení.¹⁸⁹ Výše této tzv. kaue je limitována co do minima částky. Horní hranice není určena pevnou částkou, ale pouze zmíněnými kritérii.

Způsobem složení zpravidla bývá uvedení čísla bankovního účtu, na který má být peněžitá částka v určené výši složena. Složení kaue v hotovosti se rovněž nevylučuje. Rozhodnutí o přijetí peněžité záruky má formu usnesení.¹⁹⁰

Zvláštního usnesení již však není potřeba v případě rozhodnutí o nepřijetí peněžité záruky,¹⁹¹ kdy se současně rozhoduje o vzetí do vazby nebo propuštění na svobodu, případně o žádosti o propuštění z vazby na svobodu. Ve výroku takovýchto rozhodnutí se poznamená i výrok o nepřijetí nabídky peněžité záruky kaue. Důvody nepřijetí jsou okolnosti případu nebo závažnost důvodů odůvodňující vazbu.

Rozhodování o peněžité záruce je v zásadě dvoufázové, kdy je potřeba nejdříve rozhodnout o přípustnosti a následně o obviněném samotném.¹⁹² Měnit toto rozhodnutí může orgán, který je vydal a to v případě podstatné změny okolností, jako např. změna majetkových poměrů obviněného, zjištění další trestné činnosti obviněného atd.

¹⁸⁹ Srov. § 73a odst. 2 písm. a) TrŘ

¹⁹⁰ Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 438 a 439

¹⁹¹ Srov. § 73a odst. 2 písm. b) TrŘ

¹⁹² Nejprve tedy rozhodnutí ve smyslu ustanovení § 73a odst. 2 a následně o § 73a odst. 1 TrŘ

Peněžitá záruka případně státní na základě rozhodnutí soudu a v přípravném řízení státního zástupce, jsou-li naplněny zákonné důvody.

Ty důvody jsou dány, pokud obviněný uprchne nebo se skrývá nebo v důsledku neoznámení změny svého pobytu znemožní doručení předvolání nebo jiné písemnosti soudu, státního zástupce nebo policejního orgánu. Rovněž je tomu tak v případě že se zaviněně nedostaví na předvolání k úkonu trestního řízení, jehož provedení je bez jeho účasti vyloučeno. Dále pokud obviněný opakuje trestnou činnost nebo se pokusí dokonat trestný čin, který dříve nedokonal nebo který připravoval nebo kterým hrozil. Na závěr je jako důvod uvedeno vyhýbání se výkonu uloženého trestu odnětí svobody nebo peněžitého trestu nebo výkonu náhradního trestu odnětí svobody za peněžitý trest.¹⁹³

Pominou-li důvody pro které byla peněžitá záruka přijata, soud nebo státní zástupce, který vede řízení tuto zruší, a to i bez návrhu. Stejně tak tomu bude i v případě návrhu ze strany obviněného nebo osoby, která záruku složila. V souvislosti s tímto současně přezkoumá důvody pro rozhodnutí o vzetí do vazby a případně provede potřebné úkony.¹⁹⁴ Taková situace může nastat např. v případě nastoupení důvodů vazby koluzní.

Peněžitá záruka trvá, pokud soud nerozhodne jinak, v případě pravomocného odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nebo peněžitého trestu až do dne nastoupení výkonu trestu odnětí svobody nebo zaplacení peněžitého trestu a nákladů řízení. Nezaplatí-li obviněný peněžitý trest nebo náklady řízení, je k uhrazení použito

¹⁹³ Srov. § 73a odst. 3 písm. a),b),c),d), TrŘ

¹⁹⁴ Srov. § 73a odst. 4 TrŘ

prostředků z peněžité záruky. Na tyto důvody musí být obviněný a osoba, která peněžitou záruku složila upozorněni předem.¹⁹⁵

Peněžitá záruka přichází v úvahu rovněž i tehdy, kdy je obviněným cizinec. Takováto skutečnost značně omezuje použití jiných způsobů nahrazení vazby, jež jsou již z povahy věci obtížně realizovatelné.

U vyhošťování vazby a u vazby obviněného, jehož cizí stát vydal na základě zatýkacího rozkazu, je použití peněžité záruky při nahrazení vazby přípustné.¹⁹⁶

Užití je ovšem vyloučeno u vazby vydávací, vazbu na základě dožádání podle mezinárodní smlouvy a na vazbu v souvislosti s předáním odsouzeného k výkonu cizozemského rozsudku v trestní věci.¹⁹⁷

Po zrušení peněžité záruky se částka vrátí tomu kdo ji poskytl a to včetně případných úroků, pokud byla uložena na bankovním účtu.

V případě, že o přijetí záruky rozhoduje soud, má stížnost státního zástupce proti takovému rozhodnutí odkladný účinek.¹⁹⁸

III.2.6. Orgány rozhodující o vazbě

Nicméně pokud se týká orgánů rozhodujících o vazbě jsou zákonem upraveny v ustanovení § 73b TrŘ, který poněkud duplicitně konstatuje již vyřčené v ustanovení § 68 odst. 1 věta třetí TrŘ.

¹⁹⁵ Srov. § 73a odst. 5, 6 TrŘ

¹⁹⁶ Srov. § 350c odst. 2 a 377 odst. 2, 3 TrŘ

¹⁹⁷ Srov. § 381, § 382a odst. 5, § 384 odst. 4 a § 384c, a obdobně Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 436

¹⁹⁸ Srov. R 36/1993

Zákon takto stanoví, že orgánem, který rozhodne o vzetí do vazby je výhradně soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce.¹⁹⁹

O dalším trvání vazby obviněného rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce.²⁰⁰ Ohledně posledně uvedeného je patrné, že zákon významně posílil význam role státního zástupce v přípravném řízení.

Příslušnost soudu se určí podle trestního řádu, a to ustanovení §26 TrŘ, kdy prvním návrhem je tato příslušnost založena i pro další úkony. Soudce, který rozhodoval o vazbě osoby, je dále vyloučen z vykonávání úkonů v trestním řízení z důvodu své podjatosti.²⁰¹

Státnímu zástupci je dále vymezeno rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby, a to i bez žádosti obviněného. Současně může státní zástupce rozhodnout o nahrazení vazby zárukou, slibem, dohledem probačního úředníka nebo peněžitou zárukou.²⁰² Pokud státní zástupce nevyhoví žádosti o propuštění z vazby, je povinen žádost do pěti pracovních dnů od doručení předložit k rozhodnutí soudu.

Mezi výlučná oprávnění státního zástupce patří rozhodovat o prodloužení vazby, o ponechání obviněného ve vazbě a o žádosti obviněného o propuštění z vazby na svobodu.²⁰³

Rozhodováno je usnesením a v případě uplatnění opravného prostředku proti rozhodnutí státního zástupce rozhoduje o tomto soud, kdy platí výše uvedené ohledně příslušnosti.

¹⁹⁹ naplnění základní zásady vyplývající z čl. 8 odst. 5 LPS

²⁰⁰ Srov. § 73b odst. 1 a 2 TrŘ

²⁰¹ § 30 odst. 2 TrŘ

²⁰² nález Ústavního soudu I. ÚS 1115/2009, rovněž nález ústavního soudu III. ÚS 612/2006

²⁰³ § 175 odst. 1 písm. c) TrŘ

Je třeba opětovně zmínit povinnost obligatorního přezkumu důvodů vazby a zněj vyplývající povinnosti ohledně rozhodování pro dotčené orgány.

Soudce tak v přípravném řízení činí pouze ohledně rozhodování o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce o dalším trvání vazby a to ve lhůtě pěti pracovních dnů.²⁰⁴

Pokud v případě podání žádosti o propuštění z vazby státní zástupce s propuštěním souhlasí, může o propuštění z vazby rozhodnout předseda senátu.²⁰⁵

III.2.7. Rozhodování o vazbě, obecné shrnutí

Rozhodováním rozumíme postup oprávněných orgánů, který je uskutečňován na základě a v rozsahu zákonných kritérií. Tak je tomu přirozeně nikoli jen při rozhodování o vazbě.

Pro přehlednost poměrně široké materie rozhodování je na místě uvést, že rozhodování o vazbě představuje následně uvedené druhy rozhodnutí :

- *vzetí do vazby* (vždy rozhoduje soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce)
- *další trvání vazby* (rozhoduje soud, v přípravném řízení státní zástupce)
- *propuštění obviněného z vazby na svobodu* (rozhoduje soud, v přípravném řízení státní zástupce)²⁰⁶
- *nahrazení vazby zárukou, slibem, dohledem nebo peněžitou zárukou* (rozhoduje soud, v přípravném řízení státní zástupce)

²⁰⁴ Srov. § 146a odst. 1 písm. a) TrŘ

²⁰⁵ Srov. § 72 odst. 4 TrŘ

²⁰⁶ Nález Ústavního soudu IV. ÚS 684/2010

Ve věcech týkajících se omezení osobní svobody vazebním stíháním podle § 67 a násl. trestního řádu se vyžaduje restriktivní postup a náležité odůvodnění rozhodnutí o vazbě s poukazem na zákonem požadovanou existenci „konkrétních skutečností“ ve smyslu uvedeného ustanovení. Výklad „konkrétních skutečností“ je především věcí soudů, jež musí při znalosti skutkových okolností v dané fázi trestního řízení posoudit nezbytnost vazby či dalšího trvání vazby.²⁰⁷

V této souvislosti Ústavní soud zdůrazňuje, že vazba představuje výjimečné opatření týkající se omezení osobní svobody a má být uvalena pouze tehdy, neexistuje-li jiná eventualita, jak omezit konkrétní obavu, pro kterou může být nařízena. Ve vazebních rozhodnutích je potřeba zhodnotit všechny okolnosti svědčící pro i proti omezení osobní svobody jednotlivce, což musí být náležitě a pečlivě odůvodněno. Právě požadavek řádného a vyčerpávajícího odůvodnění rozhodnutí, jako jedné ze základních podmínek spravedlivého, resp. Ústavně souladného, rozhodnutí vyplývá i z ústavního zákazu výkonu libovůle soudy.²⁰⁸ Povšechné a obecné odůvodnění rozhodnutí, jímž je omezena osobní svoboda, není v souladu s ústavním pořádkem České republiky.²⁰⁹

Pro postup orgánů rozhodujících o vazbě jsou kromě již dosud zmíněných kritérií stanoveny i *negativně* vymezené podmínky, tedy důvody, za kterých rozhodnout o uvalení vazby nelze.²¹⁰ Pokud je obviněný stíhán pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta nebo pro

²⁰⁷ Nález Ústavního soudu sp.zn. ÚS 788/2010

²⁰⁸ Čl.2 odst. 2 Listiny v návaznosti na § 125 TrŘ

²⁰⁹ Srov. Např. nález sp.zn. III ÚS 103/99, Ústavní soud České republiky: Sbírka nálezů a usnesení, sv. 17, Praha, C.H.Beck 2001, str.121, 125

²¹⁰ Srov. § 68 odst. 2 TrŘ

trestný čin z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož hranice nepřevyšuje tři léta.

Těchto omezení však nebude užito, pokud obviněný uprchl nebo se skrýval, opakovaně se nedostavil na předvolání a nepodařilo se jej předvést a ani jinak zajistit jeho účast při úkonu trestního řízení, je neznáme totožnosti a dostupnými prostředky se ji nepodařilo zjistit, již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo pokračoval v trestné činnosti pro niž je stíhán.²¹¹

III.2.8. Osoby oprávněné k stížnosti a návrhům v řízení o vazbě

Nejvýznamnější postavení z hlediska uplatnění práv v rámci řízení o vazbě má samozřejmě *obviněný*.²¹² Uplatnění práva na obhajobu vychází z velice silných základů práva na ochranu nedotknutelnosti osoby a osobní svobody zejména, spočívajících na ústavně právních základech.²¹³

Obviněný musí mít v řízení o vazbě *obhájce*, neboť se zde jedná o podmínky nutné obhajoby.²¹⁴ V případě stanovaném zákonem může mít obviněný rovněž *zákonného zástupce*.²¹⁵ v případě řízení o vazbě u mladistvého *opatrovníka*.²¹⁶ Takto tedy mohou v rozsahu stanoveném zákonem:

²¹¹ Srov. § 68 odst. 3 písm. a),b),c),d), a e) TrŘ

²¹² Srov. § 32 až § 34 TrŘ

²¹³ Srov. např. čl. 7, čl. 8, čl. 36, čl. 38 a zvláště čl. 40 LPS a čl. 4 Ústavy ČR

²¹⁴ Srov. § 35 až § 41 TrŘ a současně hlava III.1.5. této práce

²¹⁵ Srov. § 34 TrŘ

²¹⁶ Srov. § 34 odst. 2 TrŘ a § 109 TrZ a § 291 TrŘ, vazba mladistvého pak § 293 TrŘ

- *podávat stížnost proti rozhodnutí o vazbě,*
- *navrhovat propuštění na svobodu,*
- *navrhovat nahrazení vazby zárukou, slibem nebo dohledem, případně peněžitou zárukou*

Obviněný má právo kdykoli žádat o propuštění z vazby na svobodu.²¹⁷ Soud o takové žádosti musí rozhodnout do pěti pracovních dnů. Pokud byla žádost zamítnuta, může ji obviněný opakovat, neuvede-li v ní jiné důvody, až po uplynutí čtrnácti dnů od právní moci rozhodnutí.²¹⁸

Mimo již uvedených je tu dále celá řada osob, které jsou včetně jich oprávněny podat :

- *stížnost proti usnesení o vazbě ve prospěch obviněného,*

neboť se jedná o osoby současně nadané právem k podání odvolání v jeho prospěch.

Těmi jsou kromě *obžalovaného a státního zástupce i příbuzní obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel a druh.* Osoby včetně státního zástupce tak mohou učinit také proti vůli obviněného.²¹⁹

Stížnost je obecně upravena v hlavě sedmé trestního řádu. V rozhodování o vazbě stanoví její přípustnost ustanovení § 74 TrŘ kde je uvedeno, že proti rozhodnutí o vazbě (§ 68, 69, § 71 odst. 2 až 5, § 72, 73 a 73a) je přípustná stížnost.

Odkladný účinek má pouze stížnost státního zástupce proti rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby a stížnost stran proti

²¹⁷ Nález Ústavního soudu II. ÚS 846/2010

²¹⁸ Srov. § 72 odst. 3 TrŘ

²¹⁹ Srov. § 142 odst. 2 a § 247 odst. 2 TrŘ

rozhodnutí o připadnutí peněžitě záruky státu.²²⁰ Byl-li však státní zástupce při vyhlášení takového rozhodnutí přítomen, má jeho stížnost odkladný účinek jen tehdy, byla-li podána ihned po vyhlášení rozhodnutí. Jde-li o propuštění z vazby po vyhlášení zprošťujícího rozsudku, má stížnost státního zástupce odkladný účinek jen tehdy, podal-li státní zástupce také odvolání proti rozsudku.

V případech :

- *nahrazení vazby zárukou*

jsou legitimovanými k návrhu *zájmové sdružení občanů*²²¹ a *osoba schopná příznivě ovlivňovat chování obviněného*²²²

Při nahrazení vazby

- *peněžitou zárukou*

je oprávněnou k návrhu *osoba, která nabízí složení peněžitě záruky*,²²³ kterou může být kdokoli, za podmínek souhlasu obviněného.

Zvláštní postavení má *ministr spravedlnosti*²²⁴ v řízení o vydávací vazbě. Ten může propuštění osoby z takovéto vazby *nařídít*, kdy propuštění zajistí předseda senátu krajského soudu, který ve věci rozhodoval.

²²⁰ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 6/2010

²²¹ Srov. § 3 odst. 1 TrŘ

²²² Blíže hlava III.2.4. této práce

²²³ Srov. § 73a odst. 1 TrŘ

²²⁴ § 381 odst. 6 TrŘ

III.2.9. Zvláštní druhy vazeb

Základní druhy vazby, tak jak již byly popsány v této hlavě, korespondují s učleněním důvodů pro její uložení. Trestní řád však dále zná případy, za kterých je vazba aplikována, aniž by byly její důvody zkoumány, nebo zkoumány jsou, ale v zákonem limitovaném rozsahu, či případně zákon stanoví některé důvody v rámci speciálního ustanovení a k důvodům obecným odkáže.²²⁵ Je to dáno především účelem vazby, kterého má být dosaženo a také zvláštním charakterem řízení, ve kterém se vazba použije.

Celkově lze říci, že kvantitativně je těchto zvláštních případů méně, kdy hlavní suma řízení o vazbě spočívá na zákonné úpravě hlavy čtvrté, oddílu prvního trestního řádu. Ovšem z hlediska posouzení významu zvláštních případů vazby, daného například případným mezinárodním prvkem nebo šíří jejich výčtu, je nutno považovat je za hodné zřetele.

Prostor, jaký jim zákonodárce věnoval v trestním řádu z hlediska učlenění a transparentnosti není právě adekvátní jejich významu. Jejich úprava není dána vlastním předmětem vazby, ale je subsumována pod objekt vlastního řízení, ve kterém se vazby použije. Odkaz k nim v rámci hlavy čtvrté oddílu prvního schází, což z hlediska tohoto právního institutu poněkud znesnadňuje orientaci v problému. Současně však nutno přiznat jistou účelnost, pokud se jedná o provádění úkonů v daném druhu řízení.²²⁶

²²⁵ Srov. např. § 350c TrŘ vyhošťovací vazba a Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6. vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 421

²²⁶ Nález Ústavního soudu I. ÚS 470/2005

III.2.9. § 1 Zvláštní druhy vazby dané povahou řízení

V rámci okruhu naznačeného nadpisem je nutno uvést následující výčet rozhodnutí o vazbě, která přicházejí v úvahu v souvislosti se zvláštní povahou řízení, vyplývající zpravidla z určitého stádia trestního procesu.

Jsou jimi :

- *rozhodnutí o vazbě při předběžném projednání obžaloby*²²⁷

Jedná se o posílení generálně stanovené povinnosti soudu zkoumat v každém stádiu řízení, zda důvody vazby ještě trvají, nebo zda se nezměnily.²²⁸

- *vydání příkazu k zatčení a rozhodnutí o vazbě v řízení o dovolání*²²⁹

Rozhodnutí o vazbě v tomto druhu řízení zákon připouští v případě, navrhuje-li to nejvyšší státní zástupce v dovolání podaném v neprospěch obviněného a považuje-li to Nejvyšší soud za nezbytné vzhledem k závažnosti trestného činu a naléhavosti vazebních důvodů.

- *rozhodnutí o vazbě v řízení o stížnosti pro porušení zákona*²³⁰

Toto přichází v úvahu v případě, že Nejvyšší soud rozhodne o zrušení výroku o nepodmíněném trestu odnětí svobody, kdy věc přikazuje příslušnému orgánu k novému projednání.

- *vydání příkazu k zatčení a rozhodnutí o vazbě v řízení o obnově*²³¹

Ještě před povolením obnovy řízení je možno rozhodnout o vazbě, pokud to navrhuje státní zástupce, podáváje návrh na obnovu v neprospěch obviněného a považuje-li to soud za nezbytné vzhledem

²²⁷ Srov. § 192 TrŘ

²²⁸ Srov. § 72 odst. 1 a § 71 odst. 5 TrŘ

²²⁹ Srov. § 265o odst. 2 a § 265l odst. 4, TrŘ

²³⁰ Srov. § 275 odst.3, TrŘ

²³¹ Srov. § 282 odst. 2 a § 287 TrŘ

k povaze skutečností a důkazů, jež nově vyšly najevo, závažnosti trestného činu a naléhavosti vazebních důvodů. Po povolení obnovy pak, vykonává-li se na obviněném trest odnětí svobody uložený mu původním rozsudkem, rozhodne soud po právní moci usnesení, jímž spolu s povolením zrušil výrok o trestu rovněž neprodleně o vazbě.

- *rozhodnutí o vazbě ve zjednodušeném řízení*²³²

Samosoudce ve zjednodušeném řízení do 24 hodin vyslechne obviněného a mimo jiné rozhodne o vazbě. Současně učiní opatření ohledně nutné obhajoby.

- *rozhodnutí o vazbě po přezkoumání obžaloby samosoudcem*²³³

Samosoudce při přezkoumání obžaloby, pokud je obviněný ve vazbě, vždy také rozhodne o trvání vazby, pokud nenařídí hlavní líčení. Tím je opět apelováno, obdobně jako v případě předběžného projednání obžaloby, na zásadu zkoumání důvodů vazby v každém úseku trestního stíhání, tedy zda důvody ještě trvají, nebo zda se nezměnily. Rozhodováno bude formou usnesení ve smyslu ustanovení § 71 TrŘ.²³⁴

- *vyhošťovací vazba*²³⁵

Hrozí-li obava, že odsouzený se bude skrývat nebo jinak mařit výkon trestu vyhoštění, může předseda senátu rozhodnout o vzetí odsouzeného do vyhošťovací vazby, pokud nerozhodne o nahrazení

²³² Srov. § 314b odst. 2, TrŘ

²³³ Srov. § 314c odst. 3, TrŘ

²³⁴ Srov. Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 1861, bez tohoto ustanovení je zde již z moci úřední povinnost samosoudce rozhodnout v případě, kdy neshledá důvody vazby (srov. § 72 odst. 1) nebo na základě žádosti obviněného o propuštění z vazby. V případě souběhu podané žádosti o propuštění z vazby podané obviněným a povinnosti soudu rozhodnout o dalším trvání vazby samosoudce musí rozhodnout v obou případech, pro rozdílnost úhlu zkoumání v daných případech. Praktické bude spojit obě řízení do jediného rozhodnutí a rozhodnout dvěma výroky. O žádosti obviněného je třeba rozhodnout neodkladně (nejpozději do 5ti pracovních dnů) a o dalším trvání vazby musí být rozhodnuto nejpozději do 3 měsíců od právní moci předchozího rozhodnutí, tedy je možné rozhodnout i kdykoliv dříve. Pozn. autora – v případě že je žádosti o propuštění vyhověno, jeví se rozhodování o trvání jako duplicitní, neboť v druhém případě možnost kladného rozhodnutí o dalším trvání vazby odpadá.

²³⁵ Srov. § 350c TrŘ

vazby zárukou, slibem nebo peněžitou zárukou. Jedná se o jediný případ, kdy se zákon výslovně zmiňuje o vazbě jako o opatření po skončení trestního stíhání, což nevylučuje použití vazby ve vykonávacím řízení.²³⁶ Doba strávená ve vyhošťovací vazbě nebude započítána do doby výkonu trestu vyhoštění, což by mělo praktický význam tehdy, pokud by byl trest vyhoštění uložen na dobu určitou.²³⁷

- *převzetí zatčeného z ciziny a rozhodnutí o vazbě (zatýkáací rozkaz)*²³⁸

Zdržuje-li se obviněný v cizině a je-li třeba ho vyžádat, vydá proti němu předseda senátu zatýkáací rozkaz. Po převzetí obviněného, jehož cizí stát vydal, nejedná-li se o vydání k výkonu trestu, je předseda senátu, který zatýkáací rozkaz vydal, povinen do 24 hodin od odevzdání obviněného vyslechnout a rozhodnout o vazbě. K takovému rozhodnutí přiměřeně aplikuje § 67 až 74 TrŘ

- *vydávací vazba*²³⁹

Již při předběžném šetření ohledně vydání do ciziny, kdy zjištěné skutečnosti odůvodňují obavu z útěku osoby, může předseda senátu krajského soudu na návrh státního zástupce rozhodnout o jejím vzetí do vazby. Bylo-li rozhodnuto, že vydání do ciziny je přípustné, vezme krajský soud osobu, o jejíž vydání jde, do vazby, pokud tak již nebylo učiněno. Vazebními důvody podle ustanovení § 67 TrŘ není přitom vázán. Na vydávací vazbu se však vztahují lhůty uvedené v hlavě IV. trestního řádu, v nichž je třeba rozhodnout o vazbě zadržené nebo zatčené osoby a této osobě rozhodnutí o vazbě oznámit.

²³⁶ Srov. R 7/1996

²³⁷ Srov. Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 2001

²³⁸ Srov. § 383 a § 384 TrŘ

²³⁹ Srov. § 400b TrŘ

- *předběžná vazba*²⁴⁰

Hrozí-li nebezpečí útěku osoby, o jejíž vydání jde, může předseda senátu krajského soudu, v jehož obvodu má tato osoba pobyt nebo byla zadržena na návrh státního zástupce rozhodnout o jejím vzetí do vazby. Na řízení o takovém návrhu se přiměřeně použije ustanovení § 397 odst. 1 TrŘ.

- *průvoz obviněného pro účely řízení v cizině*²⁴¹

Má-li být proveden na žádost cizího státu průvoz osoby pro účely trestního řízení v cizině rozhodne o přípustnosti průvozu Nejvyšší soud. Součástí rozhodnutí o přípustnosti průvozu je i výrok o zajišťovacích opatřeních, tedy zpravidla o opatřeních omezení osobní svobody způsobem, jaký platí pro osoby ve vazbě.²⁴²

- *vazba na základě dožádání podle mezinárodní smlouvy*

Byla-li v rámci tohoto řízení České republice předána k provedení úkonu osoba, která má být na základě vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, nebo výhrady cizího státu držena ve vazbě, rozhodne o jejím vzetí do vazby na návrh státního zástupce předseda senátu krajského soudu, v jehož obvodu má být proveden úkon, který je předmětem dožádání.

- *vazba v souvislosti s předáním odsouzeného k výkonu cizozemského rozsudku*

Nejvyšší soud na základě žádosti cizího státu postoupené ministerstvem spravedlnosti nebo i bez takové žádosti rozhodnout o

²⁴⁰ Srov. § 396 TrŘ

²⁴¹ Srov. § 423 TrŘ

²⁴² Srov. Šámal, P. Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 2087

vzetí osoby, odsouzené rozsudkem cizozemského soudu, o jehož uznání se jedná, do vazby, pokud se osoba nachází na území České republiky. Vazebními důvody dle § 67 TrŘ není Nejvyšší soud vázán. Soudce příslušného soudu rozhodne do 24 hodin o vazbě v případě že se jedná o obviněného předaného k výkonu trestu odnětí svobody. Vazebními důvody dle § 67 TrŘ opět není vázán.

III.2.9. § 2 Úprava vazby mladistvých

Kdo je mladistvým stanoví zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.²⁴³ Mladistvím je ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Jedná se o osobu, jejíž práv má být v trestním řízení šetřeno co možná nejvíce. V případě vazby mladistvého zákon stanoví, že tento může být vzat do vazby jedině tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak.²⁴⁴ Zpravidla bývá v praxi užíváno především probačního dohledu a záruky zájmového sdružení občanů, slibem nebo i jednotlivé důvěryhodné osoby schopné příznivě ovlivňovat chování mladistvého a lze také nahradit peněžitou zárukou.²⁴⁵

Vazba v řízení ve věcech mladistvých nesmí trvat déle než dva měsíce, a jde-li o zvlášť závažné provinění nesmí trvat déle než šest měsíců. Po uplynutí této doby může být vazba výjimečně prodloužena až o další dva měsíce a v řízení o zvlášť závažném provinění až o dalších šest měsíců, pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo

²⁴³ Srov. v § 2 odst 1 písm.c) zákona č. 218/2003 Sb.,

²⁴⁴ Srov. § 46 zákona č.218/2003 Sb.,

²⁴⁵ Srov. § 49 odst. 2 z. č. 218/2003 Sb.,

z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude změřeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. K takovému prodloužení může dojít pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem pro mládež²⁴⁶.

Dohled probačního úředníka nad obviněným mladistvým představuje povinnost mladistvého se ve stanovených lhůtách dostavovat k probačnímu úředníkovi a podrobit se dalším omezením stanoveným ve výroku rozhodnutí o vazbě, které musí nahrazení vazby, jako vždy předcházet.

Vazbu lze též nahradit umístěním ve výchovném ústavu a to s využitím soudního rozhodnutí o uložení ústavní výchovy.²⁴⁷

Speciální postavení zde má *orgán péče o mládež*, který je subjektem trestního řízení se zvláštními procesními právy a povinnostmi. Tím bývá zpravidla referát sociálních věcí příslušného úřadu, zastoupený konkrétním pracovníkem.

²⁴⁶ Srov. § 47 zákona č. 218/2003 Sb.,

²⁴⁷ Srov. § 46 odst. 2 ZoR, o předběžného rozhodnutí se rozhodne dle § 76a OSŘ k návrhu příslušnému úřadu učiněného ve smyslu § 75 odst. 2 OSŘ, viz. *Šámal, P.* Trestní řád-komentář, 6 vydání, C.H. Beck, Praha 2008, str. 1791

Část III. ČÁST HODNOTÍCÍ

Hlava IV. Srovnávací aspekt

Oddíl 1. Komparace s jurisdikcí cizích států

IV.1. K srovnávacímu pojetí vazby

Pohled na vazbu z hlediska zahraničního srovnávacího aspektu umožňuje při zkoumání tohoto problému jeho uchopení v intencích *de lege ferenda*, kdy není cílem hodnocení funkčnosti tohoto institutu v tom kterém právním systému, či jeho ústavněprávní konformity. Rovněž tak se nejedná o vyslovení určitého vzorového modelu nebo koncepčního přístupu. Významným se jeví již samotný fakt, že jak v právu kontinentálním, anglosaském, či *common law*, je takovýto institut v rámci trestního řízení uplatňován.²⁴⁸ Nejedná se tedy o jakousi abnormalitu českého právního řádu, ale o standardní nástroj trestního práva, který má své opodstatnění i ve starších demokraciích, spočívající na podmínce legitimacy a legality.

K porovnání vazby z hlediska jiných jurisdikcí nutno vyslovit již naznačené, a to, že nejde pouze o partikulární limity, ale je třeba brát v úvahu i konkrétní právní systém. Institut vykazuje prvky dané povahou konkrétního systému a proto lze presumovat určité shodné rysy v rámci přístupu kontinentálního nebo adversálního,

²⁴⁸ Pozn. autora : Uvedené právní systémy nejsou samozřejmě výlučnými, avšak vzhledem k povaze základů našeho právního systému, nejví se jako účelné hodnocení ve vztahu k právním systémům hinduistickým, islámským apod. Tyto pro své silné tradiční kořeny by byly jistě zajímavým kritériem, avšak vzhledem k rozsahu práce a jejímu recentnímu charakteru jich nebylo použito.

angloamerického procesu. Toto prisma však není obligatorní, zejména přistoupíme-li ke zkoumání spíše z pohledu základních atributů, jakými jsou především důvody pro vzetí do vazby, délka jejího trvání, orgán oprávněný k rozhodnutí o vazbě, nárok na právní pomoc obviněného ve vazbě apod. I zde však můžeme nalézt významné diference ať již uvnitř nebo napříč zmiňovanými právními systémy.

Pokud se týká mezinárodních společenství, vyvstává zde mnoho diskutabilních otázek, které mají povahu převážně v daném vývojovém stupni právní integrace. Z pohledu Evropských společenství je potřeba zachovávat určitý kontext v rámci jednotlivých pilířů. Snaha o vytvoření Evropské ústavy, společná bezpečnostní a zahraniční politika a současně spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí dává prostor pro vyslovení jednoho legálního rámce. To zejména s ohledem na současný problém mezinárodního terorismu, který jak ukazuje poslední dění v rámci evropských orgánů, působí jako katalyzátor při hledání konsenzu pro rozhodování zmiňovaných otázek. Avšak podle dosavadní činnosti zejména Eurojustu,²⁴⁹ je evropský trestní kodex i nadále budoucností poněkud vzdálenou. I proto je srovnání zaměřeno spíše na jednotlivé národní právní systémy, což je kritérium právu bližší než mezinárodně politický kontext.

V dostupných pramenech, včetně interních zdrojů v rámci ministerstva spravedlnosti, schází ucelený přehled srovnání institutu

²⁴⁹ Pozn. autora : Eurojust – instituce Evropských společenství, zabývající se především zkoumáním unifikačních přístupů a možností. Dosud fungující v omezeném rozsahu, pokud se týká vlastního administrativního fungování a zázemí. Koncem r. 2002 (návštěva autora) probíhalo stěhování dosud ne příliš početného úřadu z Bruselu do Haagu, kde dle vyjádření jeho představitelů by teprve měla začít jeho intenzivnější činnost i přes stávající hlasy odpůrců a kritiku jeho existence. Rozhodnutím Rady z 28. února 2002 - 2002/187/JHA je upravena působnost Eurojust jako uzvláštního útvaru pro spolupráci členských zemí v oblasti soudnictví. Rozhodnutí vymezuje věcnou působnost obdobně jako u Europolu v oblasti trestných činů. Hlavním cílem Eurojustu je koordinace vyšetřování a mezinárodní justiční pomoci mezi členskými státy.

vazby, alespoň v rámci států spadajících do kontinentálního právního systému. O jisté srovnání se již dříve pokusil Parlamentní institut, ale ucelený sborník schází. Rovněž v rámci kontaktů do orgánů a institucí Evropské unie, nebyl zjištěn výskyt ucelené publikace, alespoň pokud se týče doby vzniku této práce. Srovnání je tedy dále limitováno dostupností informací i přes intenzivní využití zdrojů.

IV. 2.3. Srovnání se slovenskou právní úpravou

V současné době na území Slovenské republiky platí zákon č.301/2005 Z.z., Trestný poriadok ze dne 24.5. 2005. Konkrétní postup orgánů činných v trestním řízení ohledně vazby stanovuje v Hlavě čtvrté – oddíl první a oddíl druhý pod názvem zajištění osob a věcí uvedeny pod **§ 71 až § 84**.

U následného popisu uvedeno původního názvosloví tj. ve slovenském jazyce tak, aby nedošlo k záměně s českým Trestním řádem.

§ 71 Dôvody väzby – tento paragraf odpovídá v našem znění § 67 TrŘ, který nese také název důvody vazby. V obou případech slovenské i české úpravě se jedná o stejné důvody vazby. Slovenská právní úprava má navíc v tomto § 71 odstavec 2, který popisuje možnost vzetí obviněného zpět do vazby v té samé věci a také pro spáchání dalšího úmyslného trestného činu po propuštění z vazby.

§ 72 Rozhodnutie o väzbe- slovenská právní úprava v tomto ustanovení definuje v odstavci 1. co je rozhodnutím o vazbě a to

konkrétně, vzetí a nevzetí obviněného do vazby, za rozhodnutí o nevzetí do vazby se považuje také rozhodnutí o ponechání obviněného na svobodě při nahrazení vazby, propuštění z vazby, a o zamítnutí žádosti o propuštění obviněného z vazby, změněn důvodů vazby obviněného, návrh na prodloužení lhůty vazby obviněného, ponechání obviněného ve vazbě, nebo prodloužení celkové lhůty vazby v trestním řízení, propuštění zatčeného obviněného na svobodu, za takové rozhodnutí se považuje i rozhodnutí o ponechání obviněného na svobodě při nahrazení vazby.

Odstavec 2 § 72 pak dále popisuje rozhodovací činnost o vzetí osoby do vazby. Část tohoto znění v naší úpravě je uveden v § 68 TrŘ

§ 73 Příkaz na zatknutie- v tomto případě se jedná o postup při zatčení osoby v případech kdy je dán některý z důvodů vazby.

V trestním řádu se jedná o § 69 Příkaz k zatčení. Se slovenskou právní úpravou je toto znění z velké části totožné.

§ 74 Upovedomenie o vzatí do väzby, prepustení z väzby alebo o úteku z väzby- v naší právní úpravě se jedná o §70 TrŘ Rozdíl je pouze v tom, že ve slovenské právní úpravě se v tomto znění nachází i odst. 2 , který stanovují postup orgánu činného v trestním řízení o vyrozumění poškozeného nebo svědka o propuštění obviněného z vazby nebo o jeho útěku z vazby za zákonem stanovených podmínek v případě, že svědek popř. poškozený o tuto skutečnost požádal. Tento odst. 2 je v našem trestním řádu specifikován v § 70a odst. 2 TrŘ

§ 75 Upovedomenie ústavu na výkon väzby o väzbe- jedná se o podmínky vyrozumění příslušné věznice, které jsou v naší právní

úpravě uvedeny pod §70a TrŘ a s výjimkou již shora uvedené skutečnosti o vyrozumění svědka a poškozeného se jedná o podobné znění.

§ 76 Trvanie väzby- v naší právní úpravě popsáno pod § 71 TrŘ, jedná se opět o podobné znění u stanovení podmínek pro trvání vazby.

Rozdíl je však u konkrétní doby vazby v trestním řízení. Dále je rozdíl i u stanovení celkové lhůty, která připadá na přípravné řízení.

Problematika je pro přehlednost znázorněna v tabulce.

Česká právní úprava	Slovenská právní úprava
<i>§ 71 odst. 8, celková doby vazby v trestním řízení nesmí přesáhnout</i>	<i>§ 76 odst. 6- Trvanie väzby- Celková lehota väzby v prípravnom konaní spolu s väzbou v konaní pred súdom nesmie presiahnuť</i>
a.) jeden rok, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, o kterém je příslušný konat řízení samosoudce	a) dvanásť mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre prečin,
b.) dva roky, je-li vedeno tr. Stíhání pro tr. Čin, o kterém je příslušný v prvním stupni konat řízení okresního nebo krajského soudu, nejde –li o trestný čin uvedený v písmenech c) a d)	b) tridsaťšesť mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre zločin,
c.) tři roky, je-li vedeno tr. Stíhání pro zvlášť závažný trestný čin, nejde-li o tr. Čin uvedený v písmenu d)	c) štyridsaťosem mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre obzvlášť závažný zločin.
d.) čtyři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zločin, ze který lze podle tr. Zákona uložit výjimečný trest	

Další rozdíl je patrný i z dalšího rozdělení doby a to na průběh přípravného řízení.

Česká právní úprava	Slovenská právní úprava
§ 71 odst. 9-z dobyuvedené v odstavci 8 jedna třetina připadá na přípravné řízení a dvě třetiny na řízení před soudem	§ 76 odst. 7-Z lehoty uvedenej v odseku 6 pripadá na prípravné konanie najviac
	a) sedem mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre prečin,
	b) devätnásť mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre zločin,
	c) dvadsaťpäť mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre obzvlášť závažný zločin.

§ 76a ve slovenské právní úpravě dále upřesňuje délku trvání vazby, a to vzhledem k případu, kdy je vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, za který je možno uložit trest odnětí svobody 25 let nebo trest odnětí svobody na doživotí, které nebylo možno pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů ukončit do uplynutí celkové lhůty vazby v trestném řízení a propuštěním obviněného na svobodu hrozí, že bude podstatně ztíženo dosažení účelu trestního řízení, může soud rozhodnout o prodloužení celkové doby vazby v trestném řízení na dobu nezbytně nutnou a to i opakovaně. Celková doba vazby v trestném řízení spolu s jejím prodloužením nesmí přesáhnout šedesát měsíců.

§ 77 až § 79 stanovují a upřesňují další postup vazby včetně stanovení doby, která se nezapočítává do celkové doby vazby, upřesnění doby vazby pokračující v případech podle § 71 odst. 2 TrŘ, a stanovení postupu k ukončení vazby tzn. Důvody ukončení a postup propuštění obviněného na svobodu.

V české úpravě je možno podobné znění nalézt v § 72 TrŘ

Oddíl druhý – Nahrazení vazby

Ve slovenské právní úpravě se jedná o samostatný oddíl k zajištění osob a věcí a to oddíl II.

Jedná se o následné znění §§ :

§ 80 Nahradenie väzby zárukou, sľubom alebo dohľadom,

§ 81 Peňažná záruka,

§ 82 Primerané povinnosti a obmedzenia,

§ 83 Sťažnosť proti rozhodnutiu o väzbe a

§ 84 Obmedzenie obvineného vo výkone trestu odňatia slobody

U § 80 a § 81 došlo ke změně v porovnání s předcházející právní úpravou a to tak, že v případě těchto možností se připouští jejich akceptování soudem resp. Soudcem v přípravném řízení i v případě zvlášť závažného zločinu, kdy to odůvodňují výjimečné okolnosti případu. Výjimečné okolnosti případu se posuzují z hlediska poměrů pachatele a určitých okolností případu. Těmito poměry rozumíme okolnosti týkající se osoby pachatele, jeho osobních a rodinných poměrů, které nesouvisí se spáchaným trestným činem a existují v době rozhodování.²⁵⁰ Shora uvedené možnosti nahrazení vazby však nelze využít v případě, že se bude jednat o koluzní vazbu.

²⁵⁰ Mílniky práva v stredoeurópskom priestore, Sympózia, kolokviá, konferencie, Vydavateľské oddelenie PraF UK, Bratislava 2007, str. 428

Kromě **§ 82 primerané povinnosti a obmedzenia** se jedná o podobné ustanovení k postupu orgánů činných v trestním řízení směřující k nahrazení vazby.

§ 82 jak je shora uvedeno je specifický a v české právní úpravě se nevyskytuje. Uvádí se, že v případě kdy soudce rozhodl v přípravném řízení podle § 80 nebo 81, že se obviněný ponechává na svobodě nebo, že se z vazby propouští na svobodu, na posílení účelu, který by se jinak dosáhl vazbou, může orgán rozhodující o vazbě zároveň uložit jedno nebo více přiměřených opatření nebo povinností a to:

- zákaz vycestování do zahraničí
- zákaz vykonávat činnost, při které došlo ke spáchání trestného činu
- zákaz pobytu na určených místech
- povinnost odevzdat legálně drženou zbraň
- zákaz vzdalovat se z místa pobytu, nebo z obydlí kromě vymezených podmínek
- povinnost pravidelně se dostavit ke státnímu orgánu, který určil soud
- zákaz řízení motorového vozidla a odevzdání řidičského průkazu
- zákaz styku s určitými osobami nebo zákaz úmyslně se přiblížit k určité osobě na vzdálenost menší jako 5 kroků nebo
- povinnost založit peněžní prostředky na účely zabezpečení nároku poškozeného na náhradu škody

Plnění takto uložených povinností nebo omezení vykonává soudem určený probační a mediační úředník. Soudce v přípravném řízení může rozhodnout o zrušení nebo změně uložených povinností

nebo omezení. Soudce v přípravném řízení jak je shora uvedeno rozhoduje na základě návrhu státního zástupce, obviněného nebo probačního a mediačního úředníka.

Oddíl 2. Evropský soud pro lidská práva

IV.2.1. Postavení Evropského soudního dvora pro lidská práva – úvod a funkce

Evropská úmluva o lidských právech²⁵¹ (dále jen Úmluva) z roku 1950 se stala jedním ze základních dokumentů, na kterých spočívá Rada Evropy.²⁵² V článku 19 nového znění Úmluvy platného k 1.4. 1998 stanoví : „*K zajištění plnění závazků přijatých Vysokými smluvními stranami v Úmluvě a v Protokolech k ní, se zřizuje Evropský soud pro lidská práva (dále jen Soud).*“²⁵³ Od roku 1998 je řízení o stížnostech jednostupňové, kdy rozhoduje stálý Soud. Stížnost sama nemá povinné obsahové náležitosti, ale po obdržení stížnosti Kancelář Soudu zašle stěžovateli formulář, pokud již nebyla stížnost na tomto formuláři podána. Hlavními procesními podmínkami přijetí stížnosti k meritornímu rozhodnutí je vyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků, podání stížnosti v šestiměsíční lhůtě plynoucí od posledního vnitrostátního rozhodnutí a absence neslučitelnosti stížnosti s ustanoveními Úmluvy.²⁵⁴

²⁵¹ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění doplňujících Protokolů , smluvní dokument sjednán v Římě 1950, obsahuje katalog individuálních základních práv a svobod.

²⁵² Rada Evropy, mezinárodní organizace členských států v rámci Evropy na základě podpisu Statutu Rady Evropy (Londýn 1949), dnes sdružuje 41 evropských států.

²⁵³ Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku (Francie)

²⁵⁴ Pozn. autora : V rámci tohoto oddílu je převážně čerpáno z *Hubálková, E., Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech, Bulletin advokacie, ČAK, Praha 2000, zejm. str. 5-7,43,87 a násl., 95 a násl., 105 a násl., včetně příloh a z vydání téhož titulu v roce 2008*

IV.2.2. Vazba v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva

V případě právního institutu vazby přicházejí v úvahu zejména dvě základní ustanovení článků Úmluvy, aplikovatelná na důvod, ve kterém je spatřováno její porušení. Tím tedy může být jednak porušení práva na svobodu a osobní bezpečnost, konkrétně ustanovení článku 5 odst. 1c) a dále porušení práva na spravedlivé řízení dle článku 6 odst. 1 Úmluvy.

Zákonné zatčení nebo jiné zbavení osobní svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání je spojeno s použitím síly v rámci vedení vyšetřování nebo v zabraňování ve spáchání trestného činu. Možnost omezit na svobodě jednotlivce ještě před tím, než soud rozhodne o vině a trestu rozsudkem je podmíněna ustanovením odstavce 1c) cit. Článku, a to pouze v rámci zahájeného trestního řízení.²⁵⁵ Podle českého trestního práva to představuje zbavení osobní svobody formou vazby nařízené podle ustanovení § 67 a násl. TrŘ. Vyžaduje se, aby zatčení a vazba byly nařízeny na základě „důvodného podezření“, kdy pouze skutečnosti a údaje ,které mohou přesvědčit nezaujatého pozorovatele o tom, že jednotlivec mohl spáchat trestný čin jsou za takovéto považovány.²⁵⁶ Z textu Úmluvy a ani z judikatury Soudu však nevyplývá požadavek podrobného a odůvodněného uvalení

²⁵⁵ Ciulla v. Itálie, rozsudek z 22. ledna 1990, Série A č. 182

²⁵⁶ Fox, Cambell a Hartley v. Spojené království, rozsudek z 30. srpna 1994, Série A č. 182, str. 16, odst. 32; stejně Murray v. Spojené království, rozsudek z 28. října 1994, Série A š. 300-A, str. 27, odst. 55

vazby do té míry, aby musely být zveřejněny prameny informací získaných policií. Nezbytným ale zůstává požadavek, aby vnitrostátní orgány poskytly soudu údaje, které by ho přesvědčily o nezbytnosti nařízení vazby v souvislosti s důvodným podezřením ze spáchání trestného činu. Pouhé odvolání se na předchozí odsouzení jednotlivce jako jediný důvod nepostačuje.

Trestný čin, jehož spáchání je nutno zabránit uvalením vazby na podezřelého musí být „konkrétní a jasně vymezený“. Soud záměrně neposkytuje výklad, který by umožňoval politiku obecného předcházení trestným činům ze strany státu prostřednictvím použití vazby vůči osobám nebo kategoriím osob, které by mohly představovat jisté nebezpečí vzhledem k jejich trestnímu rejstříku. Obsah ustanovení nutno vztahovat pouze na individuální, konkrétní trestný čin.²⁵⁷

Řádné a podrobné zdůvodnění u zabránění útěku obviněnému jako důvodu vazby musí být řádně a podrobně odůvodněno.²⁵⁸ Vážnost a délka trestu, který by mohl být uložen, může být důvodem k iniciování útěku obviněného, avšak obava, že obviněný skutečně uprchne se zmenšuje s prodlužováním délky vazby a skutečnost, že délka vazby bude započítána na výkon trestu odnětí svobody. Pokud je obava z útěku u obviněného založena pouze na délce možného trestu odnětí svobody, je jako důvod vazby z pohledu článku 5 odst. 1c) nedostačující.²⁵⁹

Druhým zmiňovaným souborem stížností ohledně vazby bývají stížnosti směřované na nestrannost soudu, který ve věci rozhoduje. U subjektivní stránky nestrannosti soudu je podstatou nestrannost jeho

²⁵⁷ *Guzzardi v. Itálie*, rozsudek z 27. června 1990, Série A č. 39, str. 38, odst. 102

²⁵⁸ Stížnost č. 7412/76, zpráva Komise z 12.7. 1977, D.R. 11, str. 78

²⁵⁹ *Wemhoff v. Německo*, rozsudek z 27.června 1968, Série A č. 7, str. 25, odst. 14

jednotlivých členů. Objektivní stránka nestrannosti soudu pak spočívá v jeho složení a organizaci nebo zda posloupnost funkcí soudců nevyvolává pochybnost o nestrannosti soudu nebo jeho soudců. Jsou-li v tomto ohledu pochybnosti, dochází k nepřípustnému ohrožení důvěry v justici ze strany občanů. Subjektivní posouzení musí být proto podřazeno následnému přísnějšímu posouzení objektivnímu.²⁶⁰

Skutečnost, že soudce rozhodoval již v přípravném řízení, zejména o vazbě stěžovatele, nezakládá přímo pochybnost o jeho nestrannosti. Pokud však soudce rozhodující o vazbě a jejím prodloužení musí brát v úvahu prvek viny, je jeho nestrannost zpochybněna, má-li později rozhodovat o vině obžalovaného.²⁶¹ Pro konkrétní případ je rozhodující rozsah a povaha opatření přijímaných soudcem v přípravném řízení.²⁶² Soudce rozhodující o vině obžalovaného si nesmí vytvořit v průběhu svého rozhodování v rámci vyšetřovacího řízení jakékoli předběžné stanovisko o vině obžalovaného.²⁶³ Ačkoli hledisko obžalovaného je bráno v úvahu, není nejdůležitější. Hlavní je, zda je jeho obava odůvodněná.²⁶⁴

V úvahu přicházejí i stížnosti ohledně vazby spočívající například v porušení zásady spravedlivého řízení a zejména takové z aspekty tohoto práva, jakými je princip rovnosti zbraní, nebo kontradiktornost řízení. Článek 6 úmluvy dále zakotvuje vedle principu presumpce neviny právo na přiměřenou délku doby soudního řízení. I zde si lze představit úspěšné stížnosti, týkající se právě institutu vazby.

²⁶⁰ *Piersack v. Belgie*, rozsudek z 1. října 1982, Série A č. 53, str. 14 – 16, odst. 29 - 31

²⁶¹ *Hauschild v. Dánsko*, rozsudek z 24. května 1989, Série A č. 354, str. 19, odst. 41

²⁶² *Saraiv de Carvalho v. Portugalsko*, rozsudek z 22. dubna 1994 Série A č. 286-B, str. , odst. 35

²⁶³ *De Cubber v. Belgie*, rozsudek z 23. října 1984, Série A, č. 86, str. 15, odst. 29; *Fey v. Rakousko*, rozsudek z 24. února 1993 Série A, č. 255, str. 11, odst. 26.

²⁶⁴ *Hauschild v. Dánsko*, rozsudek z 24. května 1989, Série A č. 354, str. 19, odst. 41

Z hlediska samotného výkonu vazby, který není naším hlavním předmětem, pak přichází v úvahu podání stížnosti z důvodů porušení zákazu mučení a nelidského zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy, který stanoví, že nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.²⁶⁵

Nicméně za pozornost stojí případ Ramirez Sanchez vs. Francie, kdy stěžovatel strávil 8 let v samovazbě, a to za značně ztížených podmínek. Evropský soud pro lidská práva však neshledal jeho stížnost jako důvodnou, byť se způsob výkonu vazby oproti jiným případům značně lišil a k zásahu vyšší intenzity do osobní integrity stěžovatele zjevně docházelo nad obvyklý rámec. Osobou stěžovatele byl mezinárodní terorista známý pod přezdívkou Carlos, který v sedmdesátých letech minulého století provedl řadu teroristických útoků se značnými ztrátami na životech na civilním obyvatelstvu.²⁶⁶

²⁶⁵ *Aydin v. Turecko*, rozsudek z 25. září 1997, Sbírka rozsudků a rozhodnutí 1997-VI

²⁶⁶ *Ramirez Sanchez vs. Francie* rozsudek z 4. července 2006, *Hubálková, E.*, Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech, Bulletin advokacie, ČAK, Praha 2008 s. 60 a násl. - stěžovatel, který tvrdil, že byl revolucionář, byl vzat do vazby 15. srpna 1994 v souvislosti se sérií teroristických útoků a 25. prosince 1997 byl odsouzen k doživotí za vraždu dvou policistů a své partnerky. Od prvního okamžiku omezení svobody v polovině srpna 1994 byl držen v samovazbě, a to do 17. října 2002, ve věznici La Santé v Paříži. Podle jeho právního zástupce se jednalo o pobyt v cele o rozloze 6,84 m², která byla zchátralá, špatně osvětlená a s otevřenou toaletou. Stěžovateli byl zakázán veškerý kontakt s dalšími vězni i s vězeňskými dozorci a celu mu bylo dovoleno opustit pouze tehdy, když se ostatní vězni vrátili zpět do svých cel. Jediná povolená aktivita mimo jeho celu spočívala v každodenní dvouhodinové vycházce na ploše ve tvaru trojúhelníku, která byla 15 m dlouhá a u základny široká 7,5 m, přičemž u vrcholu se šířka zužovala na 1 m. Tento prostor byl obehnan zdi a zakryt drátěným pletivem. Stěžovatel mohl jen číst noviny nebo sledovat televizi. Navštívit ho mohli pouze jeho právní zástupci a jednou za měsíc kněz. Dne 23. ledna 1998 vydal vězeňský lékař osvědčení o tom, že stěžovatelův zdravotní stav je uspokojivý. Další osvědčení z února 1998 uvádělo, že stěžovatel je v natolik dobrém stavu, že může zůstat v samovazbě, a osvědčení z 23. července 1998 pak zmínilo, že samovazba nezpůsobuje stěžovateli vedlejší následky. Další potvrzení vystavené v říjnu 1998 uvádí, že stěžovatelův zdravotní stav je uspokojivý a že je v dostatečné kondici k tomu, aby zůstal v samovazbě. Dne 17. října 2002 byl stěžovatel přemístěn do věznice Saint-Maur, kde jeho samovazba skončila. Soud konstatoval, že cela, kterou stěžovatel obýval ve věznici La Santé, byla dostatečně velká, vybavena postelí, stolem a židlí, měla hygienické zařízení a okno. Stěžovatel měl k dispozici knihy, noviny, lampu a televizi. Dvě hodiny mohl cvičit ve vymezeném prostoru dvora a hodinu mohl strávit v kardio-zóně. Soud došel k závěru, že materiální podmínky byly dobré a vyhovující Evropským vězeňským pravidlům, které přijal Výbor ministrů Rady Evropy v lednu 2006.

Pozn. aut. Zde je potřeba odlišit vazbu a zmiňovanou "samovazbu", kdy byla osoba ponechána bez kontaktu s ostatními vězni. Jmenovaný byl zadržen v roce 1994 a odsouzen v roce 1996.

Zákonná úprava vazby ve vnitrostátním právním řádu, musí být úplná a explicitní. V případě, že určitá stádia trestního řízení nejsou ohledně institutu vazby upravena, je nutno pokládat takovou vazbu za nezákonnou, ve smyslu ustanovení článku 5 odst. 1-3 Úmluvy.²⁶⁷

Pokud se týká podání stížností na délku trvání vazby, vycházejí tyto z předpokladu porušení ustanovení článku 5 odst. 3 Úmluvy. Zde Soud vychází z předpokladu rozumnosti délky trvání vazby, s přihlédnutím k veřejnému zájmu, presumpci neviny a respektování svobody jednotlivce. Obecně je uplatňována zásada, že nebezpečí útěku obviněného před trestním stíháním klesá s časem vazby,²⁶⁸ neboli tzv. *podléhá zkoušce času*. Vnitrostátní soudy se při zkoumání trvání důvodů vazby musí vypořádat s otázkou, zda nebezpečí útěku trvá i po např. třech letech vazby, kdy současně důvody vazby spočívající v ochraně veřejného zájmu, nebezpečí z pokračování v trestné činnosti, ve vztahu k vývoji vyšetřování a postupu času mohou tyto důvody ztrácet na své relevanci. Dalším faktorem je i promptnost orgánů konajících vyšetřování, zejména tehdy, pokud z okolností nevyplývá, že by obviněný přispěl svým jednáním k průtahům ve vyšetřování.²⁶⁹

Rychlost řízení, na niž má vazebně stíhaný obviněný při projednávání svého případu právo, však nesmí být na újmu úsilí soudců při plnění jejich úkolů s požadovanou péčí.²⁷⁰

Ohledně ochrany svobody korespondence mezi obviněným ve vazbě a obhájcem je zde poměrně aktuální, jak problematikou tak datem vydání, rozhodnutí Soudu, ze kterého vyplývá i z odborného pohledu až překvapující závěr. Jedná se o kontrolu korespondence

²⁶⁷ *Baranowski v. Polsko* rozsudek z 28. března 2000 ev. č. 25935 JUD

²⁶⁸ *Neumeister v. Rakousko*, 1968

²⁶⁹ *Debboub alias Hussein v. Francie* RoESLP 1999, 12: 285

²⁷⁰ *Toth v. Rakousko*, 1991

mezi uvedenými subjekty ve Spolkové republice Německo, kdy vazebně stíhaný byl obviněn mimo jiné i z účasti na terorismu. Spolkový trestní řád umožňuje v takovýchto případech kontrolu korespondence, kterou za stanovených podmínek provádí nezávislý, na vyšetřování nezainteresovaný soud, nikoli pouze orgány vězeňské služby. Stížnost stěžovatele směřovala na porušení článku 8 odst. 1,2 Úmluvy. Rozhodnutí vyslovuje, že se jednalo o zákonnou výjimku ze svobody korespondence i v takto z hlediska obhajoby významném a citlivém případě s tím, že možnosti obhajoby byly obviněnému zachovány v rozsahu přímého kontaktu s obhájcem v rámci návštěv s absencí přítomnosti třetích osob, kdy obrana demokracie ve vztahu k terorismu se jeví významnější z hlediska ochrany práva, nežli zákonné omezení práv obviněného touto formou.²⁷¹

Význam Evropského soudu pro lidská práva je zjevný, ať již z hlediska podstaty jeho fungování, kdy se samy signatářské státy dobrovolně podřizují vyšší autoritě, rozhodující spor mezi státem a často jeho vlastním občanem v otázkách základních práv a svobod, nebo pro svou vlastní rozhodovací praxi. Je to významný kontrolní prvek právního systému na základech mezinárodní kontroly, který se ukazuje jako vysoce funkční, ne snad pouze pro sankční postih státu, nýbrž pro jistý druh ztráty prestiže v oblasti mezinárodní politiky.

Rozhodovací praxe Soudu je cenným pramenem práva, přispívá k ústavní konformitě vnitrostátních norem a v případě konkrétního omezení základních práv a svobod, jakým může být vzetí obviněného do vazby, je instrument stížnosti zárukou legality právního systému a fungování parlamentní demokracie vůbec.

²⁷¹ *Erden v. Německo*, rozsudek z 5. června 2001, event. č. 26001 JUD

Oddíl 3. Kontext ústavně právní

IV.3.1. Ústavní soud

Kontrola ústavnosti je předpokladem pro udržování ústavní rovnováhy moci mezi státními institucemi navzájem, i mezi státem a občanem, jako subjektem ústavních práv. Ústavní soud²⁷² hledá a nalézá spravedlnost výhradně na základě Ústavy a ústavních zákonů.

Činnost Ústavního soudu a tradice ústavního soudnictví v ČR nemá historicky dlouhé (a současně kontinuální) kořeny jako výše zmiňovaný Evropský soud pro lidská práva, avšak za dobu trvání své činnosti významně ovlivnil svými nálezy at' již pozitivní právo, či výkladovou a aplikační praxi zejména orgánů činných v trestním řízení. Byť zde není legálně založena přímá návaznost na Evropský soud pro lidská práva, v případě uplatnění stížnosti ve Štrasburku, předpokládá se použití institutu ústavní stížnosti u Ústavního soudu, jako vyčerpání veškerých vnitrostátních opravných prostředků.²⁷³ Rozhodování o stížnostech proti České republice u Evropské soudu pro lidská práva se tak vedle dalšího stává jakýmsi korektivem hodnocení činnosti našeho Ústavního soudu.

Ústavní soud rozhoduje nálezem, v ostatních věcech usnesením, proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat. Pro naši problematiku opět přichází v úvahu zejména rozhodování o ústavní stížnosti,²⁷⁴ jako právním prostředku ochrany zejména individuálních

²⁷² Čl. 83 až 89 Ústavy ČR, ústavní zákon č. 1/1993 Sb., z.č. 182/1993 Sb. O Ústavním soudu

²⁷³ ESLP - Stížnost č. 22926/93, J.A. v. Česká republika, roz. 7.4. 1994, D.R. 77, str. 118; stížnost č. 23256/1994, Karel Hlava v. Česká republika, roz. 29.6. 1994, Ondrej Kajba v. Česká republika, roz. 11.1. 1995

²⁷⁴ Ust. § 72 z.č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

práv a dále řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů.²⁷⁵ Ústavní stížnost musí být podána ve lhůtě šedesát dnů, která počíná dnem, kdy nabylo právní moci rozhodnutí o posledním opravném prostředku, pokud zákon takovýto prostředek nepřipouští, dnem, kdy došlo ke skutečnosti, která je předmětem ústavní stížnosti.²⁷⁶ Ústavní stížnost je takto koncipována na základě tvrzení stěžovatele, že rozhodnutím státního orgánu došlo k nepřípustnému zásahu do jeho základních práv a svobod, konkretizovaného příslušným ustanovením Listiny základních práv a svobod.²⁷⁷

Veškeré nálezy přijat Ústavním soudem jsou zveřejňovány ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu (Sbírka rozhodnutí ÚS), pokud se týká usnesení jsou zveřejňována jen taková, o jejichž uveřejnění ve sbírce rozhodlo plénum.²⁷⁸

IV.3.2. Vazba v judikatuře Ústavního soudu

Jak vyplývá z odůvodnění nálezů Ústavního soudu, zabývá se Soud otázkou ústavnosti vazebních rozhodnutí opakovaně a často. Ústavní soud vychází především ze skutečnosti, že obsahem právního institutu vazby je vymezení ústavně akceptovatelných důvodů omezení osobní svobody obviněného s cílem znemožnit zmaření nebo ztížení dosažení účelu trestního řízení. Vazba tedy představuje toliko nezbytné omezení osobní svobody, u něhož platí princip presumpce nevin, kdy smyslem je umožnit orgánům činným

²⁷⁵ Ust. § 64 až § 70 z.č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

²⁷⁶ Ust. § 72 odst. 2 z.č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

²⁷⁷ Ust. zák. č. 3/1990 Sb. Listina základních práv a svobod

²⁷⁸ Ust. § 59 z.č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

v trestním řízení uskutečnit a ukončit toto řízení.²⁷⁹ Ústavní soud v rámci posuzování vazebních rozhodnutí obecných soudů je oprávněn zasáhnout zpravidla tehdy, shledá-li, že rozhodnutí obecného soudu o vazbě není podloženo zákonným důvodem, nebo jestliže jsou tvrzené důvody vazby v extrémním rozporu s kautelami²⁸⁰ plynoucími z ústavního pořádku.²⁸¹

Z hlediska nutné obhajoby dané skutečností, že je obviněný ve vazbě²⁸² nutno dovodit, že právo na tuto právní pomoc dopadá na všechny fáze trestního řízení. Tedy i na případ, kdy je rozhodováno o nařízení výkonu zbytku trestu, pokud obviněný v tuto dobu vykonává vazbu.²⁸³

Ústavní soud v poslední době svými nálezy reagoval na poměrně významnou změnu legislativního rámce úpravy vazby v souvislosti se změnou trestního řádu účinnou od 1.1. 2002.²⁸⁴ Stížnost pro porušení zákona mimo jiné směřovala k povinnosti státního zástupce rozhodnout v zákonné lhůtě o dalším trvání vazby, a to v kontextu na vazbu již trvající před účinností novely trestního řádu. Otázka se týkala především posouzení zmíněné zákonné lhůty z hlediska jejího maximálního ohraničení, což nevylučuje rozhodnutí před jejím skončením. Nelze tedy dovozovat povinnost státního zástupce rozhodnout v intervalu od vypršení této lhůty do pěti pracovních dnů. Pro rozhodování o trvání vazby platí stejné zásady jako u rozhodování, jímž je obviněný vzat do vazby. Je dále vyslovena

²⁷⁹ Srov. I. ÚS 381/2001; II. ÚS 271/96

²⁸⁰ Pozn. aut. z lat. *cautella* - opatrnost, preventivní opatření přijímané z důvodu opatrnosti

²⁸¹ Srov. nález Ústavního soudu I. ÚS 1252/2008

²⁸² Srov. § 36 odst. 1 písm. a) TrŘ

²⁸³ Srov. IV. ÚS 561/2001

²⁸⁴ Zák.č. 265/2001 Sb. o změně a doplnění zák. č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním

rozdílnost dvou skutečností, a to zákonem stanovená lhůta pro státního zástupce a doba přípustnosti trvání vazby.²⁸⁵

Přístup orgánů činných v trestním řízení ohledně rozhodování o trvání vazby musí být vždy restriktivní. Za skutečnost odůvodňující vzetí do vazby nemůže být jako dostačující akceptováno to, že obviněný je cizím státním občanem, což vytváří pouze abstraktní možné nebezpečí, nikoli konkrétní skutkově podloženou hrozbu, jež má být vazbou odstraněna. V konkrétním případě je nutno uvážit nejen předpokládanou výši trestu, ale i to, zda takto stanovená výše trestu odůvodňuje obavu, že konkrétní obviněný uprchne nebo se bude skrývat.²⁸⁶

Rovněž v této souvislosti Ústavní soud opětovně vyslovil význam odůvodnění rozhodnutí o vazbě, ve vztahu k námitce jeho možné nepřezkoumatelnosti. Vzhledem k intenzitě zásahu do základních práv a svobod obviněného, nelze akceptovat povšechné a obecné odůvodnění. Je naopak potřeba vycházet z konkrétních skutečností, i když je z povahy věci zřejmé, že soud nemůže učinit naprosto jistý závěr, že nebude-li obviněný vzat do vazby, dopustí se některého z jednání, které je vymezeno jako zákonný důvod vazby.²⁸⁷

Základní právo na svobodu stěžovatele považuje Ústavní soud za nadřazené zásadě minimalizace zásahů Ústavního soudu do rozhodnutí soudů obecných s ohledem na prodloužení doby po kterou je osobní svoboda stěžovatele omezena výkonem vazby.²⁸⁸

V případech rozhodování o trvání vazby je potřeba vždy akceptovat výklad, který je pro jednotlivce jehož osobní svoboda byla omezena co nejprůzračnější. Ohledně možnosti zhojení nedostatku procesní aktivity

²⁸⁵ Srov. I. ÚS 371/02

²⁸⁶ Srov. II. ÚS 347/96; I. ÚS 645/99; I. ÚS 303/01

²⁸⁷ Srov. III. ÚS 103/99

²⁸⁸ Srov. I. ÚS 752/2002

státního zástupce při rozhodování o trvání vazby (např. rozhodovací činností soudu), byla takováto možnost vyloučena jako nezákonná a neústavní.²⁸⁹ Dle Ústavního soudu je vyloučeno, aby nová právní úprava znamenala ve svých důsledcích citelné snížení právní jistoty jednotlivce. Dále uzavírá s tím, že absenci rozhodnutí dle ustanovení § 71 odst. 3 TrŘ nelze nahradit rozhodnutím soudu.²⁹⁰ Čili v přípravném řízení je o ponechání obviněného ve vazbě oprávněn rozhodnout pouze státní zástupce a jeho rozhodnutí nemůže nahradit rozhodnutí soudu, například v konkrétním případě rozhodnutí o rozšíření vazebních důvodů, neboť jde o rozhodnutí obsahově zcela odlišné a činí jej orgán, rozdílný od orgánu, jemuž je svěřena pravomoc rozhodování o trvání vazby v přípravném řízení.²⁹¹ Závěr o možnosti zmiňovaného nahrazení rozhodnutí nekoresponduje s požadavkem rozhodnutí státního zástupce v přípravném řízení podle ustanovení § 71 odst. 3, § 73b odst. 2 trestního řádu a dostává se tak do rozporu s ústavním požadavkem na uplatnění státní moci jen způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 2 Listiny).

Ústavní soud svou nalézací činností významně ovlivnil rozhodování v řízení o vazbě, resp. účast obviněného na něm a především právo obviněného být před soudem slyšen při přezkoumání důvodů vazby. Jestliže je obviněný krácen na svých právech tím, že jej soud při rozhodování o trvání důvodů vazby nevyslechne, nelze další trvání vazby považovat za zákonné a obviněný musí být z vazby propuštěn.²⁹²

Pokud se týká lhůty (tři měsíce + pět pracovních dnů) pro rozhodnutí státního zástupce o trvání vazby, Ústavní soud uvádí, že

²⁸⁹ Srov. IV. ÚS 332/2000, rovněž III. ÚS 788/2010

²⁹⁰ Nález Ústavní soudu I. ÚS 470/2005

²⁹¹ Srov. (1L) IV. ÚS 692/02

²⁹² Srov. II. ÚS 1681/08

byť zákon *expressis verbis* nestanoví následky v případě jejího nedodržení, je jedinou správnou interpretací tohoto ustanovení interpretace ústavně konformní a podle ní je třeba tuto lhůtu považovat za prekluzivní. Není-li v této lhůtě vydáno rozhodnutí státního zástupce o ponechání obviněného ve vazbě, dochází k omezení osobní svobody obviněného nezákonně a tím i protiústavně.²⁹³

V otázce koluzní vazby Ústavní soud judikoval, že obecné soudy rozhodující o této vazbě musí rovněž přezkoumatelným způsobem odůvodnit, z jakých důvodů převyšuje zájem na objasňování trestného činu zájem na svobodě jednotlivce.²⁹⁴ Vyjadřuje se také, že odpadnutím koluzní vazby se vytváří i prostor pro možné nahrazení vazby instituty upravenými v ustanoveních § 73 či 73a trestního řádu.²⁹⁵

Rozhodnutí o vzetí stěžovatele do vazby v přípravném řízení z důvodů útěkových vedle požadavku na řádné odůvodnění nemůže být opřeno o skutečnosti obecné povahy, například že obviněný je občanem cizího státu, kam pravidelně zajíždí a má tam trvalé bydliště a může tedy legálně opustit území ČR, zvláště jsou-li v odůvodnění skutečností spekulativní povahy (má rodinné vazby v cizím státě). Skutečnost, že obviněný může legálně opustit území ČR. Takovéto závěry o důvodnosti útěkové vazby však pod aspektem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy ČR) se jeví jako povšechné a nekonkrétní, a proto jako nedostatečné.²⁹⁶

To, že nálezy Ústavního soudu v některých případech vyhoví stížnostem a rozhodnutí soudů obecným nemůžeme a priori chápat jako vyslovení pochybení v postupu orgánů činných v trestním řízení.

²⁹³ Srov. taktéž (1L) IV. ÚS 692/02, rovněž II. ÚS 479/2010

²⁹⁴ Srov. IV. ÚS 264/98, rovněž III. ÚS 612/2006

²⁹⁵ (Rt) 3 To656/2003

²⁹⁶ Srov. III. ÚS 121/02, rovněž I. ÚS 603/2007

Souladu mezi tzv. „jednoduchým právem“²⁹⁷ a právem ústavním nebude zřejmě nikdy dosaženo zcela automaticky. K tak přímočarému uplatnění práva ostatně obecně nedochází. Každý společenský jev, včetně právního vztahu má různé aspekty nahlížení, jež s sebou přinášejí ne zcela shodné postuláty. Dosáhnout určité míry ujednání a souladu je úkolem nejen pro Ústavní soud, ale pro všechny orgány činné v trestním řízení. Oprávněnost a účelnost ústavní kontroly nad výkonem spravedlnosti ze státních orgánů takovýmto systémovým nástrojem, standardním ve středoevropském modelu ústavního soudnictví.

²⁹⁷ Pozn. autora : Výraz jednoduché právo je používán jak Ústavním soudem, tak Evropským soudem pro lidská práva. Zde je uveden záměrně, jako jisté téma k úvaze. Jeho používání může být pro právnickou obec překvapivé, ale věcně správně pochopitelné, avšak pro laickou veřejnost může působit až vulgárně. Osobně se spíše přikláním k výrazu právo pozitivní či vnitrostátní a pod.

Oddíl 4. Kontext pozitivně právní

IV.4.1. Institut vazby v soudní rozhodovací praxi

S požadavkem posilování právní jistoty a stability práva úzce souvisí rozhodovací praxe soudů, jejíž výsledky jsou publikovány ve Sbírce rozhodnutí soudů. Nikoli nepodstatná část této judikatury, kterou jsou rozhodnutí Ústavního soudu, již byla zmíněna v předchozím oddíle. Dále však v předmětné problematice rovněž významně působí výklad Nejvyššího soudu a jeho rozhodnutí, včetně publikovaných rozhodnutí ostatních vyšších soudů. Role tzv. soudcovského výkladu je v našem právním systému nezastupitelnou, neboť napomáhá fakticky dotvářet právo definováním pojmů, jejichž explicitní legální definice schází a také výkladem, o který se opírá rozhodnutí v konkrétní věci. Vlastní *quid iuris*, tedy subsumce určité faktické skutkové podstaty skutkové podstatě právní, je vyjádřením termínů nazývaných jako *law in books* a *law in action*. Byť v kontinentálním systému není judikatura závaznou, působí zejména silou přesvědčivosti své argumentace a právní autoritou soudních orgánů, jež participují na jejím utváření.

Dále již blíže a konkrétněji k institutu vazby v rozhodnutích vyšších soudů.

Obviněný není osobou oprávněnou k podání stížnosti proti rozhodnutí soudu, jímž se propouští z vazby proto, že mu byl na základě pravomocného rozhodnutí v jiné věci nařízen výkon trestu odnětí svobody, neboť podanou stížností nemůže pro sebe dosáhnout příznivějšího rozhodnutí. A to i v případě, kdy je obviněný stíhán pro další trestnou činnost, kdy nadále trvají útěkové a předstižné důvody

vazby, s tím, že výkon trestu odnětí svobody ve věznici s ostrahou může svým omezením osobní svobody tuto vazbu nahradit.²⁹⁸

Trestní řád nemá ustanovení o tom, že by ze zdravotních důvodů mohla, či dokonce musela obviněná osoba propuštěna z vazby. Vazba nepřichází z takových důvodů v úvahu jen tehdy, je-li stav obviněného takový, že odpadají obavy, že by mohl jednat tak, že jak to předpokládá ustanovení § 67 písm. a),b),c) TrŘ (např. tehdy, kdy by byl trvale upoután na lůžku a nemohl ani komunikovat). Nevylučuje-li zdravotní stav obviněného, aby se choval tak jak je zde uvedeno a současně je vyloučen postup vedoucí k nahrazení vazby např. zárukou nebo slibem, je povinností státu zajistit naplnění účelu trestního řízení omezením osobní svobody obviněného vazbou, a to i při zvýšených obtížích či finančních nákladech, a dále povinností věznice zajistit náležité léčení obviněného. Občané státu mají právo na ochranu vlastního života a zdraví před osobami mimořádně nebezpečnými (viz konkrétní obviněný). Toto právo občanů má přednost před právy a osobní svobodou jiného člena společnosti, který je ohrožuje. Současně ohledně koluzní vazby skutečnost, že byli již vyslechnuti dosud známí svědci nezakládá vyloučení koluzního důvodu, zejména když obviněný navrhuje provést ve svůj prospěch například prověrku na alibi, či obdobné jiné úkony.²⁹⁹

K námitce obviněného, že se stíhaného trestného činu nedopustil Nejvyšší soud uvedl, že v řízení o vazbě, která je zajišťovacím prostředkem, jímž se osoba obviněného zajišťuje pro účely trestního řízení, nelze řešit otázku viny, ale soud může a musí pouze zkoumat, zda je dán a zda trvá některý z důvodů vazby.³⁰⁰

²⁹⁸ Srov. Rt 25/2001 7 To 96/2000

²⁹⁹ Srov. Rt 18/2001 8 To 359/2000

³⁰⁰ Srov. 7 Tvo 65/2000, srov. rovněž nálezy Ústavního soudu I. ÚS 479/2010

Takovýto výrok však nutno dále doplnit, že při i zkoumání důvodů vazby je dána podmínka, že se jedná o osobu obviněného a případnou nezákonnost trestního stíhání nelze ignorovat.

Ohledně stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby opírající se o tvrzení, že absentují konkrétní skutečnosti odůvodňující vzetí do vazby, jimiž musí být dle tvrzení stěžovatele jednoznačně důkazy, jak má vyplývat z úmyslu zákonodárce, bylo rozhodnuto zamítavě. Rozhodování soudu prvního stupně v projednávané trestní věci je rozhodování o uvalení vazby bezprostředně po zahájení trestního stíhání, kdy se nepodařilo opatřit důkazy způsobem stanoveným v ustanovení § 89 a násl. TrŘ. To však nebrání závěru, že v této fázi řízení opatřené záznamy, které nebude možno použít v řízení následujícím, dostatečně nasvědčují tomu, že jsou splněny podmínky zkoumání důvodnosti trestního stíhání ohledně rozhodování soudu o vzetí do vazby. I soud je povinen hodnotit skutečnosti vyplývající z dosud opatřených záznamů, kdy nerozhoduje o vině či nevině obviněných osob. Zvažuje však skutečnost, je-li dáno podezření, zda se stíhaný skutek stal, vykazuje znaky trestného činu a spáchal jej obviněný. Zásada vyjádřená v ustanovení § 158 odst. 4, větě třetí, TrŘ, (záznam nelze v řízení před soudem použít jako důkaz) se nevztahuje na řízení před soudem ve smyslu ustanovení § 26 TrŘ, tedy úkony prováděné v přípravném řízení. Takový soud ani dokazování ve smyslu ustanovení § 89 a násl. TrŘ neprovádí. Dále bylo ohledně útěkové vazby vysloveno, že pouhá skutečnost, že je obviněný cizím státním příslušníkem, kdy má však v České republice povolen dlouhodobý pobyt a zdržuje se na stálém místě není takto důvodem pro vzetí do vazby dle ustanovení § 67 písm. a) TrŘ.³⁰¹

³⁰¹ Srov., Rt 48/2001 3 To 884/2000

Obava z toho, že obviněný bude působit na spoluobviněné nebo svědky nemůže být považována za důvod vazby podle ustanovení § 67 písm. b), pokud spoluobvinění i svědci již byli vyslechnuti v přípravném řízení. Podle citovaného ustanovení přichází v úvahu vazba na základě tohoto důvodu jen v případě, jsou-li tu konkrétní skutečnosti odůvodňující obavu, že obviněný bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. To platí za podmínky, že jejich výslech byl proveden procesně bezvadným způsobem tak, aby mohl být použit i v dalších stádiích trestního řízení. To se rovněž týká podmínky úplnosti výslechu, kdy je potřeba, aby výslech byl zaměřen na všechny důležité relevantní skutečnosti, k nimž se svědkové nebo spoluobvinění mohou vyjádřit. Pokud by výslech byl proveden vadně ohledně úplnosti, šlo by o stav vyžadující nový, opakovaný či další výslech svědků nebo spoluobviněných. Pak by nebylo vyloučeno uvažovat o tom, že důvod vazby koluzní i nadále trvá. Smyslem citovaného usnesení o koluzní vazbě je ve vztahu k dosud nevyslechnutým svědkům a spoluobviněným v tom, že vazbou se v přípravném řízení zajišťují podmínky pro nerušené provedení důkazů, které bude možno použít v hlavním líčení. Použitelnost těchto důkazů v hlavním líčení je určitou protiváhou ve vztahu k případnému ovlivnění svědků či spoluobviněných ve stadiu poté, co již byli vyslechnuti v přípravném řízení, a nebyli ještě vyslechnuti v hlavním líčení. Tak okolnost, že svědkové nebo spoluobvinění budou ještě vyslechnuti v hlavním líčení nemůže být sama osobě použita jako důvod vazby koluzní.³⁰²

³⁰² Srov. Rt 44/2001 8 Tz 163/2000, rovněž I. ÚS 603/2007,

Byla-li na obviněného podána obžaloba pro zvlášť závažný zločin, pak skutečnost, že soud prvního stupně jej uznal vinným jiným trestným činem, který není zvlášť závažným zločinem, není překážkou v trvání vazby obviněného až na dobu stanovenou v ustanovení § 71 odst. 8 písm. c) TrŘ, tedy nepřesahující tři roky. To za situace, kdy se věc nachází ve stadiu řízení před odvolacím soudem, který projednává odvolání podané státním zástupcem v neprospěch obžalovaného a odvolání podané obžalovaným. Rozhodováním o vazbě není nijak presumováno rozhodnutí o vině a trestu obžalovaných, protože tyto otázky jsou předmětem samostatného posuzování nezávisle na skutečnosti, zda se obvinění nacházejí ve vazbě či nikoli.³⁰³

I pro trvání vazby vyhošťovací platí lhůty uvedené v ustanovení § 71 TrŘ, neboť z Listiny základních práv a svobod vyplývá, že trvání vazby je vždy limitováno určitou dobou stanovenou zákonem (čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod). V případě uložení trestu vyhoštění bylo oprávněně rozhodnuto o trvání vazby vyhošťovací, neboť z konkrétních skutečností vyplývala obava, že by se obviněný v případě propuštění na svobodu skrýval, aby se výkonu uloženého trestu vyhoštění vyhnul.³⁰⁴

Jestliže obviněný měl být při důsledném postupu z vazby v přípravném řízení propuštěn a nestalo se tak, je od okamžiku, kdy k tomu mělo dojít, držen ve vazbě v rozporu se zákonem a tento nezákonný stav nemůže odstranit ani podání obžaloby s odkazem na to, že jde o vazbu soudní, jejíž lhůta dosud neuplynula. Vazba v přípravném řízení a vazba před soudem může trvat jen nezbytně nutnou dobu. Pokud nebylo v zákonem stanovené lhůtě rozhodnuto o trvání vazby v přípravném řízení příslušným orgánem a současně

³⁰³ Srov. Rt 41/2001 5 Tvo 8/2001

³⁰⁴ Srov. Rt 37/2001 3 Tvo 3/2001, rovněž I. ÚS 2705/2007

vzhledem ke skutečnosti vrácení věci k došetření, je potřeba obviněného z vazby propustit na svobodu. I za situace, kdy se dle momentálního stavu již obviněný nachází v tzv. soudní vazbě, musí být pro výše uvedené z této propuštěn, neboť od okamžiku, kdy mělo dojít k jeho propuštění a nestalo se tak, je držen ve vazbě v rozporu se zákonem a tento nezákonný stav nemůže odstranit ani nové podání obžaloby.³⁰⁵

Byl-li obviněný v jiné trestní věci pravomocně odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, který dosud nevykonal, přičemž z ničeho není zřejmé, že by nemohlo být přikročeno k výkonu tohoto trestu, odpadá tím potřeba omezovat osobní svobodu obviněného vazbou v projednávané věci. Výkonu pravomocně uloženého trestu odnětí svobody pak nebrání ani to, že podle rozhodnutí soudu má být obviněný předán k výkonu tohoto trestu do jiného státu na podkladě smlouvy o právní pomoci, resp. úmluvy o předávání odsouzených osob. Dokud obviněný nebyl skutečně předán k výkonu trestu v cizině, nachází se na území České republiky a je v dispozici orgánů České republiky, je zde možné pravomocně uložený trest vykonat bez ohledu na probíhající řízení o předání obviněného k výkonu trestu v jeho domovském státě.³⁰⁶

V případě, že potřeba všestranného a objektivního objasnění věci obviněného, který je mladiství, nevyžadovala, aby obviněný mladiství byl stíhán ve společném řízení s osobami staršími než osmnáct let, a nebyl-li pro konání společného řízení reálně ani jiný důležitý důvod, pak skutečnost, že přes to bylo konáno společné řízení, je třeba považovat za překážku urychleného skončení trestního stíhání mladistvého, jestliže řízení zatím neskončilo jen z důvodů

³⁰⁵ Srov. 2 To 98/2000, rovněž nálezy Ústavního soudu I. ÚS 1252/2008

³⁰⁶ Srov. 7 Tvo 69/2001, rovněž I. ÚS 98/2005

týkajících se výlučně osob starších než osmnáct let. Proto je vyloučeno, aby důsledky tohoto stavu, který vznikl porušením ustanovením o společném řízení proti mladistvému a osobě starší osmnácti let, byly přenášeny do sféry omezení osobní svobody mladistvého vazbou na dobu, která již zjevně přesahuje nezbytně nutnou dobu trvání vazby.³⁰⁷

Jestliže Ústavní soud z podnětu ústavní stížnosti zrušil rozhodnutí odvolacího soudu, kterým bylo trestní stíhání obviněného pravomocně skončeno, nastává - nevyplývá-li z rozhodnutí Ústavního soudu něco jiného - stejná procesní situace, jaká ve věci byla před zrušeným rozhodnutím odvolacího soudu. Tedy že je ve věci podáno odvolání, o kterém nebylo rozhodnuto a je potřeba o něm rozhodnout. Stejná procesní situace ovšem nenastává ve vztahu k vazbě, byl-li obviněný před vydáním zrušeného rozhodnutí odvolacího soudu ve vazbě a po pravomocném skončení trestního stíhání převeden do výkonu trestu odnětí svobody, neznamená to automaticky, že i po zrušení odvolacího rozhodnutí Ústavním soudem pokračuje trvání vazby obviněného. Za uvedené situace je potřeba opětovně rozhodnout jak o tom, zda obviněný bude vzat do vazby dle ustanovení § 68 TrŘ, tak případně i o tom, zda doba vazby bude trvat podle § 71 odst. 3 TrŘ podle rozhodných okolností, které jsou aktuální v době rozhodnutí. Dobu výkonu trestu odnětí svobody od jeho nařízení po rozhodnutí odvolacího soudu, až do nabytí vykonatelnosti rozhodnutí Ústavního soudu, jímž bylo odvolací rozhodnutí zrušeno, nelze považovat za dobu vazby, proto se ani nezapočítává do lhůt uvedených v ustanovení

³⁰⁷ Srov též 7 Tvo 69/2001, rovněž nález Ústavního soudu I. ÚS 1115/2009

§ 71 TrŘ a lze ji započítávat jen do nově uloženého trestu, bude-li to možné (§ 38 odst. 1, odst. 3 TrŘ).³⁰⁸

Stížnost proti usnesení soudu druhého stupně, kterým je zamítavé rozhodnutí o žádosti o propuštění z vazby, kdy se řízení nacházelo ve stadiu odvolacího řízení, přípustnou, neboť podle věty druhé ustanovení § 141 odst. 2 TrŘ lze usnesení soudu napadnout jen v případech, kdy to zákon výslovně připouští a jestliže rozhoduje ve věci v prvním stupni. V souladu s čl. 5 odst. 4 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod má osoba, jejíž osobní svoboda byla omezena právo podat návrh na řízení, ve kterém bude rozhodováno, zda je omezení osobní svobody zákonné, tedy návrh na řízení odlišné od řízení, ve kterém bylo o omezení (zbavení) svobody rozhodnuto.³⁰⁹ Samo prvotní odvolací řízení plní účel sledovaný citovaným ustanovením Úmluvy. Stížnost by byla přípustnou pouze v případě kdy by soud druhého stupně sám rozhodoval o vzetí obviněného do vazby.³¹⁰

Vzhledem k nutné míře abstrakce, danou již vlastní normativní povahou našich právních předpisů, nelze zcela jednoznačně a vyčerpávajícím způsobem, nadefinovat kritéria právních vztahů tak, aby byly vyloučeny případy, které pro svou složitost vyžadují širší rozsah zkoumání pro správné posouzení. Nejedná se zde pouze o jakýsi nedostatek erudice, ale prostý fakt, že právní výklad je zpravidla determinován již svým subjektem. Jelikož účelem celého trestního řízení je nikoli pouze formulovat rozhodnutí o vině a trestu, ale dospět k rozhodnutí co možná nejvíce spravedlivému, je používání judikatury již v úvodních stádiích trestního procesu více než žádoucím a ve svém

³⁰⁸ Srov. 4 Tvo 134/99

³⁰⁹ Nález Ústavního soudu I. ÚS 98/2005

³¹⁰ Srov. 4 Tvo 138/99, rovněž nález III. ÚS 612/2006

důsledku efektivním přístupem. Takovýto postup o všem vyžaduje i správné vyhodnocení skutkových okolností a procesních postavení dotčených subjektů a současně kritický přístup při subsumci jednotlivých případů. Paušalizování a jednoznačný imperativní odkaz na judikaturu bez dalšího, by jistě naplnění hlavního účelu a cíle trestního řízení nepřispěl.

Hlava V. Závěr

Oddíl 1. Právní institut vazby v pojetí de lege lata

V.1.1. Širší právní rámec působení institutu vazby

Adversární pojetí trestního procesu umožňuje obviněnému, který je v kontradiktorním postavení vůči orgánům činným v trestním řízení, využití takových oprávnění, jež napomáhají naplnění zásady rovnosti zbraní a práva na spravedlivý proces. Rysy takovéhoho přístupu ohledně právního vymezení institutu vazby jsou zjevně patrné, byť model našeho trestního procesu je v zásadě až striktně středoevropsky kontinentální.³¹¹

V případě námi nahlíženého problému, se jedná především o použití takových prostředků, které umožní úspěšně provést trestní stíhání vůči konkrétní osobě obviněného tak, aby úsilí orgánů v trestním řízení bylo možno co nejméně mařit ze strany obviněného a vedlo k naplnění účelu celého trestního stíhání. To za situace, kdy v korelátním vztahu k takovému postupu působí imperativ ochrany základních práv a svobod jednotlivce, vystavěný na základech demokratické občanské společnosti, jež reguluje právní vztahy v souladu se základními ústavně právními principy. Při tomto je společnost zastoupena mocenskou, právotvornou a současně vlastnímu právu podřízenou osobou, zvanou stát. Sama realizace trestní spravedlnosti tedy nemůže být ospravedlněna vlastní ideou z hlediska použití prostředků k jejímu výkonu. Státní moc zde musí regulovat své

³¹¹ Pozn autora : Vliv práva rakouského a německého osobně považuji za dominantní, a to z hlediska úzkého prismatu trestního procesu, zvláště pro pojetí přípravného trestního řízení, jež důsledně spočívá na inkvizičních základech (viz. dále v textu).

orgány tak, aby byl zachován právní i společenský prostor pro jejich legalitu a legitimitu.

Naše společnost byla v posledním desetiletí svědkem mnoha společenských i právních změn, jejichž společným jmenovatelem, pokud bychom poněkud více abstrahovali, je vstup naší země do evropských struktur. Zmíněný časově historický úsek byl ve znamení zejména legislativních změn, jejichž cílem bylo uvedení našeho právního řádu do souladu s komunitárním právem. Tyto evropské standardy začínaly průběžně působit tak, jak byly jednotlivé soubory norem přijímány. To, že společnost celkově v dané zkoušce času udělala dobrou zkušenost v rámci evropského směřování, vyústilo ve vyslovení kladné odpovědi na otázku vstupu do Evropských společenství v referendu v roce 2003.

Výše uvedené, je jakousi základní výchozí premisou, pro hodnocení vlastního problému. Samotný praktický rámec právní regulace skýtá již ve svém základu záruky, že veškerá omezení osobní svobody v našem státě budou na základě práva a v limitech daných standardy základních lidských práv a svobod.³¹² To však samo o sobě není automatickou zárukou eliminace veškerých potenciálních excesů v souvislosti s uplatňováním práva ve společnosti a v trestním řízení zejména.³¹³ Hledání příčin a souvislostí takovýchto jevů je značně širokým tématem pro vlastní zkoumání, svou povahou již vzdálené tématu práce. Ohledně našeho problému je lze než brát na vědomí a orientovat jak interpretaci, tak i aplikaci norem směrem, který působí

³¹² Pozn. autora : Zde snad již jen na okraj a zjevně duplicitně v rámci práce – Listina základních práv a svobod, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Charta základních práv Evropské unie ze 7. prosince 2000 z Nice atd.

³¹³ Pozn. autora : O tom svědčí bohužel ne příliš dobrá bilance ohledně rozhodnutí sporů mezi individuálními stěžovateli a Českou republikou, zejména v poslední době. Rozhodnutí bývají ve prospěch stěžovatelů a jejich společným jmenovatelem zpravidla bývá délka soudních řízení, jež často hraničí až s odepřením spravedlnosti. Podle všeho nově obsazený Ústavní soud je si situace vědom a lze než doufat a očekávat zlepšení.

k minimalizaci uváděných faktorů. Základní principy právní a základní právní zásady jsou dobrým vodítkem pro řešení situací, kdy explicitní vyjádření zákonodárce v rámci právní normy nepostačuje. Jelikož právo je ve své podstatě zejména systém, nutno mít na paměti systémový přístup i v případě právních odvětví, či dokonce jednotlivých kodexů a souborů norem. Omezení se v právu na umělou izolaci jevu a jeho nazírání bez širšího kontextu, nemůže být zárukou pro spravedlivé rozhodnutí.

Za hlavní kritérium správného fungování institutu vazby lze, vedle imperativu na obligatorní zkoumání důvodů vazby ve všech stádiích procesu, považovat respektování zásady přezkoumatelnosti. *Nemo iudex in causa sua* – (čili nikdo nesmí být soudcem ve své vlastní věci, nebo chceme-li - ve sporu mezi dvěma musí vždy rozhodovat nezávislý třetí). Jako jedna z hlavních procesualistických zásad je v ustanoveních upravujících vazbu důsledně respektována. Rozhodnutí o vazbě třetí, nezávislou osobou, kterou je soud, případně jiný, vždy vyšší odvolací orgán (příslušné vyšší státní zastupitelství) je dostatečně implementováno ve vlastní právní úpravě vazby.

Dalším významným a funkčním nástrojem je pak možnost podání žádosti o propuštění z vazby, včetně podmínek přezkumu. Pozitivně, z hlediska zásady adekvátnosti a subsidiarity vazby, působí možnosti jejího nahrazení. Je-li jich správně užíváno přispívají k naplnění práva na spravedlivý proces a zásady rovnosti zbraní, byť se v praxi mohou ozývat názory, že svým požadavkem na určitý vyšší stupeň formální stránky spíše řízení nadbytečně zatěžují. Jak patrně, alespoň podle mého názoru, má takováto zátěž své opodstatnění.

Pokud se týká vlastních důvodů, kterými je rozhodnutí o vzetí do vazby odůvodněno, jeví se jejich výčet jako dostatečný co do rozsahu i pregnantnosti artikulace. S vědomím nutné míry abstrakce a

za využití standardních interpretačních metod by měla být jejich aplikace ve většině případů konformní z hlediska práva.

V souhrnu je možno vyslovit, že právní úprava vazby, tak jak ji trestní řád v hlavě IV. oddílu prvním předkládá, není v rozporu s obecnými principy právními nebo základními zásadami, vykazuje potřebnou ústavní konformitu a současně je v souladu s hlavními postuláty základních práv a lidských svobod stávajících evropských standardů. Není tedy potřeba bezprostřední novelizace, či doplnění stávajících ustanovení, kdy by v důsledku potenciálního rozporu za standardní aplikace hrozilo nezákonné omezování osobní svobody. Stejně tak se jeví i vlastní faktické fungování vazby v konkrétních případech, kdy obecně nedochází k excesům ohledně rozhodování o vazbě, jež by měly původ již v samotném pojetí její právní úpravy.

Výše řečené však rozhodně není míněno jako vyjádření úplné spokojenosti, pokud se týká úpravy právního institutu vazby. Takto konstantní právní vztahy a v jejich rámci determinované a aplikované instituty nejsou. Naopak je pro ně charakteristická určitá dynamika vývoje, zejména pokud se týká obsahové i formální stránky, i když původní účel a vlastní podstata může přetrvávat bez zásadních změn po desetiletí, či v rámci fungování opačně polarizovaných politických systémů .

Poněkud závažnějším tématem je však postavení občana, který je v důsledku okolností nucen čelit případnému zajištění a legálního donucení ze strany orgánů činných v trestním řízení. To zejména když presumpce nevinny je více než na místě. I v novém trestním zákoně se již vyskytují prvky, které počítají s vyšší mírou využití elektronických prostředků. Je tomu tak v rámci výkonu rozhodnutí - trestu domácího

vězení.³¹⁴ V zásadě je u odsouzených plánováno použití elektronických náramků, kterými bude možno prostřednictvím probační a mediační služby dohlížet na výkon takového trestu. Poměrně ucelený výklad k výkonu trestu domácího vězení pak podává trestní řád, jež problematice věnuje v hlavě XXI. celý oddíl.³¹⁵ Jestliže se jedná o využití technických prostředků v případě uložené sankce, pak by se jistě dalo uvažovat o podobném postupu i v případě zajišťovacího úkonu, zejména pak v kombinaci s dalšími prostředky (např. kauce, slib obviněného apod.).

Laická interpretace ustanovení o vazbě je velice ztížena nízkou úrovní přehlednosti, pokud se týká bezprostředního uplatnění instrumentů obhajoby a jejich temporaci. Nutná obhajoba zde sice plní pozitivní úlohu, avšak v případě pasivní role obhájce (nedostatek erudice, skutečnost, že se jedná zastoupení ex offo, kdy splatnost palmáre bývá většinou zdlouhavá, zaneprázdněnost jinými případy apod.) nemá obviněný pro kontrolu výkonu svého právního zastoupení, ve vztahu ke svým základním individuálním právům, pozici vůbec jednoduchou.

I když souvislost mezi rychlostí řízení a délkou trvání vazby není vždy zcela jednoznačná, neboť tato často závisí na mnoha dalších faktorech (kapacity orgánů činných trestním řízení, vyhotovování posudků, znaleckých zkoumání a expertíz, právní pomoc do zahraničí atd.), bývají imperativně bez dalšího přijímána legislativní opatření ke zkrácení doby vazby. To osobně nepovažuji za řešení problému, neboť ten podle mého názoru spočívá ve sféře mimo její samotný výkon a rozhodování o ní. Spíše bych předpokládal posílení role orgánů činných v trestním řízení z hlediska uplatnění důraznější

³¹⁴ Srov. § 60 odst. 1 až 5 TrZ

³¹⁵ Srov. § 334a - 334h TrŘ

sankční pravomoci v případě včasného neplnění lhůt při dožádáních, dostavování se osob k úkonům v trestním řízení apod.

Dalším příkladem může být požadavek alespoň částečné deformalizace přípravného řízení, které pro výši nároků na administrativní stránku věci směřuje vyšetřování spíše na provádění procesních úkonů tzv. „od stolu“, na místo přímé kriminalisticko taktické vyšetřovací činnosti.

V.1.2. Nástin možných východisek pro právní úpravu de lege lata

Jak již bylo naznačeno v předchozí kapitole a současně, věřím, vyplynulo z celkového kontextu práce, stávající legislativní úprava právního institutu vazby, tak jak ji vymezuje trestní řád, nevyžaduje zásadních změn. Avšak na tomto poli teoreticko-právní diskuse, bychom mohli, a jsem přesvědčen že i měli, býti poněkud neskromnější a přes úctu k zákonu a činnosti legislativců, alespoň naznačit možná východiska pro eventuelní zásahy do právní úpravy *pro futuro*.

Zjevně v důsledku délky trvání účinnosti celého trestního řádu, který byl hlavně v posledních letech podroben častým novelizacím, působí hlava čtvrtá, oddíl první trestního řádu (vazba) poněkud nesystémově a imperfektně. Lze si tedy představit odlišné uspořádání jednotlivých ustanovení, které by odpovídalo kritériím, jak jurisprudence, tak i hledisku přehlednosti pro uplatnění prostředků individuální obhajoby. Tyto přístupy by měly být kombinovány, s cílem dosažení optimalizace funkčnosti použití jednotlivých

ustanovení o vazbě, v rozsahu celého jejího institutu, včetně situací daných povahou zvláštních řízení. Za důležité rovněž považuji předeslat, že nejsem zastáncem přístupu, který spočívá v častých novelizacích. S vědomím toho, že každá změna obecně s sebou přináší jisté obtíže a může znamenat i dočasné ztížení funkčnosti systému a právního systému zejména, jsem spíše zastáncem komplexní rekodifikace. To, doufám, není vyjádření právního extremismu, ale spíše vztahu k jisté systémovosti, kterou nutně musíme u práva očekávat a také se na ní podílet. Jistě bude možno vytvořit více modelů, jejichž funkčnost bude v konečném důsledku totožná, v závislosti na délce užívání a vytvoření pozitivní zkušenosti recipientů. Osobně, veden jak dosavadní teoretickou přípravou i hloubkou zkoumání problému a rovněž dlouholetou zkušeností s trestním řízením, zejména jeho přípravnou fází, preferoval bych např. níže nastíněný model struktury zákonné úpravy :

1. důvody vazby
2. nahrazení vazby
3. orgány rozhodující o vazbě
4. práva obviněného v souvislosti s vazbou
5. stížnosti proti rozhodnutí o vazbě a žádost o propuštění z vazby
6. trvání vazby
7. společná ustanovení (vyrozumívání o vazbě a odkazy na další dotčená ustanovení trestního řádu)

Vhodným se jeví stávající shrnutí do jednoho oddílu v rámci jedné hlavy trestního řádu.

Významným kritériem přehlednosti by takto dále bylo zejména učlenění do jednotlivých paragrafových znění a adresná formulace jednotlivých názvů ustanovení. Vzhledem k tomu, že celkový rozsah a komplikovanost právní úpravy vazby v současné době často vyžaduje pro správný odborný výklad komentář jednotlivých ustanovení, včetně ustálené judikatury, je alespoň zvýšení transparentnosti jednotlivých práv a povinností recipientů žádoucím. V praxi zpravidla převládá používání jen nekomentovaných znění trestního řádu a takto může docházet k různým se přístupům jak orgánů činných v trestním řízení, tak obviněných včetně jejich právních zástupců. Taková situace může v rámci rychlosti trestního řízení působit výrazně negativně, opomineme-li již dříve zmiňované důvody spočívající v ochraně základních práv jednotlivce. Intenzita zásahu do základních práv a svobod je určitě dostatečným důvodem, aby právní úprava obsahovala adekvátně přehledný katalog oprávnění, a to i za cenu přímého odkazu v paragrafovém znění či vědomé duplicity.

Dotčený oddíl trestního řádu sice postrádá vlastní legální definici právního institutu vazby, avšak zde jeho explicitní vyjádření není natolik nezbytné a ponechání prostoru trestně právní teorii i soudní praxi lze akceptovat.

V úvodních ustanoveních recentní právní úpravy postrádám vyjádření skutečnosti, že doba výkonu vazby je započítávána na případně uložený výkon trestu odnětí svobody, což samo o sobě působí jako pozitivní faktor z hlediska doby jejího trvání.³¹⁶ Nesmí však ze strany obžaloby docházet k tomu, že při závěrečné řeči v

³¹⁶ Pozn. autora : Až překvapivě a bez odkazu uvedeno v ustanovení § 334 TrŘ.

hlavním líčení jsou podávány návrhy na uložení trestu odnětí svobody z důvodu délky již vykonané vazby, byť by bylo na místě použít jiného druhu trestní sankce nebo odklonu v trestním řízení.

Za uspokojivý stav problematiky považuji úpravu vazby co do vymezení přípustnosti jejího použití dle výše trestu odnětí svobody ve vztahu k trestnému činu, pro který je obviněný stíhán, včetně délky jejího trvání.

Poněkud kritičtější názor zastávám v otázkách parity části vazby připadající na přípravné řízení a na řízení před soudem. Dle mého názoru určení jedné třetiny na přípravné řízení a zbylé části na řízení soudní, neodpovídá charakteru trestního řízení a zvláště významu jeho přípravné fáze. Vycházím z vlastního přesvědčení, že relevantní skutková zjištění a sběr důkazních prostředků probíhá právě v úvodní fázi a tím neodpovídá recentnímu stavu, za kterého těžiště trestního řízení spadá spíše do části předcházející podání obžaloby. Takovéto direktivní určení dále nerespektuje povahu konkrétní věci z hlediska potřeb vlastního vyšetřování a mohou tak nastat případy, kdy doba vazby soudní již nebude moci být konzumována.

Za další nutnou poznámku považuji možnost nahrazení vazby kaucí, z hlediska dopadu takového institutu obecně na skupinu obviněných jako celek. Kauce vnáší do trestního řízení určitý prvek nerovnosti, kdy movitější obviněný má možnost zajistit si výhodnější pozici z hlediska obhajoby, případně možnosti se trestnímu stíhání vyhnout nebo jej mařit. Je to otázka jistého prvku spravedlivého přístupu k právu, kdy obvinění paradoxně mohou deponovat jako kauci i finanční prostředky pocházející z trestné činnosti, pro kterou jsou stíháni. O to vyšší požadavky by měly být kladeny ohledně tohoto řízení tam, kde jsou pochybnosti takového rázu.

Můžeme však shrnout, že celé řízení o vazbě z pohledu *de lege lata* je vlastně procesem hledání a nalézání relevantních podkladů pro správná rozhodnutí, byť interpretační stanoviska a postoje mohou být mnohdy indiferentní. Proces, stojící prakticky na samém počátku celého trestního řízení, je však zjevně *apriori* zaměřen tak, aby obecně nemohlo docházet k *denegatio iustitiae*, tedy odpírání spravedlnosti, což je dle mého mínění ústřední, nejvýznamnější a ostatním zásadám společný princip.

Oddíl 2. Právní institut vazby v pojetí de lege ferenda

V rámci této práce je vazba nahlížena z velice striktně vymezených aspektů, takřka výhradně právní povahy. Avšak pokud jde o vlastní vazbu, jedná se o „pouhý“ zajišťovací institut, který z hmotně právní stránkou věci, tedy konkrétního trestného činu, má pouze několik společných prvků, pevně stanovených zákonem a bezprostřední dopad na otázku rozhodování o vině stíhané osoby zjevně nemá. Ba co víc, jedná se zde „jen“ o zajištění úspěšného provedení úvodních fází trestního řízení, neboli je zde důvod, pro který se takové řízení vede. Čili naprosto laicky - méně takových řízení rovná se méně vazeb. A dále - účinnější a rychlejší vyšetřování navazující bezprostředně na hlavní líčení rovná se kratší doba vazby, či odpadnutí důvodu jejího použití vůbec. Nemělo by jít spíše o oblast prevence a efektivity činnosti orgánů činných v trestním řízení? Trestná činnost je sama o sobě negativním společenským jevem, na jehož alespoň částečné korigování stát vynakládá značné prostředky. Tento fakt je historickou dějinností a osobně jsem nereflektoval případ státního zřízení, které by se obešlo bez trestně právní represe. To ve zkratce řečeno vede k implikaci závěru, že prevence, jako velice významný nástroj regulace kriminality, je bohužel limitován z hlediska možnosti úspěšného vyřešení takového jevu, jakým je kriminalita, v jeho celém rozsahu.

Dodejme, že ani trestní právo i při své sofistikovanosti takovou moc nemá a podle všeho také mít nebude. Tento důmyslný systém zákazů a oprávnění není a nemůže být nastaven tak, aby de facto vyřešil otázku sama sebe. Je příznačným i pro jiná obdobná snažení člověka, že byť systém nefunguje se stoprocentní účinností, je zde i přes to dobrý důvod pouštět se do činností, jejichž pozitivní dopad se

k tak vysoké míře úspěšnosti přibližuje jen v desetinných hodnotách. To je však jen jedna stránka věci. Jedná se v podstatě především o jistou společenskou interakci, jejímž aktérem je vždy člověk, ve vztahu k míře justifikace, entropie či chceme-li anomie. Tkví tedy hledání podstaty kdesi v oblasti pozitivních životních hodnot, víře v základní společenské postuláty, v dobré či naopak špatné zkušenosti s justicí ohledně vymáhání práva nebo dopadu spravedlnosti, který může být z hlediska individuálních zájmů považován za křivdu spáchanou společností na jedinci? Otázek a stejně tak i samotných důvodů je mnoho, ostatně stejně jako fakt, že zpravidla působí kumulovaně a v určité souvztažnosti. Zde naznačené, a nemusíme vidět bezprostřední souvislost, platí jako logické zdůvodnění rozsahu složitosti postupů, které působí v rámci právního institutu vazby v aspektu de lege lata.

To co se jeví v oblasti tohoto problému nejdůležitějším, je podle mého názoru, otázka dodržování zákonnosti a současně ústavnosti orgány činnými v trestním řízení. Zaměření se na postup vycházející ze zásadně restriktivní interpretace, který je současně v kontextu se základními právními principy. Ale ani to není bezvýhradnou zárukou zákonnosti, vezmeme-li v potaz jedno ze starých pravidel práva římského : *summum ius – summa iniuria*, neboli vrchol práva – vrchol bezpráví. Zlomyslný a chytrácký výklad, přehnané lpění na byrokratických principech, v důsledku kterého se vytrácí základní smysl normy, bývá též nazýván jako tzv. zákonné bezpráví. Takovýto postup ze strany orgánů nadaných tak silnými oprávněními v trestním řízení nemůže eliminovat ani sebelepší pozitivně právní úprava. Orgány činné v trestním řízení by měly v rámci pozitivistického výkladu vždy směřovat k hledání práva v intencích judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

O významu interpretace již bylo pojednáno v předchozích kapitolách. Pokud však nebude dosaženo uspokojivého souladu v základních interpretačních otázkách i mezi jednotlivými orgány činnými v trestním řízení, podílejících se na různých fázích trestního procesu, a to nikoli pouze ohledně vazby, nelze očekávat jeho optimální vývoj, zejména z hlediska jeho rychlosti.

Direktivní zkrácení maximální délky trvání vazby legislativním zásahem mi nepřipadá, jak již bylo zmíněno, směřující do podstaty problému. Jsem toho názoru, že zajištění požadavku zkrácení vazby leží mimo vazbu samotnou. Spíše tak spočívá na faktoru, kterým je délka trestního stíhání před rozhodnutím o vině a trestu a v této oblasti jsou jistě i možnosti jeho řešení. Pouhé vyslovení požadavku promptnosti, ohledně vazebních věcí, aniž došlo k vytvoření nebo alespoň inovaci prostředků působících na vlastní rychlost trestního procesu, se nejeví jako vyčerpávající přístup. Orgány činné v trestním řízení, zejména v jeho předsoudní fázi, jsou značně formalisticky svázány procesní stránkou jednotlivých úkonů v trestním řízení, které vyžadují vzhledem k náročnosti provedení daleko větší časovou dotaci. Důsledkem toho často bývá i neprovedení úkonů takřka bezformálních (prověrka na místě, opětovné ohledání, vytěžování dalších osob). To se pak může stát prvkem výrazně negativně působícím na rychlost řízení a zejména na naplnění jeho základních zásad. Uvedené je jen dalším z řady faktorů, které působí na délku trvání vazby.

Zákonem vymezená maximální délka doby trvání vazby má dokonce i zcela opačný efekt. Na místo, aby bylo v zájmu obviněného setrvat ve vazbě po dobu co nejkratší, postaví svou obhajobu na obstrukcích, v důsledku nichž zákonná doba pro přípravné řízení

takřka marně uplyne a obviněný pak musí být z vazby propuštěn.³¹⁷ To je pro něj příznivější, nežli absolvovat další dvě třetiny výkonu vazby, které by připadaly na řízení před soudem. Postup *in fraudem iuris* je u obviněného předvídatelný a v zásadě právem dovolený vzhledem k jeho procesnímu postavení. Aktivita je tak na místě na straně zákona a u orgánů činných v trestním řízení.

Již samotná podstata systému řízení o vazbě svým způsobem předjímá, že pokud jsou tu závažné důvody pro její trvání, je k tomuto potřeba poměrně delší časový úsek v řádech měsíců. Mám na mysli hlavně možnosti odvozené procesním postavením obviněného v rámci jeho obhajoby a shora zmíněných postupů spočívajících v obstrukcích obhajoby. Vazba celkově nemůže sloužit jako obecný prostředek ochrany společnosti před kriminalitou. Funkci ochrany společnosti má především až výkon trestu odnětí svobody. Avšak lze si představit i jistě legitimní požadavek kontinuity těchto dvou institutů, aniž by došlo k překročení zákonných limitů.

Z uvedeného vyplývá, že můj osobní postoj je odvozen od názoru, že zkracovat délku vazby nelze v případech, kdy je to zjevně na úkor naplnění účelu trestního řízení. Přikláněl bych se více k zohlednění konkrétních skutečností, neboť i poslední zkušenost v tomto směru napovídá, že společnost se do budoucna bude muset vypořádávat s daleko více bezohlednými a vysoce nebezpečnými formami kriminality, jakými je například terorismus, zejména v jeho mezinárodní podobě. Na tento jev však po mém soudu dosud dostatečně nezareagovala ani hmotněprávní úprava. Jako by se snad vyčkávalo dalších argumentů, mající původ ve vlastní, národní

³¹⁷ Pozn autora : Z poslední doby např. by mimo naši jurisdikci je znám případ slovenského občana Černáka, který po ropuštění z vazby uprchl ze SR (obviněn ze skutků v rámci zločinného spolčení organizovaný zločin na Slovensku, následně zadržen na území ČR pro další skutky a nové vazební důvody).

negativní zkušenosti, pro důvodovou zprávu legislativního návrhu. Nutno poznamenat, že v rámci Evropské unie jsou navrhovány a postupně přijímány právní instrumenty umožňující mezinárodnímu terorismu pro futuro čelit. Skutečnost naší evropské integrace a od ní odvozené vázanosti mezinárodními smlouvami pro náš stát dávají však pouze omezenou záruku adekvátního přístupu ze strany dotčených orgánů.³¹⁸ Tyto a obdobné formy závažné trestné činnosti jistě podrobí náročné zkoušce nejen vlastní právní úpravu vazby, ale i celý trestněprávní systém z hlediska jeho efektivity v akceptovatelném časovém horizontu, tedy takovému, který by umožňoval předcházet nežádoucím následkům.

I když nové milénium je především ve znamení zdokonalování informačních technologií, výzkumu a vědy, na jejichž vývoj poměrně zvýšenou rychlostí reagují i forenzní discipliny, je použití tak archaického prostředku jakým je vazba velice frekventované a přiznejme si i nezastupitelné. Lidská společnost se nevydala cestou bezprostřední aplikace veškerých možností vědy, jež by v eventualitě snadného zneužití znamenaly ohrožení základních postulátů existence hodnot osobní svobody (tzv. čipování podezřelých jednotlivců, používání psychotropních látek při výsleších apod.). Proto strpění výkonu rozhodnutí o vazbě je také cenou za zachování důstojné svobody člověka jako kategorie stojící i nad společenským systémem samým.

Ovšem tak jak vývoj technologií přeje objasňování trestné činnosti a postihu jejích pachatelů, na straně druhé přispívá i jim samým. Možná i proto, že vazba obviněného od použití moderních

³¹⁸ Pozn. autora : V orgánech EU se hovoří o tzv. „efektu 11. září“, který působí jako katalyzátor ohledně hledání konsenzu v rámci společné bezpečnosti států i za cenu strpění omezení národní suverenity nebo zvýšené finanční náročnosti.

prostředků separuje, je nadále používaným prostředkem s vysokou mírou efektu. Není ovšem řešením jediným, pokud orgány činné v trestním řízení i přes existenci důvodů k uvalení vazby přistoupí k dané věci jako k výzvě a dokáží svou ofenzivní činností dokumentovat důkazy o trestné činnosti obviněného, který se svým jednáním na svobodě pokouší trestní stíhání mařit nebo v trestné činnosti pokračovat.

Trestní právo procesní upravuje především otázky spojené s rozhodováním o vazbě. Pokud se týká jejího vlastního výkonu, částečně se k této problematice přibližuje ustanovení § 70a TrŘ, týkající se vyrozumívání věznice ohledně skutečností důležitých pro výkon vazby. Výkon vazby je upraven již v průběhu práce zmiňovanými zákony a vyhláškou (řád výkonu vazby).³¹⁹ Bylo předesláno, že výkon vazby není předmětem zkoumání, avšak v aspektu de lege ferenda má své logikou věci odůvodněné místo. Humanizace našeho vězeňství a tím i výkonu vazby i s veškerou péčí, která je tomuto úkolu věnována, nemůže zcela odstranit tvrdost dopadu vazby na integritu lidského jedince.³²⁰ Je zde samozřejmě určitá společenská stigmatizace obviněných vykonávajících vazbu i mnohdy těžko napravitelný dopad na osobní vztahy a zázemí obviněných.

Strpět vazbu za stávajících podmínek je rozhodně ne právě příjemnou životní zkušeností, i když hodnocení takového zážitku se samozřejmě individuálně liší. Záleží na tom, zda osoba převážně

³¹⁹ Zák. č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby, vyhláška MS č. 292/2001 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

³²⁰ Pozn. autora : Stížnosti a žádosti k uplatnění svých práv může obviněný směřovat i mimo orgány České republiky. Mezi takové mezinárodní organizace patří : Výbor pro lidská práva Ženeva, Komise OSN pro lidská práva Ženeva, Úřad pro lidská práva Ženeva, Amnesty International, Londýn –pobočka Praha, Mezinárodní federace pro lidská práva Paříž, Mezinárodní výbor Červeného kříže Ženeva – pobočka Praha atd. viz. ust. § 60 z. č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby.

vyznává pozitivní životní hodnoty, anebo je již ve své podstatě zaměřena asociálně. Zajisté, nic nemůže nahradit empirickou zkušenost, ale pouhá návštěva vazební věznice a komunikování s obviněnými vykonávajícími vazbu rozhodně nezavdává důvod k vlastní životní euforii.

Vazba je skutečně výrazným zásahem do osobní svobody a přes proklamovanou zajišťovací povahu včetně zachovávání principu neviny, má její působení z osobního pohledu i svou donucující, ba pocitově i sankční stránku. Obviněným bývá chápána již jako jisté částečné odsouzení ze strany společnosti. Tím ostatně svým způsobem také je, protože uvalení vazby zároveň znamená soudní přezkum vazebních důvodů, ze kterých laickým pohledem vyplývá, že podle dosud zjištěného dotyčná osoba cosi spáchala a je zde určitý předpoklad vyslovení odsuzujícího rozsudku. Vzhledem k tomu, že se zpravidla jedná o počátek trestního stíhání, nejsou tyto skutečnosti pro obviněného právě povzbuzující. Přirozeně existují i odlišné případy, kdy vazba i výkon trestu jsou vnímány spíše jako příležitost k setkávání s obdobně profesně zaměřenými přáteli, či příležitost k zvyšování "kriminální kvalifikace." Zmíněné jen dotváří heterogenní povahu jednotlivých případů a předznamenává vhodnost použití diferencovaného přístupu, ať již z hlediska řízení o vazbě či jejího výkonu.

Pojetí diferencovaného přístupu částečně naplňují ustanovení o možnostech nahrazení vazby. Tato jsou nastavena především na posouzení individuální stránky obviněného a současně i možnostech jeho okolí, či jeho vlastních, zejména pak ekonomické povahy. Považuji za vhodné se problematikou kaucí zabývat i de lege ferenda, neboť jsem přesvědčen, že často právně deklarované skutečnosti předkládané jako podklad rozhodnutí orgánům činným v trestním

řízení, jsou od reality značně rozdílné. Například ohledně kaucí, pokud by bylo ze strany orgánů činných v trestním řízení postupováno vyčerpávajícím způsobem při uplatnění zajišťovacích institutů ve vztahu k majetku obviněného, nemohla by být v mnoha případech kauce za vazbu vůbec složena. To především pro jejich původ odvozený od trestné činnosti obviněného, pro kterou je dokonce právě vazebně stíhán. Paradoxně takovéto osobě mohou výnosy z trestné činnosti pomoci na svobodu. Přitom naše trestní právo těmito instituty disponuje.³²¹ Jde spíše o neochotu orgánů činných v trestním řízení zabývat se dalšími otázkami, kromě zaměření se na důkazy o vině obviněného, neboť tato činnost je poměrně náročná pro svou formální stránku.

Závěrem shrňme, že jistá míra etatizace je v oblasti regulace chování jedinců v rámci občanské společnosti nutná, a hledání míry legitimacy zásahů a zachování základních kategorií principů fungování demokratické společnosti je určitým procesem, jehož základní rysy jsou dány již dynamikou právních vztahů, které takto vznikají.

Současná demokratická společnost je vystavěna na principech právního státu, jež vychází z ústavy a úmluvy o základních právech a svobodách občanů, jako základních, "neměnných" dokumentů. Je však také současně k zamyšlení, zda se vývoj společnosti již značně nevzdálil době vzniku přirozenoprávní teorie. Že již nefungují, tak jako dříve, regulátory lidského chování typu náboženství, morálka a etika, je zřejmé. A o to více se zvýšila role a význam práva ve společnosti. Skutečnost, že právo ihned nenalézá jednoznačná a definitivně správná řešení i při vyčerpání veškerých jeho možností, není výrazem jeho nedokonalosti, ale spíše potvrzením že život sám,

³²¹ Srov. zejm. ust. § 47 TrŘ zajištění nároku poškozeného a ust. § 347 a násl. TrŘ zajištění výkonu trestu propadnutí majetku, za použití ust. § 79a a násl. TrŘ

jakkoli je námi čím dál více technizován, se spoutání k dokonalosti, byť sebelepší soustavou právních norem, urputně brání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

A/ PRAMENY

- ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky
- zákon č. 2/1993 Sb. Usnesení předsednictva ČNR o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR
- sdělení č. 67/2002 Sb. m.s. MZV smlouva České republiky se Spolkovou republikou Německo o dodatcích k Evropské úmluvě o vydávání
- sdělení č. 549/1992 Sb. m. s. FMZV o Evropské úmluvě o vydávání
- sdělení č. 551/1992 Sb. m.s. FMZV o Evropské úmluvě o předávání trestního řízení
- sdělení č. 80/2001 Sb. m.s. MZV o přijetí Mezinárodní úmluvy o potlačování teroristických bombových útoků
- zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákon
- z.č. 141/1961 Sb. trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- z.č. 283/1993 Sb. o státním zastupitelství ve znění pozdějších předpisů
- z.č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby ve znění pozdějších předpisů
- z.č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem
- z.č. 58/1996 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem
- vyhl. č. 292/2001 Sb. MS řád výkonu vazby ve znění pozdějších předpisů
- pokyn 1/2005 obecné povahy NSZ, postup státních zastupitelství při právním styku s cizinou v trestních věcech a trestním stíhání cizinců ve znění pozdějších předpisů
- NSZ pokyn č. 7/2009 obecné povahy, o trestním řízení ve věcech mládeže

B/ LITERATURA

1. Právnícká

- Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, ISBN 978-80-8712-30-1, Praha 2010,
- Šámal, P. Trestní řád- komentář, 6. vydání, C.H. Beck, Praha 2008,
- Šámal, P. Válková, H. Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. 2 vyd. Praha: C:H:Beck, 2007
- Novotný, F., Souček, J., Trestní právo procesní, Praha 2009, vydavatelství Aleš Čeněk,
- Císařová, D. Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. Praha, ASPI, 2008
- Knapp, V., Teorie práva, C.H. Beck, Praha 2009, ISBN:80-71-79-028-1 s.,
- Hendrych, D., Správní právo-obecná část, 7 vydání C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978- 80-7400-049-2,
- Růžek, A., Trestní právo procesní, Karolinum, Praha 1997
- Malenovský, J., Mezinárodní právo veřejné, obecná část, Masarykova univerzita, Brno 1997
- Balík, S., Texty ke studiu obecných dějin státu a práva, SPN Praha 1986
- Malý, K., Dějiny státu a práva v Československu, Panorama, Praha 1988,
- Tureček, J., a kol. , Světové dějiny státu a práva ve starověku, Orbis, Praha 1963
- Evropské dějiny práva, C.H. Beck, Praha 2008, ISBN 80-7179-056
- Hashim, A. El R.A., Africký systém ochrany lidských práv podle Banjulské charty, UK PF Praha 1998.

2. Odborná

- Bandura, L., Práva vězně, Grada, Praha 1999
- Hubálková, E., Stručná rukojet' českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech, Bulletin advokacie, ČAK, Praha 2000,
- Dolenský, A., Vazba ve státech EU, Informační studie č. 3.020, Parlament České republiky, Kancelář Poslanecké sněmovny, Parlamentní

institut, Praha srpen 1997

- Rada advokátních komor EU, Praktický průvodce komunitárním právem,
- Bulletin advokacie, zv. číslo říjen 2000, ČAK, Praha 2000
- Mílniky práva v stredoeurópskom priestore, Sympózia, kolokviá, konferencie, Vydavateľské oddelenie PraF UK, Bratislava 2007

3. Sekundární literatura a volné zdroje

- Ročenka Vězeňské služby České republiky, Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, Praha, 2009
- časopis České vězeňství, Vězeňská služba České republiky
- internetové stránky Vězeňské služby České republiky
- Bulletin advokacie, Česká advokátní komora, Praha
- Automatizovaný systém právních informací Aspi
- Akademický slovník cizích slov, Academia Praha 2007, ISBN:978-80-200-1351-4

Resumé

Práce pojednává o vazbě, jako trestněprávním institutu, jímž český právní řád rozumí omezení osobní svobody u osoby, proti které je zahájeno trestní stíhání za účelem jejího zajištění pro účely trestního řízení.

Úvod práce je zaměřen na historický vývoj omezení osobní svobody obviněného i různost přístupu k vazbě z hlediska mezinárodního, jež je zpravidla odvozen odlišnou kulturou nebo náboženskými vlivy a dalšími faktory.

V obecné části je vymezen objekt a předmět zkoumaného problému, cíl práce a rovněž jsou vysvětleny základní pojmy. V části zvláštní je blíže vymezeno téma z hlediska vlastního předmětu zkoumání a šířeji pojednáno o obecných právních a trestněprávních tezích. Již v této části je konstatováno, že trestní právo není v otázce vazby izolovaným právním odvětvím. Vedle trestní, má téma i svou ústavně právní rovinu, která se v řízení o vazbě promítá již od jeho samého počátku. Vazba v českém právním řádu a rozhodování o ní je striktní, právem upravený proces, jež je po celou dobu trvání podroben soudní kontrole a přezkumu rozhodnutí vyšší instancí.

Práce dále pojednává o jednotlivých druzích vazby a zákonných důvodech, které musí být v řízení o vazbě naplněny. Současně je vyzdvížena fakultativní povaha vazby a možnosti jejího nahrazení.

V části hodnotící je porovnávána vazba ve Slovenské republice. Dále je popsáno postavení Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburgu a jeho judikatura týkající se stížností ve vazebních věcech. Následuje vazba v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky a nalézací praxe Ústavního soudu České republiky.

Závěr se kromě hodnocení *de lege lata* věnuje i nastínění možných východisek pro další pozitivně právní úpravu a následně téma hodnotí

de lege ferenda. V otázkách vazby se jako stěžejní jeví zejména adekvátnost zásahu do základních práv a svobod obviněného omezením jeho osobní svobody. K tomuto aspektu se úzce váže další faktor, kterým je délka trvání vazby. Naplnění požadavku zákonnosti a ústavní konformity řízení o vazbě je v právním státě jedním ze základních pilířů demokracie a současně indikátorem stavu právní kultury daného státu.

English

vazba - criminal detention

vazba útěková - criminal escape detention

vazba koluzní - criminal detention collusive

vazba předstižná - criminal preventive detention

trestní řízení - criminal proceedings

orgány činné v trestním řízení - law enforcement proceedings

trestní zákon - criminal law

trestní řád - Code of Criminal Procedure

obviněný - defendant

trestní stíhání - prosecution

Resume

The work deals with the detention as a criminal institute, which means the Czech law limits personal freedom of the person against whom criminal prosecution is instituted in order to ensure for the purposes of criminal proceedings.

The rigorous work focuses on the historical development of restrictions on personal liberty of the accused and the different attitude to detention from the international point of view, which is usually influenced by different cultural or religious factors and other factors. The general part of the thesis defines the object and subject of the problem, the objective of the work and also explains the underlying concepts. The special part further defines the main theme in terms of its own subject of interest and widely discusses the general criminal law. Already in this section it is stated that criminal law is not an isolated issue if we talk about detention. Besides the criminal side, the theme also has its constitutional level, which affects the process from the beginning. Detention and deciding about it is a strict process according to the Czech law and is for the duration under judicial control and it is reviewed by higher courts.

The author discusses the various types of custody and legal considerations that must be met in custody proceedings. At the same time the optional nature of the custody is highlighted and possibilities of its replacement mentioned.

In the evaluative part the Czech custody is compared to the process in the Slovak Republic. Further the position of the European Court of Human Rights in Strasbourg and its case law regarding complaints in detention matters is described. Followed by binding case law in the Supreme Court of the Czech Republic and discovery practice, the Constitutional Court of the Czech Republic.

The final part, apart from the *de lege lata*, also outlines the possible starting points for more positive legislation, and then assesses the topic *de legal* aspects. In matters of custody as a key question seems to be particularly the adequacy of the intervention into the fundamental rights and freedoms of the accused *e.i.* the limiting of his personal freedom. This aspect is closely related to another factor, which is the length of detention. Meeting the requirements of legality and constitutionality of the custody proceedings is one of the cornerstones of democracy as well as the indicator of the state of legal culture of each country.